

Kilə lə NJé kaw kilə je

Ta ki də kilə ti lə NJé kaw kilə je

Makitibi Kilə lə njé kaw kilə je e makitibi ki kə joo ki Luki ndangi. Ningə əi ki Poy Ta ki Maji lə Jəju ki Luki ndangi, rai rəde tə makitibi ki kare ba ə dəw gangi gin joo be. Me e ki dəsəy ti ki e Poy Ta ki Maji, Luki a də dəkagilo ti ki Jəju ra dənangi ti ne (1.1), ningə j də kawə dərə ti (1.11), ki kilə ki ra ki NDilne dan njé ndo je ti, ki kində ngirə njé kaw-naa je, Luki əl tae me makitibi ti lə njé kaw kilə je.

E makitibi ki adi təgi njé kaw-naa je lə Kirisi, tadə əl ta ki də kində ngirə njé kaw-naa je ti dan Jipi je ti təkə to-n Jorijaləm kin nim, kində ngirə njé kaw-naa je dan dije ti ki əi Jipi je al təkə to-n Atiyosi, ki Pilipi, ki Korəti... kin nim tə. Lo kin ti, j-o də nja Pol me kilə mbe Poy Ta ti ki Maji ki də be je, də be je nim, j-o rə ki kadi a ingə njé kaw-naa lə Kirisi kin nim tə, nə dumi də rə kin ki təgi lə NDil Luwə.

Luki ki nje ndangi makitibi kin təji kadi oo lo ne je madi ki kəmne, tadə kə Tirowasi kaw Pilipi ti, Luki əl ə nə: «Ji sangi rəbi kadi J-aw...» (16.10-40) Ningə kaw tē Jorijaləm ki dije a uwəi Pol kin nim (20.5-21.18), taa kaw ki ta təl ta ta ti, kə Səjare kaw Rom ti ki Pol nginə bal joo bəy taa kadi dije gangi ta lie kin ka Luki təji təkə əi naa ti tə (27-28). Lo kilə ngirə makitibi ti wa bəy, Luki təji lo je ki a əl ta tə tē-n titi adi ay njay kəte (1.8). J-ingə:

Kində ngirə njé kaw-naa je ki dəsəy Jorijaləm ti (1.1-8.3);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi lo je ki dɔnangi
Isirayəl ti (8.4-12.25);

Poy Ta ki Maji ki sane ki ndəgi 6e je ki kadi ba
Məditərane ti tɛɛ Rom ti (13.1-28.31).

Ta lə Luwə ki dije sanəi ki lo je ki j-əl tae kin, j-ingə
me ta ti ki njé kaw kilə je iləi mbɛe je əli tae je, ə e
ki ndangi me makitibi ti kin. NGa ningə, Jəju Kirisi
ki njé kaw kilə je əli ta lie ki rɔ Jipi je ti je, ki rɔ dije
ti ki əi Jipi je al je kin, e darɔ Jəju wa ki oji-e dɔnangi
Paləsitin ti, ə tɔgi ti, njiyə ti kin. NDil ɔsi njé ndo je
lie adi əli ta ki dɔe ti, dɔ kilə rae ti, ki dɔ nɛ ndo je ti
lie.

Makitibi kilə lə njé kaw kilə je tɔji rəbi kilə ki kadi
njé kaw-naa je ki dɔkagilo je ti pəti rai, adi e kilə kilə
mbɛ poy ta ki Maji lə Jəju Kirisi ki rɔ dije ti pəti, biti
ki ta soy dɔnangi ti.

Kaw Jəju dɔrɔ ti

¹ Təwopil, me makitibi ti ləm ki dɔsəy[☆], m-ndangi
ta je ki ɔji dɔ nɛ je ki Jəju ilə ngire ra je, ndo dije je.
² Nɛ je ki ra biti tɛɛ-n me ndɔ ti ki Luwə un-e-n aw
sie dɔrɔ ti. Ningə kəte ɔəy taa kadi aw dɔrɔ ti, Jəju
mbəti njé kaw kilə je ləne, adi-de ndu-kun je ləne
ki go rəbi lə NDil Luwə. ³ Go koye ti, Jəju ɔji rɔne
njé kaw kilə je ləne. ɔji-de ki rəbi je ki dangi dangi
kadi gəri təki n-a ki dɔne taa. NDɔ kuti sɔ go ti ningə,
tɛɛ hɔy ki rɔde ti əl-de ta dɔ kɔbe ti lə Luwə. ⁴ NDɔ
kare ki isi uso nɛ səde, Jəju əl-de kadi tɛɛi gidi 6e bo
Jorijaləm ti al. Nə kadi ngəmi biti kadi Bawne adi-
de kadi-kare ki un mindine dɔ ti kadi n-a n-ade kin
ɔəy taa[☆]. Ningə əl-de ə nə: «E kadi-kare ki mi wa m-
əl səsi tae kəte ngata. ⁵ Jə ra dije batəm me man ti,

☆ 1:1 Lk 1.1-4 ☆ 1:4 Lk 24.49

nə səi je, me ndə je ti ki ngay al ne ə, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti.»

⁶ *NJé kaw kilə je lə Jəju ki kaw-i-naa rəe ti dəji-e əi nə: «Bəbe, e dəkagilo ti ki ngəsine wa kin ə a taa kəbe adi *Isirayəl a?» ⁷ Ə əl-de ə nə: «E ta ləsi kadi igəri də kade ə se də gangi lo je ki Bai əji ki go lo kəbe ti ləne al.» ⁸ Nə a ingəi təgi loki NDil Luwə a re dəsi ti. A təli njé ma naji ləm me be bo Jorijaləm ti nim, dənangi Jude ti ba pəti nim, *Samari ti nim, ratata ki ta soj dənangi ti.

⁹ Loka Jəju əl-de ta je kin gine gangi ningə, ooi-e isi aw ki taa me nəl ti. Ningə kil ndi re uti kəmde adi ooi-e al. ¹⁰ Kəmde naa ki taa dərə ti, lo koo go Jəju lo kawə ti, ningə, dingəm je joo ki iləi kibi je ki nda bal bal tēēi həy ki rəde ti, ningə əli-de əi nə: ¹¹ «Dije ki Galile ti, mba ri ə ai a igqi lo ki taa dərə ti be ə? Darə Jəju wa ki uni-e tasi ti awi sie dərə ti kin ə, a təl re təkəi oi goe lo kawə dərə ti kin be tə.»

Buti lə njé kaw kilə je

¹² Be ə njé kaw kilə je lə Jəju təli də mbal kagi bini ti awi Jorijaləm ti gogi. MBal kagi bini kin e bası ki be bo Jorijaləm. ¹³ Loka rəi tēēi Jorijaləm ti ningə, ali aw me kəy ti kare ki e də made ti taa, lo ki rai tə lo kiside kəte kəte. Adi e Piyər nim, Jə nim, Jaki əi ki Andire nim, Pilipi əi ki Tomasi nim, Batiləmi əi ki Matiyə nim, Jaki ki ngon lə Alpe nim, Simo ki nje rə mbata ta kingə də lə be ləne nim, taa Judi ki ngon lə Jaki nim tə. ¹⁴ Əi pəti, ki mede ki kare ba, kaw-i-naa nəm nəm mba kadi əli ta ki Luwə, naa ti ki dəne je madi. Mari ki kə Jəju e dande ti nim taa ngako Jəju je nim tə.

Matiyasi un to Judasi

15 Me ndo je ti kin, njé kadi-me je kaw-i-naa asi bu ki kuti joo. Ningə Piyər i taa dan ngakone je ti əl ə nə: 16 «NGakom je, səbi kadi ne ki NDil Luwə əl tae me Makitibi ti lə Luwə təl tane. Tado NDil Luwə, əl ta kəte ki ta *Dabidi, oji-n do Judasi ki or no dije ki rəi uwəi Jəju. 17 Judasi e ki kare danje ti, ningə aw ki kilə ləne ki səbi dəne kadi ra danje ti to. 18 Ki la ki adi-e mba kigə-n go ji kilə ki majal ki ra kin ə, Judasi aw ndogi-n lo ndor. Me ndor ti ki ndogi ka kin ə, i taa osi ti, dəe su ki nangi, me ndu adi tie ale mba dənangi ti. 19 Dije pəti ki dənangi Jorijaləm ti ooi ta kin. Be ə bari lo ndor ka kin ki ta be ləde ə nə: “Akəldama”, kor me ta kin nə: “Lo ndor məsi.” 20 Ningə ndangi me makitibi Pa je ti əi nə:

“Kadi kəy lie e ki kiyə kə nim,
Kadi dəw kare ka isi me ti al nim☆,”
Taa ndangi bəy əi nə:
“Kadi dəw ki rangi un toe.”

21 «Be ə, maji kadi ji mbəti dəw kare mbə dije ti wa ki njiyəi səje naa ti ki ndo je pəti ki Bəbe Jəju aw-n səje nim təl-n səje nim wa kin. 22 Ilə ngire do batəm ti lə Ja, ratata tēe-n do ndo ti ki Luwə un-n Jəju taje ti awi sie dora ti. Kadi dəw kare dande ti, e nje ma naji, naa ti səje təkə Jəju i lo koy ti.»

23 Lo kin ti, rəi ki dije joo oji-de, ki dəsəy e Jisəpi ki bari-e nə Barsabasi, ki indəi təe ki rangi nə Jusitisi, ningə ki kə joo e Matiyasi. 24 Ningə əli Bəbe əi nə: «Bəbe, i igər ngame dije pəti tigə, ə oji-je se mbə dije ti ki joo kin, e ki ra ə imbəte wa? 25 MBəte kadi un ta kilə bəə lə njé kaw kilə je ki Judasi iyə tae ə aw lo ti ləne ki səbi dəe kadi aw ti kin.» 26 Rai yuki,

☆ 1:20 Pa je 69.26; 109.8

ningə yuki osi də Matiyasi ti, adi Matiyasi ore kadi njé kaw kilə je ki dəgi gide e kare.

2

Re lə NDil Luwə

¹ Loki ndə nay Patəkoti asi ningə[☆], njé kadi-me je pəti kawī-naa lo kare ba. ² Ta naa ti nōo, ka ne madi j̄ dərā ti, ɓa tə nəl bo ki ilə ki təgine kin be. Ka ne ka kin taa lo me kəy ti ki isi ti. ³ Ooi ne je ki toi tə por ə ndone je tēei bilim bilim be, tēei, kəyi-naa dəde ti kare kare. ⁴ NDil Luwə rosi mede pəti, adi iləi ngirə kəl ndon ta je ki rangi ki dəw gər me al, ki go kində ti ki NDil Luwə ində-n tade ti kadi əli.

⁵ Ningə me ndəe je ti kin, *Jipi je ki njé ɓəl Luwə, j̄i ki də ɓe je ki dangi dangi ki dənangi ti ne pəti, rəi kawī-naa Jorijaləm ti. ⁶ Loki ooi ka ne kin ningə, əyi-naa ngədi rəi kawī-naa, kosi kosi, ɓəl rade tadə nā nā, dande ti, oo də ndu njé kadi-me je ki isi əli ta ki ndon ta ɓe ləne. ⁷ Ne kin əti-de ɓəl ngay adi ndilde ay ur kaki, ooi kadi e ne ki rəjeti al, adi əli əi nə: «Dije ki isi əli ta kin pəti əi dije ki j̄ Galile ti, ⁸ nga ban be ə nā nā danje ti, oo ta ki tēē tade ti ki ndon ta ɓe ləne ə? ⁹ Je dije ki Partəji ti, ki Medi ti, ki Elamiti ti, ki njé k̄i dənangi Mejopotami ti nim, ki Jude ti nim, Kapadosi ti nim, taa Pə ti ki e ngon ɓe ki dənangi Aji ti nim, ¹⁰ Piriiji ti nim, Pampili ti nim, Ejipi ti, ki dənangi Libi ti ki e ɓasi ki Sirən, ə se njé k̄i dənangi Rom ti. ¹¹ Je pəti je Jipi koji je ki Jipi təl je. J-j̄ Kirəti ti ki Arabi ti. Be ka, joo də ndude ki əli ta ki ndon ta ɓe ləje, əji də ne je ki əti ɓəl ki Luwə ra.» ¹² Əi pəti ndilde ay ur kaki adi gəri ta wa ki kadi əli

☆ **2:1** Ləbətiki 23.15-21; Dətərənom 16.9-11

al, ningə əli-naa mbode ti əi nə: «Kər me ne ki ra ne kin nə ri ə?» ¹³ Nə njé ki nā je kogi dō njé kəl ndon ta je ti ki dangi dangi ki dəw gər dœ al, əi nə: «E kasi nju ə əyi-naa ngay ə rade.»

Piyər əl ta kosi dije

¹⁴ Piyər j a taa ki ndəgi njé kaw kilə je ki dōgi gide e kare, ningə un ndune ki taa əl ta kosi dije ə nə: «Uri mbisi maji oi dō ta ləm səi *Jipi je, ki səi pəti ki isi Jorijaləm ti ne. Səbi kadi igəri ne ki isi ra ne kin tō.

¹⁵ Dije madi dansi ti ooi kadi e kasi ə ra dije kam. Nə Jagi kasi rade al! J-a si kadi nda ti bəy! ¹⁶ Nə ngəsine ne ki ndō ki nje kəl ta ki ta Luwə ti Juwəl əl tae ka kin ə ra ne:

¹⁷ “Nə je ki Luwə əl tae kadi a rai ne me ndō je ti ki dəbəy ti ka ə toi kin:

M-a m-ilə ki NDilm dō dije ti pəti.

NGansi je ki dingəm ki njé ki dəne a təli njé kəl ta ki ta Luwə ti,

Basa je ləsi a ooi ne je me ndil ti,

Biğə je ləsi, a ooi ne je ki to lo bəyō ti me ni ti.

¹⁸ Oyo me ndō je ti kin,

M-a m-ilə ki NDilm dō ngan njé kilə je ti ləm ki dingəm ki njé ki dəne.

A əi njé kəl ta ki tam ti.

¹⁹ M-a m-ra ne je ki dəw asi ra al me dərə ti taa nu,

Ningə dənangi ti ne, m-a m ra ne kəji je ki əti bəl,

Adi e: məsi nim, por nim, sa ki su luy luy nim tō,

²⁰ Kəte bəy taa kadi ndō ki bo ngay, ki rosi ki təba lə Bəbe kin a re,

Lo ki kada a təl lo ki ndul, ningə nay a təl məsi.

21 Ningə me ndə ti kin, dije pəti ki bai tə Babe a ingəi kajɪ✧.”

22 «Səi *Isirayəl je, uri mbisi maji oi ta ki m-a m-əl səsi. İgəri pəti kadi Jəju ki Najarəti, dingəm kin ki Luwə ɔje ki taga kadi n-ndige, ə Luwə ra ne je ki dəw asi ra al ki ne kəji je ki əti bəl ki takule dansi ti ne. 23 Dingəm kin, iləi-e jisi ti ki go ndu-kun ti ki Luwə un, ə se ki go kəji ta ra ti lie ki to kəte. Ningə səi adi dije ki gəri Luwə al təli-e ki rəbi bə ki bəi-e kagi-dəsi ti. 24 Nə Luwə gangi kulə yo rəe ti kə ade j lo koy ti, tado koy aw ki təgi kadi uwe gin təgine ti be nin ti al. 25 *Dabidi əl ta ɔji-n dəe ə nə:

“M-o Babe ki dəkagilo je pəti nəm ti,
Tado e də ji kom ti mba kadi m-təe m-osi al.

26 E mbata kin ə rənəl rosi mem adi m-osi-n pa tə.
Be ə, be nin ti ka, darəm a ɔr kəə ki kində me də ti,

27 İ Babe, a iyə-m kə koo al,

A iyə bəə ləi ki a də njane ti ade ndum bada al tə.

28 İ ə ɔji-m rəbi kadi m-təl m-isi-n ki dəm taa,
Ningə a adi-m rənəl me kei naa ti səm✧.”»

29 Piyər təl əl bəy ə nə: «NGakom je, adi m-əl səsi ta ki rəjeti: Kaje Dabidi oy təkə rəjeti adi dibi-e. Də bade to danje ti ne bitə bone. 30 E nje kəl ta ki ta Luwə ti, ə gər kadi Luwə un mindine ade ki kibi rə kadi n-a n-adi dəw kare ki gin ka ti lie a ɔ be toe ti✧.

31 Dabidi gər ne ki a ra ne lo ti ti, adi əl ta kə lo koy ti lə Kirisi kin kəte. E ta lie ə Dabidi ə nə Luwə a iyə lo ki koo ti al, taa a iyə darəe adi ndum be nin ti al tə.

32 Jəju ki m-isi m-əl ta lie kin, Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. 33 Go ti ningə, Luwə un-e aw

✧ 2:21 Juwəl 3.1-5 ✧ 2:28 Pa je 16.8-11 ✧ 2:30 Pa je 132.11;
2 Samiyəl 7.12-13

sie dərə ti adi isi dō ji kōe ti. Ningə ngəsine Luwə ade NDilne təkī un-n mindine. NDil kin ə, Luwə buki dōje ti, təkī oi ngəsine ki kəmsi je, ki mbisi je kin. ³⁴ Təkī rōjeti, Dabidi aw dərə ti al, nə əl ə nə: “Babe əl Babe ləm ə nə: «İre isi dō ji kom ti, ³⁵ ratata kadi m-ilə njé ba je ləi gin tōgi ti»”. ³⁶ E be ə, rō Jəju wa ki ibəi-e kagi-dəsi ti kin ə, Luwə ade e Babe nim, Kirisi nim tō. E kin ə e ne ki sōbi kadi dije pəti ki Isirayəl ti gəri maji.»

NJé ki adi mede Kirisi dəsəy

³⁷ Lokī dije ooi ta kin ningə, mede ole wuti wuti adi dəji Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əi nə: «NGakōje je, e ri ə kadi ji ra ə?» ³⁸ Ə Piyər təl əl-de ə nə: «İyəi rəbi ne rasi je ki majal kō, ningə kadi dəw ki ra dansi ti adi rai-e batəm me tō Jəju Kirisi ti, mba kadi majal je ləsi e ki kiyə go kō. Ba a ingəi NDil Luwə. ³⁹ Təkī rōjeti, kun mindi lə Luwə e ki mbata ləsi nim, mbata lə ngansi je nim, ki mbata dije ki isi səy nim. Sōbi dō dije pəti ki Babe Luwə ləje a bərdə.» ⁴⁰ Piyər əl-de ta je ki rangi ngay go ti bəy mba kadi ma-n naji, ningə ilə dıngəm mede ti ə əl-de ə nə: «İgangi-naa ki gin dije ki majal ki bone kin, mba kadi Luwə aji-n səsi.» ⁴¹ Dije pəti ki taai ta lə Piyər, rai-de batəm. NDəe ti ka kin, dije asi dibi mitə rəi orəi kadi njé kadi-me je ki kəte.

⁴² İlə ngire dəkagiloe ti kin, rəi nəm nəm mba koo dō ne ndo lə njé kaw kilə je nim, lo ra madi-naa ti nim, lo təti mapa ti nim, ta lo kəl ta ti ki Luwə nim tō. ⁴³ *NJé kaw kilə je rai ne je ki dəw asi ra al ki ne kōji je ki əti bəl ngay adi dije pəti isi ki bəl mede ti. ⁴⁴ NJé kadi-me je indəi rōde naa ti kare ba ə kawi ne

kingə je ləde də-naa ti kare ba tə. ⁴⁵ Gati ki ne kingə je ki ne maji je ləde ə ləbi-naa lae ki go ne ge ti lə dəw ki ra. ⁴⁶ NDə je kare kare pəti, ki me ki kare ba, ingəi-naa me kəy ti lə Luwə. Ningə awi ki me kəy je ti lənaa usoi ne kuso lə Bəbe nim, taa usoi ne je ləde ki rənəl nim, ki me ki səl ləm ləm. ⁴⁷ Osi pa je iləi təji də Luwə ti, ningə dije pəti ndigi ta ləde tə. NDə je kare kare pəti, Bəbe adi kər dije ki aji-de, re də made ti par par.

3

Piyər adi rə nga dəw ki njae oy

¹ NDə kare Piyər əi ki Jə isi awi kəy kaw-naa ti mba kəl ta ki Luwə də kadi ti ki mətə ki lo sələ. ² Dəkagiloe ti kin ə dije awi ki dəw ki njae oy lo koje ti nu, indəi-e ta kəy kaw-naa ti. Dəw ka kin, ndə je kare kare pəti, a indəi-e ta kəy kaw-naa ti ki bari-e nə: «Ta Kəy ki NDole». Indəi-e mba kadi kəy ne dije ki isi uri kəy kaw-naa ti. ³ Loki oo Piyər əi ki Jə ki isi uri ki kəy kaw-naa ti ningə, kəy-de ne. ⁴ Piyər əi ki Jə uri kəmde ki dəe ti, ningə Piyər əl-e ə nə: «təgə-je ne!» ⁵ NJe nja koy gə-de, ga mene ti kadi n-a ningə ne madi jide ti. ⁶ Nə Piyər əl-e ə nə: «M-aw ki la al nim, ki ər al nim kadi m-adi. Nə ne ki m-aw jim ti e təgi Jəju Kirisi. Be ə kadi-me tə Jəju Kirisi ki Najarəti ti, j taa ə njiyə!» ⁷ Piyər uwə taji kəe, bə un-e ki taa. Ta naa ti nəq par ə njae je ki gul njae je təli toi maji kare. ⁸ J bal a taa ə ilə ngirə njiyə. Aw səde naa ti kəy kaw-naa ti. Tj bal ki rənəl nim ilə təji də Luwə ti nim tə. ⁹ Dije pəti ooi-e lo njiyə ti nim, lo kilə təji də Luwə ti nim tə. ¹⁰ Dije gəri-e maji kadi e nje mətə ki kəte e nje kisi ta kəy kaw-naa ti ki bari-e nə: «Ta

Kəy ki NDole», isi kəy ne wa ka am. Loki dije ooi ne ki tēē dəe ti kin ningə, ndilde ay ur kaki adi bəl rade ngay.

Piyər al ta kosi dije

¹¹ NJe nja koy ka kin iyə go Piyər əi ki Ja al. Ne kin ra adi ndil dije pəti ay ur kaki. Be ə, dije pəti ayi-naa ngədi kawinaa ki dəde ti dəde ti lo ti ki bəri-e nə: «Pal lə Salomə». ¹² Loki Piyər oo ne kin ningə, əl kosi dije ə nə: «NGan *Isirayəl je, ban ə ne ki ra ne kin əti səsi bəl kədi be ə? Ban ə uri kəmsi ki dəje ti tə ne ki e je wa ki təgije, ə se e ki takul kaw ki j-aw ki bəl Luwə meje ə j-adi-n dīgəm kam njiyə-n be ə? ¹³ Jagi, e Luwə lə *Abirakam, lə *Isaki, lə *Jakobi, Luwə lə kaje je ə ilə təji də bəə kilə ti ləne Jəju, ki iləi-e ji *Pilati ti, Pilati un ndune kadi n-ile taa, nə səi imbati. ¹⁴ Oyo, səi inaji ta gər nje kay njay ki nje ra ne ki dana. Ningə idəji kadi iləi dəw ki nje təl dije taa toe ti. ¹⁵ E be ə, adi təli e ki e nje kadi dije isi ki dəde taa. Nə Luwə ade j dan njé koy je ti, j-əi pəti ji gəri maji. ¹⁶ E mbata kadi ki j-adi meje Jəju kin ə, təgi ki to me təe ti, adi təgi dīgəm ki oi-e, taa igəri-e kin, kadi j a-n taa. Oyo, kadi-me ki təge to, ki takul Jəju, adi dīgəm kin rə nga ki rəjeti, e ne ki ra ne ta kəmsi ti pəti adi oi ne. ¹⁷ NGə sine ngakom je, m-gər maji ngay kadi ne ki irai kin, e ki go gər-e ti al, səi je ki njé kər nəsi je pəti. ¹⁸ Nə, e ki rəbi kin ə, Luwə təl-n ta ne ki ilə mbə kəte ki takul njé kəl ta je ki tae ti pəti ə nə: Kirisi ki n-un ndune kadi n-a n-ile, a ingə kə. ¹⁹ NGə sine, iyəi go rəbi njiyəsi je ki majal kə, ə təli irəi rə Luwə ti mba kadi iyə-n go majal je ləsi kə. ²⁰ Ningə Bəbe a adi səi dəkagilo kər kəə, a ilə ki e ki ində dəe naa ti kəte tə Kirisi, adi e Jəju, adi səi. ²¹ Nə

ngə̄sine kin, sə̄bi kadi Jə̄ju isi dər̄a ti, bīti kadi Luwə̄ təl nē je pət̄i ki dənanḡi ti ki sigi gogi, tək̄i ilə-n mbē me ɓal je ti ki man, ki takul njé kəl ta je ki tae ti ki ayi njay. ²² Be ə, *Moji ə nə: “Baɓe Luwə̄ ləsi a adi nje kəl ta ki tae ti, ki to tə mi be, a j̄ dan ngakosi je ti, ki mbata ləsi, a oi dɔ ta je pət̄i ki a əl səsi. ²³ Dəw ki mbati təl rəne go ta ti ki nje kəl ta ki ta Luwə̄ ti kin a əl ningə, Luwə̄ a tuje kə dan dije ti ləne ki koy✧.” ²⁴ *NJé kəl ta je ki ta Luwə̄ ti pət̄i, ilə ngire dɔ Samiyəl ti nu ki njé re goe ti, əli ta dɔ dəkagilo ti ki jisi me ti ɓone kin kəte. ²⁵ Səi, ə səi dije ki ta ki Luwə̄ əl ki ta njé kəl ta je ki tae ti kin sə̄bi dəsi, taa kun mindi ki Luwə̄ un adi kaje je loki un ndune adi Abirakam kin sə̄bi dəsi tɔ. Luwə̄ un mindine ə nə: “Gin koji je ki dənanḡi ti ne pət̄i a ingəi ndu ki tər dɔ ti ki takul gin ka ləi✧.” ²⁶ E ki mbata ləsi kəte, ə Luwə̄ tɛɛ-n ki ɓəə ləne, ilə adi səsi mba kadi njanḡi dəsi, ki takul ra ki ra adi n̄a n̄a iyə go rəbi njiyə je ləne ki majal kɔ.»

4

Piyər əi ki J̄a ai nɔ njé ganḡi ta je ti lə Jipi je

¹ Loki Piyər əi ki J̄a isi əli ta kosi dije tə kəl ba ɓəy ə, njé kijə nē məsi kadi-kare je ki madi nim, ki bo ki dɔ kəy kaw-naa ti nim ta ki dije madi ki mbɔ buti ti lə *Sadusi je, tɛɛi ki rəde ti həy. ² Wongi ra njé kər nɔ *Jipi je ngay mbata ooi Piyər əi ki J̄a isi ndoi nē kosi dije, ningə əli-de əi nə: «Tək̄i Jə̄ju j̄i-n lo koy ti wa kin ə, njé koy je ka a j̄i lo koy ti tɔ.» ³ Uwəi-de iləi-de kəy dangay ti ratata lo ti, tado lo səl ngata, adi lo kadi ganḡi ta dɔde ti goto. ⁴ Ningə mbɔ njé je

✧ 3:23 Dətərənom 18.15, 18, 19 ✧ 3:25 Kilə ngirə nē je 22.18

ti ki ooi ta ləde, ngay je dande ti adi mede. Be ə, ra adi kər dɪngəm je re dɔ made ti adi asi dibi mi kare. ⁵ Lo ti dɔ ti ɲɪngə, njé kər nɔ Jipi je nim, ngatɔgi je nim ta njé ndo ndu-kun je nim, kawɪ-naa me ɓe bo ti ki Jorijaləm. ⁶ Lo kaw-naa ti kɪn, An ki e ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je e ti nɔɔ, taa Kayipi nim, Ja nim, Aləgijandir ki ndəgi dije pəti ki me kəy ti lə nje kijə ne məsi kadi-kare ti ki bo ka kɪn nim ka əi nɔɔ tɔ. ⁷ Adi rəi ki Piyər əi ki Ja nɔde ti ki nɔ njé kaw-naa je ti, ɓa dəji-de ta əi nə: «Ki tɔgi ki j ra, ə se me tɔ nɔ ti ə irai ne kɪn ə?» ⁸ Nɪngə Piyər, NDil Luwə rosi mee, adi əl-de ə nə: «Səi njé kɔɓe je ki ngatɔgi je, ⁹ dəji-je ta ɓone ɔji dɔ ne ki maji ki ji ra ki dəw ki njae oy ki kuji ne ki ji ra ə ɪngə-n rɔ nga. ¹⁰ Maji kadi səi pəti igəri ay njay, taa dije pəti ki *Isirayəl ti ka, kadi gəri maji tɔ. E me tɔ Jəju Kiri si ki Najarəti ti ə ji ra-n ne kɪn. E ki takul Jəju wa ki ɓəi-e dɔ kagi-dəsi ti ə Luwə ade j taa dan njé koy je ti wa kɪn ə, dɪngəm kɪn a-n ta nɔsi ti, ki rɔ ki nga. ¹¹ E mbal ki səi njé ra kəy je ɪmbati-e, nə e ə təl mbal ki ndae itə made je pəti, e mbal ki nje kadi tɔgi kəy☆. ¹² Kaji e me tɔe ti ki karne ba. Tɔ ki rangi ki Luwə adi dəw dɔnangi ti ne mɔɔ dije ti ki mba kadi j-ɪngəi kaji goto.» ¹³ NDɔji njé gangi ta je ki ki bo lə Jipi je ngay loki oi Piyər əi Ja əli ta ki kanji ɓəl, tado gəri-de kadi əi dije ki kare ki kanji ne ndo. Nə ke ə gəri kadi əi dije ki əi naa ti ki Jəju mari nu. ¹⁴ Nə loki ooi dɪngəm ki ngai-e ka kɪn a gədide ti ɲɪngə, gəri lo ta ki kadi əli-de al. ¹⁵ Be ə uni ndude adi Piyər əi ki Ja, taa dɪngəm ka kɪn nim kadi tɛɛi taga, ɲɪngə naji-naa ta mɔɔde ti ə əi nə: ¹⁶ «Ri ə j-a rai ki dije kam ə? Tado rai ne kɔji

---

☆ 4:11 Pa je 118.22

ki əti bəl ki to ndalo ti ay njay adi dije ki Jorijaləm ooi poye. Lo kadi ji naji goto. ¹⁷ Nə ke ə kadi poy ta kin aw ki kəte kəte mbo dije ti al ngata. Adi j-iləi jije kəmde ti kadi kaw ki kəte noo kam, əli dəw madi ta ki tə Jəju al ngata.» ¹⁸ Go ta je ti kin, awi ki Piyər əi ki Jə kəy gogi ə ogi-de ki təgide kadi əli ta ə se ndoi ne ki tə Jəju al ngata. ¹⁹ Nə Piyər əi ki Jə əli-de əi nə: «əli-je adi joo, se e go rəbe ti, ta kəm Luwə ti, kadi ji təl rəje go ta ti ləsi yo ə j-iyə ta lə Luwə wa? ²⁰ Ki oji dəje, j-a j-asi kuti taje də ne ti ki j-o ki kəmje nim, ki mbije nim kin al.» ²¹ Loki iləi jide kəmde ti ki kə joo bəy ningə, iyəi-de adi awi. Təki rəjeti, ingəi ne madi rəde ti ki asi kuwə-n-de dangay ti al, tadə dije pəti piti Luwə mba ne ki ra ne kin. ²² Bəl dīgəm ki ingə rə nga ki takul ne kəji ki əti bəl kin, itə kuti sə.

NJé kadi-me je əli ta ki Luwə

²³ Go kiyə-de ti, Piyər əi ki Jə awi ingəi madide je ki njé kadi-me je, əri-de poy ne je pəti ki ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ngatəgi je əli-de. ²⁴ Loki madide je ooi ta ləde gine gangi ngata ningə, pəti ki me ki kare, əli ta ki Luwə əi nə: «Bəbe, j ə ira dərə ki dənangi, taa ira ba bo ki ne je pəti ki me ti tə». ²⁵ E j ə adi NDili əl ta ki ta kaje *Dabidi ki bəə ləi ə nə: “Gin be je ki dangi dangi təi rə ki ndangi kare be. Taa kəji ta ra je ləde to rəde ti kare! ²⁶ NGar je ki dənangi ti ne indəi də rəde dana mba kaw rə, NJé kəbe je indəi rəde naa ti, əsi ta Bəbe ki dəw lie ki mbəte tə NGar”. ²⁷ Təki rəjeti, e me be bo ti kin ə, *Erodi əi ki Pəsi *Pilatı, naa ti ki gin be je ki dangi dangi ki ngan *Isirayəl je indəi rəde naa ti əsi ta bəə

✧ 4:24 Teğ ki taga 20.11; Pa je 146.6

kilə ləi ki ay njay, ki e Jəju ki imbəte tə Kirisi;✧. ²⁸ Ne je ləde ki rai kin, e təl ə təli ta kəji ra je ləi pəti ki oji kəte, ki təgi, me ndigi ti ləi. ²⁹ Basine Babe, oo jide ki isi iləi kəmje ti kadi indəi je bəl ti kin! Adi bəə je ləi təgi kadi iləi mbə ta ləi ki me ki ti kati. ³⁰ Ningə, kadi oji təgi me tə bəə kilə ti ləi ki ay njay Jəju, kadi njé moy je ingəi rə nga nim, taa kadi ne kəji je ki ne je ki dəw asi ra al rai ne nim tə. ³¹ Loki tai kəə ta kəl ta ti ki Luwə ningə, dənangi yəki yikiti yikiti gin njade ti, loki ki kawī-naa ti. Ba NDil ki kay njay rosi mede pəti adi iləi mbə ta lə Luwə ki rə ki ti kati.»

NJé kadi-me je indəi rəde naa ti

³² NJé kadi-me je pəti indəi rəde naa ti ki ngame ki kare ki gir ta ki kare. Dəw kare ki ində gune ki ne kingə ləne ki səbi dəne goto, ne je pəti e yəde. ³³ Ki təgi ki əti bəl ngay ə njé kaw kilə je mai naji ki lo koy ti lə Babe Jəju. Ningə, kare kare pəti, Luwə jangi dəde jangi də ki əti bəl ngay. ³⁴ Be ə dəw kare dande ti ki ne to rəe goto. Tado njé je ki ay ki lo ndər je ki kəy je, uni gati ə rəi ki lae, ³⁵ adi njé kaw kilə je. Ningə njé kaw kilə je ləbi la ka kin dande ti pəti, ba nə nə ingə ki go ne ge je ti lie.

³⁶ Dəw madi kare ki təe nə Jisəpi, ki e gin koji ti lə *Ləbi, ki dənangi Sipiir ti, ki njé kaw kilə je indəi təe nə Barnabasi, kər me nə: «Dəw ki nje kilə dīgəm me dije ti,» ³⁷ e ka, aw ki lo ndər, ə un lo ndər ləne ka kin gati-n, ə re ki lae adi njé kaw kilə je.

5

Ta ki ngom lə Ananiyasi əi ki Sapira

✧ 4:27 Lk 23.7-11; Ejay 61.1

¹ Dingəm madi kare ki tœ nə Ananiyasi əi ki dæne ləne Sapira, gati ki ne kingə ləde kare tœ.
² Ananiyasi əi ki dæne ləne Sapira indəi ndude naa ti, bəyɔi nusi la, ə awi ki ndəge adi njé kaw kilə je.
³ Piyər əl-e ə nə: «Ananiyasi, ra ban ə iyə *Satə adi ur mei ti bore be ə? Ɔr nusi la lo ndər ləi ingəm, ə əl ta ki ngom NDil ki kay njay! ⁴Ri ə ɔgi kadi ingəm ne kingə ləi ə? A re gati-n ə bəlme ka, ri ə ɔgi kadi la ki ingə kin, ira-n ne ki mei ge ə? Ne ki iga mei ti kin e ne ki majal. E dije ə əl-de ta ki ngom al, nə e Luwə ə əl-e ta ki ngom.» ⁵Loki Ananiyasi oo ta kin par ə, osi nangi, oy. Dije pəti ki ooi poy ta kin, bəl ra-de ngay. ⁶Basa je rəi rəgi nine, ba uni-e, awi dibi-e.
⁷Asi ngirə kadi mitə go ti, dæne lie re ur kəy ki kanji kadi gər ne ki ra ne. ⁸Piyər dəje ə nə: «əl-m adi-m m-o, se kər la ki igati ki lo ndər ləsi wa ə n wa?» Ə dæne əl-e ə nə: «Oyo, kər la ki j-ingə wa ən.» ⁹Lo kin ti, Piyər əl-e ə nə: «Ra ban ə indəi ndusi naa ti mba kadi soki NDil ki kay njay lə Baðe ə?» O ka nja dije ki awi ki ngawi dibi-e ə ba ta kəy ti kin, j ka a awi səi tœ. ¹⁰Ta naa ti noo par ə Sapira osi nja Piyər ti nangi, oy. Loki basa je ki njé kaw dibi ngawe uri kəy ningə, ingəi nine adi uni-e awi sie dibi-e kadi ngawe ti. ¹¹Ne ki ra ne kin, ra adi njé kaw-naa je pəti, bəl rade ngay, taa dije pəti ki ooi poy ta kin ka, bəl rade ngay tœ.

NJé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl bəl

¹²*NJé kaw kilə je rai ne je ki əti bəl ki ne je ki dəw asi ra al ngay dan dije ti. NJé kadi-me je pəti, kawinaa lo kare ba, gin pal ti lə *Salomə, ta kəy ti lə Luwə. ¹³Dije ki rangi ki adi mede Luwə al bəy bəli kadi rəi rəde ti. Be ka, piti njé kadi-me je ngay.

14 D̄ingəm je ki d̄əne je ngay ngay adi mede B̄abe, adi k̄orde ore d̄o njé kadi-me je ki d̄o ti d̄o ti. 15 Dije awi bit̄i ɔyi njé moy je ki taga kadi r̄əbi ti, t̄iləi-de d̄o t̄irə je ti ə se d̄o kagi ti ki ot̄ii-de, mba kadi re P̄iyər man n̄ingə, nd̄ile ur d̄o e ki ra ti wa kare dande ti. 16 Dije ngay j̄ be je ti ki ḡidi be bo Jorijaləm ti, r̄əi bur bur ki njé moy je ki dije ki nd̄il je ki majal ȳəti d̄əde. N̄ingə p̄əti inḡəi r̄o nga.

Uw̄əi njé kaw kilə je dangay ti

17 Go ne je ti k̄in, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki dije ki goe ti ki əi me b̄uti ti lə *Sadusi je, jangi ra-de ngay d̄o njé kaw kilə je ti. Adi uni ndude kadi n-a rai ne madi. 18 Be ə, uw̄əi njé kaw kilə je il̄əi-de k̄əy dangay ti. 19 Nə dan kond̄o ti, malayka lə B̄abe re t̄eə ta k̄əy dangay, lok̄i adi t̄eəi taga n̄ingə, əl-de ə n̄ə: 20 «Awi me k̄əy kaw-naa ti, il̄əi mb̄e ta ki nje kadi d̄əw t̄əl isi ki d̄əne taa k̄in adi dije p̄əti ooi!» 21 *NJé kaw kilə je t̄əli r̄əde go ti, adi lo ti ki s̄i b̄ati ba par ə, awi k̄əy kaw-naa ti, il̄əi nḡirə kadi ndoi ne dije. Ki bo ki d̄o njé kijə ne məsi kadi-kare je ti ki dije ki goe ti, b̄ari ngat̄əgi je ki njé ganḡi ta, ki ngat̄əgi je lə ngan *Isirayəl je p̄əti. N̄ingə il̄əi k̄əy dangay ti mba kadi r̄əi ki njé kaw kilə je t̄o. 22 Nə lok̄i njé kilə je awi n̄ingə, inḡəi-de k̄əy dangay ti al, adi t̄əli r̄əi ɔri-de poye əi n̄ə: 23 «J-ingə ta k̄əy dangay e ki kuti mbuki maji n̄im, njé ngəm ta k̄əy je ka ai ta k̄əy ti n̄oq n̄im t̄o, nə lok̄i j-ur me k̄əy ti n̄ingə, j-ingə d̄əw madi al.» 24 Lok̄i ki bo ki d̄o njé ngəm ta k̄əy kaw-naa ti əi ki ki bo ki d̄o njé kijə ne məsi kadi-kare ti ooi ta k̄in n̄ingə, nd̄ilde ay ur kaki, adi d̄əji-naa ta d̄o ne ti ki a ra ne go ne ti k̄in. 25 Ba d̄əw madi re əl-de ə n̄ə: «D̄ingəm je ki adi uw̄əi-de dangay ti ka k̄in,

ai kəy kaw-naa ti noo, isi ndoi ne dije.» ²⁶ Ki bo ki do kəy kaw-naa ti aw ki dije ləne uwə-n njé kaw kilə je re səde, nə ke ə indəi gu dode ti al tado bəli kadi kosi dije ki kaw-naa do ne ndo ti lə njé kaw kilə je a tiləide ki mbal təli-de. ²⁷ Loki rəi səde ningə, awi səde kəy ngangı ta ti ki bo. Ə ki bo lə njé kijə ne məsi kadikare je əl-de ə nə: ²⁸ «J-əgi səsi ki təgije kadi indoi ne kosi dije ki tə dingəm kin. Ə səi itəli rəsi go ta ti ləje al, asi dənangi Jorijaləm naki ki ne ndo ləsi, ningə igei kadi məse e dəje ti bəy.» ²⁹ Nə Piyər əi ki ndəgi njé kaw kilə je əli-de əi nə: «Təl rə go ta ti lə Luwə e soti itə təl rə go ta ti lə dije. ³⁰ Luwə lə kaje je adi Jəju ki itəli-e ki rəbi bə-e do kagi-dəsi ti kin, tēē lo koy ti. ³¹ E ə Luwə un-e, inde ade isi taa, do ji kone ti tə NGar ki itə ngar je pəti, taa nje kaji dije tə. Luwə inde kadi, ki ta rəbi lie, Isirayəl je iyəi rəbi ne rade je ki majal kə, adi n-iyə-n go majal je ləde kə tə. ³² Je njé ma naji do ne je ti ki rai ne kin, naa ti ki NDil ki kay njay ki Luwə adi njé je ki təli rəde go ta ti lie.» ³³ Loki njé gangı ta je ooi ta kin ningə, wongı rade ngay do njé kaw kilə je ti, adi ndigi təli-de. ³⁴ Nə e ki kare ki mbode ti ki təe nə Gamaliyəl əsi nangı j taa. E Parisi ki nje ndo dije ndu-kun, e dəw ki dije pəti gei ta lie ngay. Loki j taa dande ti ningə, dəji mba kadi adi njé kaw kilə je iyəi rəde dəbi kare jə. ³⁵ Ba go ti, əl-de ə nə: «Isirayəl je, indəi manji ne ki igəi kadi rai ki dije kam maji oi taa. ³⁶ Dəkagilo ngay al ne bəy ə, dəw madi ki təe nə Təda təji rəne kadi ne dəw ki nga. Jr dije asi bu sə gone ti. Nə dije rəi təli-e adi dije ki goe ti ka kin sanəi-naa. Dəw oo ta lie al bəne. ³⁷ Goe ti ningə, Juda ki Galile ti, tēē dəkagilo ndangi tə dije me makitibi ti, əy dije ngay gone ti ra-

n wongɪ. Nə e wa ka dije təli-e tɔ, adi dije ki goe ti sanəi-naa kɔ. ³⁸ NGəsine, ta ləm ə to kin: Oti kadi irai ne madi ki dije kam, iyəi-de adi awi lo ləde. Ne ki kadi igəri ə to kin, re kəji ta ra je ləde ki kilə radə je j rɔ dije ti ə, gin ne je kin a gangi tə yə ndəge je be tɔ. ³⁹ Nə re ne je kin j rɔ Luwə ti ə, lo kadi səi a ɔgi dɔ goto. Oti kadi inai rɔ ki Luwə.»

Lo kin ti, njé gangi ta je ndigi goe ti. ⁴⁰ Be ə, təli ɓari njé kaw kilə je kəy gogi, ɓa, adi tindəi-de, ə ndəri mbide kadi əli ta ki tɔ Jəju al, ningə iyəi-de adi awi. ⁴¹ NJé kaw kilə je tɛɛi lo gangi ta ti ki rɔnəl mba koo ki Luwə oo-de adi asi naki kadi ingəi kɔ mbata lə Jəju. ⁴² Ningə ki ndɔ je kare kare pəti, me kəy kaw-naa ti ə se me kəy je ti madi, njé kaw kilə je nayi ki lo ndo ne dije ti nim, ki lo kilə mbə Poy Ta ki Maji ti, təkɪ Jəju e Kirisi.

6

Kində njé koo go njé kaw-naa je

¹ Dəkagiloe ti kin, kər njé ndo je j ki dɔ made ti ki kəte kəte. Be ə, ra adi *Jipi je ki njé kəl ta Girəki ɓai ta dɔ Jipi je ti ki njé kəl ta Ebirə. NJé kəl ta Girəki ɓai ta mbata njé ngaw koy je ləde ingəi ne kuso ki dije isi ləbi ki ndɔ je kare kare pəti kin, tə ndəge je al. ² Be ə, njé kaw kilə je ki dɔgi gide e joo kawɪ njé ndo je ki naa ti, əli-de əi nə: «A e ne ki go ti al kadi j-iyə ta kəl ta lə Luwə, ə ji təl ji nay ta ne ləbi ti. ³ MBata kin ə, ngakɔ je je, maji kadi ikɔti dije siri dansi ti, ki dije mai naji ləde maji nim, NDil Luwə rosi mede nim, taa awi ki kəm-kədi nim tɔ, mba kadi j-ilə kilə kin jide ti. ⁴ Be mba kadi j-un-n rɔje j-ində ta dangi mbata kəl ta ki Luwə ki mbata ndo ne dije.» ⁵ Ta

kəji je kin nəl njé ndo je pəti. Be ə, mbəti Etiyən ki e dəw ki rosi ki kadi-me nim, ki NDil ki kay njay nim tə. Taa mbəti Piliپی nim, Pirokər nim, Nikanər nim, Timo nim, Parmənasi nim, taa Nikola ki e dəw ki Aṭiyosi ti, ki təl Jipi nim tə. ⁶ Rəi səde əji-de njé kaw kilə je, adi əli ta ki Luwə mbata ləde, indəi jide dəde ti nim, njangi dəde nim tə. ⁷ Ta lə Luwə aw ki kəte par par. Kər njé ndo je j də made ti ngay me be bo ti ki Jorijaləm. Taa njé kijə ne məsi kadi-kare je wa ngay ka adi mede Jəju tə.

Awi ki Etiyən lo gangi ta ti

⁸ Etiyən e dəw ki rosi ki me-maji nim, ki təgi lə Luwə nim, taa ra ne je ki dum ra ki ne kəji je ki əti bəl bəl dan dije ti nim tə. ⁹ Ningə dije madi iləi ngirə kadi naji ta ki Etiyən. Dije kin əi njé ki me kəy kawnaa ti lə *Jipi je. Əi njé je ki bari rəde: «Dije ki taa kiyə taa.» Adi əi Jipi je ki jji Sirən ti nim, Aləgijandiri ti nim, ki njé ki jji Silisi ti nim, taa ki dənangi Aji ti nim tə, ¹⁰ nə təgi ta kəlde asi go yə Etiyən ti al, tadə Etiyən əl ta ki kəm-kədi ki NDil Luwə ade. ¹¹ Lo kin ti, awi ndogi dije ki la ki jide ti kadi əli əi nə: «Je wa j-o ki mbije kadi Etiyən əl ta ki mal də *Moji nim, də Luwə nim tə.» ¹² Be ə, suləi kosi dije nim, ngatəgi je nim, taa njé ndo ndu-kun je nim adi rəi uwəi Etiyən də jie ti, awi sie lo gangi ta ti ki bo. ¹³ Indəi njé ma naji je ki ngom adi təti ta dəe ti, əli əi nə: «Dingəm kam ta kəə ta kəl ta ki mal də kəy ti lə Luwə ki e lo ki ay njay kin al nim, taa də ndu-kun ti lə Moji al nim tə.» ¹⁴ Təki rəjeti, je wa j-o ndue ki əl-n kadi Jəju ki Najarəti ti a tuji kəy kin, ə a yəti ne kagi be je ki Moji adi-je. ¹⁵ Dije pəti ki lo gangi ta ti ki bo, uri

kəmde pəti də Etiyən ti, ningə ooi kadi ta kəme to tə
ya malayka be.

7

Etiyən əl ta nq njé gangi ta je ti

¹ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je dəji ta Etiyən ə nə: «Ta je ki dije əli dəi ti kin, e ki rəjeti wa ta?» ² Etiyən ile ti ə nə: «Səi bawm je ngakom je ki, uri mbisi oi də ta ki m-a m-əl səsi kam maji. Me ndə je ti ki kəte, Luwə ki nje piti oji rəne kaje *Abirakam, dəkagilo ti ki isi-n me be ti ki Mejopotami ti bəy, kəte bəy taa kadi aw uwə lo kisi dənangi Aram ti. ³ Luwə əl-e ə nə: “İ taa iyə be ləi ki njé koji je ə aw me be ti ki m-a m-əji.” ⁴ E be ə, Abirakam iyə me be ki Kalde ə re uwə lo kisi Aram ti. Ningə go koy bawe ti, Luwə ade j taa re me be ti ki isi ti ngə sine kin. ⁵ Ne nduwə ki Luwə adi Abirakam me be ti kin goto. NGon nusi lo ki ndikiri be ka ade əl. Nə un ndune ade kadi n-a n-ade be kam ba pəti. Taa n-a n-adi ngan kae je toe ti tə. Dəkagilo ti ki Luwə isi əl ta Abirakam kin, Abirakam oji ngon əl bəy. ⁶ Ta ki Luwə əl-e ə to kin: “NGan kai je a isi tə mba je dənangi ti ki rangi nim, dije a rai-de bəə ti nim, ta dije a adi-de kə asi bal bu sə nim tə.” ⁷ Go ta je ti kin, Luwə əl ə nə: “Gin dije ki rai-de bəə ti kin, mi wa m-a m-gangi ta dəde ti. Go ti ningə, a tēgi me be mba ti ki rade bəə ti kin kə, ə a təli rai me be ti ki j ti ə awi bəə ti kin mba kadi rai əsi məkəside nangi nəm ti.” ⁸ Ba Luwə ade ne kilə mindi ki e kijə məti. Be ə, loki Abirakam oji *Isaki ningə ndə jijo go ti par ə ijə məte. Isaki ra be

☆ **7:3** Kilə ngirə ne je 12.1 ☆ **7:4** Kilə ngirə ne je 11.32; 12.5 ☆ **7:5** Kilə ngirə ne je 12.7; 13.15; 17.8 ☆ **7:7** Tēgi ki taga 3.12

tə mbata ngone *Jakobi. Jakobi ka ra be tə mbata ngane je ki əi gin *Isirayəl je ki dəgi gide e joo✧.

9 «Ningə ni ki me ngan lə Jakobi ti ra adi gati ki ngokode Jisəpi adi awi sie tə bəə me be ti ki Ejipi ti. Nə Luwə e sie naa ti✧. 10 Be ə, ər-e me kə je ti pəti. Ningə me-maji lə Luwə ki e sie, ade kəm-kədi ta kəm Parawo ti ki e ngar ki Ejipi ti. Adi Parawo un-e inde tə nje kəbe dənangi ki Ejipi ti, taa də me kəy ti ləne pəti tə✧. 11 Dəkagiloe ti kin ə, bo ki bo osi dənangi Ejipi ti ba pəti, taa dənangi Kana ti tə. E dəkagilo kəm-to-ndoo ki əti bəl ngay. Lo kadi bawje je ingəi ne ndikiri usoi goto✧. 12 Loki Jakobi oo kadi ne kuso to me be ti ki Ejipi ti ningə, ilə nganne je ki əi kaje je adi awi ki dəsəy. 13 Loki təl ilə-de ki kə joo ningə, Jisəpi ra adi ngakəe je gəri-e. Lo kin ti, Parawo ka, gər-n gin koji lə Jisəpi tə✧. 14 Go ti ningə, Jisəpi ilə go bawne Jakobi ti ade re ki gin koji lie ba pəti, asi dije dəsiri gide e mi✧. 15 Jakobi aw Ejipi ti ningə oy ki kəte noo. Kaje je ka oyi noo nim tə✧. 16 Təli ki singəde rəi dənangi Kana ti, me be bo ti ki təe nə Sisəm. Dibi-de be nin ti ki Abirakam ndogi ki la ji ngan lə Amər ti me be ti ki Sisəm✧.

17 «Dəkagilo təl kon kun mindi ki Luwə un adi Abirakam e basi. Ningə kər ngan Isirayəl je bay ki də made ti də made ti dənangi Ejipi ti, 18 biti dəkagilo ti ki ngar ki rangi ki gər Jisəpi al o-n be dənangi Ejipi ti✧. 19 NGar ka kin uwə dije ləje ra-n kilə ki al də

✧ 7:8 Kilə ngirə ne je 17.10-14; 21.4 ✧ 7:9 Kilə ngirə ne je 37.11, 28; 39.2, 21 ✧ 7:10 Kilə ngirə ne je 41.39-41 ✧ 7:11 Kilə ngirə ne je 41.54-57 ✧ 7:13 Kilə ngirə ne je 45.1-4, 16 ✧ 7:14 Kilə ngirə ne je 45.9-10, 17-18 ✧ 7:15 Kilə ngirə ne je 46.1-7 ✧ 7:16 Kilə ngirə ne je 23.3-16; Jojuwe 24.32 ✧ 7:18 Teə ki taga 1.7-8

maji nim, adi-de kō nim, ta ində gu dəde ti adi iyəi ngande je ki kasi kō, biti kadi oyi✧. ²⁰ Dəkagilo ti kin ə, oji *Moji ki me-maji lə Luwə e dəe ti adi oti-e me kəy ti lə bawe asi nay mitə✧. ²¹ Ningə loki dum dəde adi iləi-e kō, ngon lə Parawo ki dəne tēe dəe ti, ə un-e ote tə ngonne wa be✧. ²² Be ə Moji ingə-n ne ndo ki oji dō kəm-kədi pəti ki dənangi Ejipi ti. Adi aw ki tōgi me ta kəl-e ti nim, me kilə rae ti nim tō.

²³ «Loki bale e kuti sō ningə, mər ta re dəe ti mba kadi n-aw n-oo ngakone je ki əi ngan Isirayəl je. ²⁴ Dəkagilo ti ki e-n ki ngakone je ə, oo dəw kare ki Ejipi ti isi adi kō ki kare dande ti. Be ə, re rō dō ngokone ti adi ində dəw ki Ejipi ti ka kin təl-e. ²⁵ Moji gir kadi ngakone je a gəri təki Luwə ə ilə səne mba kadi n-taa dəde. Nə ngakoe je gəri al. ²⁶ NDō ki go ti, oo ngakone je joo ki əi Isirayəl je isi rəi-naa. Ire a dande ti mba kadi gangi-de naa ti. Əl-de ə nə: “Səi ngakonaa je tō, ə ban ə isi rai na majal be ə?” ²⁷ Ningə e ki nje tində ngokone ka kin əse ngərangi, ə əl-e ə nə: “Nə ə indəi dəje ti tə ngar ləje, ə se nje gangi ta danje ti ə? ²⁸ Ige təl-m təki tagine itəl-n dəw ki Ejipi ti ka kin be a?” ²⁹ Loki Moji oo dō ta kin ningə, bəl ra-e, adi aw uwə lo kisi tə mba dənangi Madiya ti. Dənangi Madiya ti ə Moji taa dəne oji-n ngan je joo✧.

³⁰ «Bal kuti sō go ti ningə, malayka tēe hōy rəe ti dilə lo ti, bəsi ki dō mbal Sinay, dan ndon por ti me gu ti ki isi o por. ³¹ Loki Moji oo ne kin ningə, ndile ay ur kaki. Moji ge kadi n-oo ne kin maji adi əti re bəsi rō ti. Loe ti noq ə oo dō ndu Bəbe ə nə: ³² “Mi

✧ **7:19** Tēe ki taga 1.10-11, 22 ✧ **7:20** Tēe ki taga 2.2 ✧ **7:21** Tēe ki taga 2.3, 5, 10 ✧ **7:29** 23-29: Tēe ki taga 2.11-15, 21-22; 18.3-4

Luwə lə kai je, Luwə lə Abirakam, Luwə lə Isaki, Luwə lə Jakobi.” Moji bəl dadi par par, lo kadi un kəmne ki taa goto. ³³ Ə Babe əl-e ə nə: “Ůr sa njai ti tadə lo ki a ti kam e lo ki ay njay. ³⁴ M-o kəm kə lə dije ləm me be ti ki Ejipi ti. M-o də timə ki isi timəi rusi rusi, ə m-ur nangi m-re kadi m-taa-de m-ilə-de taa. Ningə ki basine kin, ire adi m-ilə-i Ejipi ti gogi☆.”

³⁵ «Oi maji! E Moji ki ngakəe je əsi-e ngərəngi, ə əli-e əi nə: “Nə indəi dəje ti tə ngar ləje ə se nje gangi ta danje ti ə”, wa kin ə, Luwə ile tə ngar nim, taa nje taa-de kilə-de taa nim, ki takul təgi lə malayka ki tēē sie həy me gu ti, kin nim tə. ³⁶ E ə tēē səde ki takul ne ra je ki dəw asi ra al nim, ki takul ne kəji je nim, me be ti ki Ejipi ti. Taa dəkagilo ti ki isi indəi ba bo kasi gangi nim, dəkagilo ti ki rai bəl kuti sə dilə lo ti kin nim tə☆. ³⁷ E darə Moji ki kare wa kin bəy ə tə ə əl ngan Isirayəl je ə nə: “Luwə a tēē ki nje kəl ta ki tane ti kare dansi ti səi je wa, ki a to tə mi be☆.” ³⁸ Loki ngan Isirayəl je kawī-naa dilə lo ti ka, e Moji wa kin ə taa ta ta malayka ti də mbal Sınay ti, əl kaje je. E ə taa ta kaji kin rə Luwə ti, mba kadi adi-je☆. ³⁹ Nə kaje je mbati kadi təli rəde go ta je ti lie. Ningə ki bo təy, əsi-e ngərəngi. Mede e də təl kaw dənangi Ejipi ti gogi. ⁴⁰ Dəkagilo ti ki Moji nay də mbal Sınay ti bəy, rəi rə *Arq ti əli-e əi nə: “Fra kagi yo je ki kadi ərī nəje, tadə ji gər ne ki ra Moji ki nje tēē səje me be ti ki Ejipi ti kin al.” ⁴¹ Be ə me ndə je ti kin, ibəi ngon yo madi ki to tə ngon baw mangi be, ə iləi kadi-kare adi-e. Ba rai rənəl ngay əsi gon ne ki əi je wa ibəi

☆ **7:34** 30-34: Tēē ki taga 3.1-10 ☆ **7:36** 35-36: Tēē ki taga 2.14; 7.3; 14.21 ☆ **7:37** Dətərənəm 18.15-18 ☆ **7:38** Tēē ki taga 19.1-20.17; Dətərənəm 5.1-33

ki jide kin[☆]. ⁴² Nə Luwə təl gidine adi-de, iyə-de kə adi isi ta ra yo ti, ki kəsi-gon ne je ki dərə ti tə nay je ki kadi je ki mee je tə kagi yo je ləde, təkı ndangi me makitibi ti lə nje kəl ta ki ta Luwə ti: “Səi dije ki Isirayəl, bal kuti sə ki irai dilə lo ti kin se da je ki itəli-de ki ndəgi kadi-kare je adi, e mi ə adi-mi a? ⁴³ Jagi, səi oti kəy yo lə kagi yo ləsi Moloki yo, ki mee lə kagi yo ləsi Rəpə, yo je ki səi wa irai-de ki jisi mba kadi əsi məkəsisı node ti. MBata ne rasi je kin ə, m-a m-adi njé bə je ləsi a uwəi səsi, awi səsi say tə mba je gidi *Babilon ti bəy[☆]”.

⁴⁴ «Me dilə lo ti, kaje je ai ki kəy kibi kingə-naa ki Luwə. Moji ra kəy kibi ka kin təkı Luwə un-n ndune ade. Ra go kuje ti ki oo. ⁴⁵ İyəi kəy kibi ka kin adi gin koji je ləde ki rangi, ki əi kaje je ki rəi gode ti. Kəy kibi kin e jide ti, lokı Jojuwe ər node adi rəi taai dənangi lə gin dije ki dangi dangi ki Luwə tuwə-de node ti. Kəy kibi ka kin, to bitı dəkagilo ti lə Dabidi[☆]. ⁴⁶ Me-maji lə Luwə e ki *Dabidi adi dəji ta rəbi mba kadi n-ra kəy n-adi Luwə lə Jakobı[☆]. ⁴⁷ Nə e *Salomə yo ə ra kəy adi Luwə[☆]».

⁴⁸ «NGa ningə Luwə ki e ki dəkagilo je ti pəti, a isi me kəy ti ki dəw ra ki jine al. Təkı nje kəl ta ki tae ti ə nə: ⁴⁹ “Dərə e kimbər ngar ləm, ningə dənangi e ne kində njam.” Bəbe əl bəy ə nə: “Kəy ki ban ə, a irai adi-mi ə? Lo ki ra a e lo kuwə rə ləm ə? ⁵⁰ Se e mi al ə, nə təy ə, ra ne je kin pəti ə[☆]?”

⁵¹ «Səi dije ki njé tə rə je, iteji mesi al nim, ibəyi

☆ **7:41** 39-41: Kər Isirayəl je 14.3; Teji ki taga 32.1-6 ☆ **7:43** 42-43: Amosi 5.25-27 ☆ **7:45** 44-45: Teji ki taga 25.9, 40; Jojuwe 3.14-17 ☆ **7:46** 2 Samiyəl 7.1-16; 1 Poy ta je 17.1-14 ☆ **7:47** 1 NGar je 6.1-38; 2 Poy ta je 3.1-17 ☆ **7:50** 49-50: Ejay 66.1-2

mbisi nim dɔ ta ti lə Luwə tə dije ki njé gər Luwə al be. Itoi tə bawsi je wa be. Ne kin ə ra adi, isi ta rɔ ki NDil Luwə ti, ki dəkagilo je pəti. ⁵² Nje kəl ta ki ta Luwə ti ki ra ə bawsi je adi-e kɔ al ə? Əi je ə tɔli njé kilə mbə kəte, ki ɔji dɔ re lə dəw ki e kare ba, ki e dəw ki dana. Ningə ngəsine, loki Kirisi re, səi je uni dəe, ə tɔli-e tɔ. ⁵³ Oyo, səi ɪngəi ndu-kun lə Luwə ki takul malayka je, nə lo kadi itəli rəsi ti go ti goto.»

Tiləi Etiyən ki mbal tɔli-e

⁵⁴ Lok i njé gangi ta je ki bo lə *Jipi je ooi dɔ ta ki Etiyən əl ningə, wongi rade ngay adi ngəi ngangide mur mur dəe ti. ⁵⁵ Nə Etiyən ki NDil Luwə rose, un kəmne taa ki dərə ti ningə oo kunji Luwə nim, taa oo Jəju ki a taa dɔ ji kɔ Luwə ti nim tɔ. ⁵⁶ Əl ə nə: «Oi, m-o dərə tee tane, ningə m-o NGon Dəw a taa dɔ ji kɔ Luwə ti.» ⁵⁷ Lok i ooi dɔ ta kin ningə, uri kəl ki ndude ki bo ə uti mbide dɔ ta ti lie, ə buki-naa dəe ti.

⁵⁸ NDəri-e awi sie taga gidi ɔe bo ti, ə tiləi-e ki mbal tɔli-e. Dije ka kin iyəi kibi je ləde rɔ ngon ki basa ti ki tɔe nə Sol. ⁵⁹ Dəkagilo ti ki isi tiləi-e ki mbal, Etiyən əl ta ə nə: «Bəbe Jəju, itaa ndilm ki rɔi ti.» ⁶⁰ Go ti ningə ɔsi məkəsine nangi, ə əl ta ki ndune ki bo ə nə: «iyə go majal kin kə adi-de!» Go ta je kin ti, ningə Etiyən oy.

8

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je

¹ Sol e mbo dije ti ki ndigi kadi tɔli Etiyən. Də ndəe ti kin kində kəm-ndoo ki bo ngay tee dɔ njé kaw-naa je ti ki Jorijaləm. Adi njé kadi-me je pəti sanəi-naa ki go lo je. Awi ki Jude ti je ki *Samar i ti je. *NJé

kaw kilə je wa par ə nayi-naa Jorijaləm ti. ² Dije ki njé bəl Luwə dibi Etiyən, nqi-e ngay. ³ Nə Sol ba, ər njé kaw-naa je nja. Aw ki ta kəy ta kəy uwə dingəm je ki dəne je buki-de dangay ti. ⁴ NJé ki sanəi-naa ka kin awi ki lo lo iləi mbe Poy Ta ki Maji.

Pilipi me be ti ki Samari

⁵ E be ə, Pilipi ki aw me be bo ti ki *Samari, ilə dije mbe Poy Ta ki Maji lə Kirisi. ⁶ Kosi dije ba pəti, loki ooi ta je ki Pilipi əl je ki ne kəji je ki ra adi ooi ki kənde ningə, uri mbide ki də ta ti lie. ⁷ Tadə ndil je ki majal teeji me njé moy je ti ngay ki nq ki boy tade ti. Taa, dije ki rəde oy ki njé məti je ngay ingəi rə nga tə. ⁸ Rənəl ki bo ngay to me be bo ti kin. ⁹ Kəte taa kadi Pilipi re, dingəm madi ki təe nə Simq isi me be bo ti kin nq. E nje ra mbəli, adi ər ndil dije ki me be ti ki Samari ngay. Ra rəne kadi ne dəw madi ki əti bəl ngay. ¹⁰ Adi dije pəti, j də ngan je ki du ti, biti ki də dije ki təgi ti, angalde e ki dəe ti. Əli əi nə dingəm kam aw ki təgi lə Luwə ki e təgi ki əti bəl ngay. ¹¹ Angal dije e ki dəe ti, tadə e mari nu ba ə isi ər ndilde ki mbəli ki ra ləne. ¹² Nə loki dije adi mede Pilipi ki ilə-de mbe Poy Ta ki Maji ki əji də kəbe lə Luwə nim, ki Jəju Kirisi nim tə ningə, dingəm je ki dəne je adi Pilipi ra-de batəm. ¹³ Simq wa ki dəne ka adi mene tə. Loki Pilipi ra-e batəm ningə, iyə go Pilipi al. Loki oo ne kəji je ki ne je ki əti bəl ngay ka kin ningə, e wa təl re əte bəl ngay bəy tə.

Piyər əi ki Ja me be ti ki Samari

¹⁴ Loki njé kaw kilə je ki isi Jorijaləm ti ooi kadi dije ki *Samari ti taai ta lə Luwə ningə, iləi Piyər əi ki Ja ki rəde ti. ¹⁵ Loki rəi teeji Samari ti ningə, əli ta ki Luwə mba kadi njé kadi-me je ingəi NDil Luwə.

16 Tado NDil re do daw madi ti kare dande ti al bay. E batam par ə rai-de me to Babe Jəju ti. 17 E be ə, Piyər əi ki Ja indəi jide dade ti kadi ingəi NDil Luwə. 18 Lokə Simo oo kadi e ki go rəbi lə ji ki kində do ti lə njé kaw kilə je ə NDil re-n do njé kadi-me je ti ningə, adi Piyər əi ki Ja la, 19 ə əl-de ə nə: «Mi ka adi-mi tōgi kin to kadi tə daw ki m-a m-ində jim dəe ti ba, ingə NDil Luwə to.» 20 Ə Piyər əl-e ə nə: «Kadi la ləi kin tujjə naa ti ki darəi. Tado ində mei ti kadi a ndogi kadi-kare lə Luwə ki la. 21 Ne ki ba to, ə se ne ki səbi do go to me ne ti ki j-a-n kam, tado mei e dana no Luwə ti al. 22 Maji kadi itər ndui do majal ti ləi, ə əl ta ki Babe adi re to ban ə, iyə go kəji ta je ki mei ti kin kə. 23 Tado m-o kadi mei ati kanana, taa majal doləi dole to.» 24 NGa ə, Simo əl Piyər əi ki Ja ə nə: «Kadi səi je wa əli ta ki Babe mbata ləm, kadi ne madi kare me ne je ti ki əli tae kin tē dəm ti al.» 25 Lokə Piyər əi ki Ja mai naji, ə ndoi ta lə Babe to ningə, təli ki Jorijaləm ti gogi. Həi mbe Poy Ta ki Maji me ngan be je ti ki Samari ngay ki go rəbi go rəbi.

Ta lə Pilipi əi ki kuji dingəm ki e daw ki boy ki Etiyopi ti

26 NDə kare Malayka lə Babe əl Pilipi ə nə: «I taa aw ki gin be ti be, do rəbi ti ki j Jorijaləm aw ki Gaja ti, ki e rəbi ki dilə lo ti kin.» 27 Pilipi j taa kalangi aw ningə, ingə dingəm kare ki dənangi Etiyopi, ki e ki boy, ki nje ngəm ne maji je lə ngar ki dəne ki Etiyopi ti, ki təe nə Kandasə. Dingəm kin aw Jorijaləm ti əsi dəne nangi no Luwə ti ə isəi təl ki be gogi. 28 İsi me pusi ti ləne, isəi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay. 29 Lo kin ti, NDil Luwə əl Pilipi ə nə: «Əti aw basəi ki rə pusi ti kin.» 30 Pilipi ay ngədi aw ningə, oo

ndu dingəm ki Etiyopi ti ka kin isi tidə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay. Pilipi daje ə nə: «İgər me ta ki isi tidə kin maji wa a?» ³¹ Dingəm ka kin əl-e ə nə: «Re nje kər mee kadi-m goto ə m-a m-gər ban ə?» Ba dəji Pilipi adi al taa goe ti, isi gəde ti me pusi ti. ³² Ta ki isi tidə ə to kin:

«Əri-e tə bati ki dəw isi aw sie kadi təl-e be;

Tə ngon bati ki a tane mbə nq nje kijə bje ti be.

E be ə, tē- n tane al.

³³ Həi rəsəl dəe ti, gangi ta lie ki go rəbi ki dana al.

Nə ə a ər gin koji lie ə?

Tadə indəi ngangı ndə kisi ki də taa lie[☆].»

³⁴ Ningə, kuji dingəm un ta əl Pilipi ə nə: «M-dəji kadi əl-m adi m-o, nə ə nje kəl ta ki ta Luwə ti isi əl ta lie be ə? İsi əl ta ki də rəne ti wa ə se isi əl ta də dəw madi ti ki rangi ə?» ³⁵ Lo kin ti nga ə, Pilipi ingə rəbi adi un ta tane ti, ningə ki rəbi lə makitibi lə nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay kin, ilə-n mbe Poy ta ki ki Maji lə Jəju. ³⁶ Loki njiyəi isi awi ningə, tēi ta man ti, ə kuji dingəm ka kin əl ə nə: «Man ə am, nga ri ə əgi kadi m-ra batəm ə?» ³⁷ [Pilipi əl-e ə nə: «Re adi mei Luwə təkı rəjeti ə, ne ki əgi ra batəm goto.» Kuji dingəm ə nə: «M-adi mem təkı Jəju Kirisi e NGon Luwə.»] ³⁸ Lo kin ti, adi pusi a nangi, ningə əi ki Pilipi joo pu, uri me man ti adi Pilipi ra-e batəm. ³⁹ Loki tēi me man ti ki taga ningə, NDil Bəbe un Pilipi aw sie adi kuji dingəm oo-e al. Nə e ilə rəbi ləne ki rənəl aw. ⁴⁰ Pilipi aw tē me be ti ki Ajoti, ilə mbe Poy Ta ki Maji me be bo je ti pəti ki tē ti, bitı tē- n Səjare ti.

☆ 8:33 32-33: Ejay 53.7-8

9

Sol adi mene Babe Jəju
(*Knjk 22.6-16; 26.12-18*)

¹ Dəkağiloe ti kin, gir ta ki də kadi kə njé ndo je ti lə Babe ki də təl-de ti to də Sol ti bəy. ² Be ə, aw rə ki boy ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, dəje makitibi mba kadi n-aw-n lo kaw-naa je ti lə *Jipi je ki me be ti ki Damasi, kadi re n-ingə dingəm je ki dəne je ki njé ndole go ne ndo ki sigi kin ə n-də-de n-re səde Jorijaləm ti.

³ Loki Sol e də rəbi ti, ində də be ki Damasi bəsi ningə, kunjı madı tē patı, i ki dərā ti, unji gə dəe. ⁴ Tē osi nangi ningə, oo də ndu ta madı əl-e ə nə: «Sol, mbata ri ə isi adi-m kə be ə?» ⁵ Sol dəje ə nə: «İ nā ə Babe?» Ningə, Babe əl-e ə nə: «E mi Jəju ki isi adi-m kə.» ⁶ İ taa aw me be bo ti ə, a əli-ni ne ki kadi a ira. ⁷ NJé ki isi awi ki Sol təli ai lo ka ti. Bəl təl-de adi lo kadi əli ta goto. OOi də ndu ta, nə ooi dəw madı al. ⁸ Sol i taa, tē kəmne majı, nə oo lo al, adi made je uwəi jie, ndəri-e tə ndr, ə awi sie Damasi. ⁹ İsi loe ti noo ndə mitə ki kanji kadi oo lo. Uso ne al nim, ay man al nim tə. ¹⁰ Ningə nje ndo lə Jəju kare isi Damasi ti noo, təe nə Ananiyasi. Babe bəar-e me ne koo me ndil ti ə nə: «Ananiyasi», ningə Ananiyasi ndigi ə nə: «Mi ne Babe». ¹¹ Babe təl un ta əl-e ə nə: «Aw un rəbi ki bəri-e rəbi ki kə ti, ə idəji me kəy ti lə Judasi, dəw ki təe nə Sol ki Tarsi ti, isi noo isi əl ta ki Luwə. ¹² OO dəw madı ki təe nə Ananiyasi me ne koo me ndil ti, ur kəy goe ti ningə, ində jine dəe ti kadi oo lo gogi.» ¹³ Ə Ananiyasi əl ə nə: «Babe, m-o ta lə dəw kin ta dije ti ngay, əji də kə je pəti ki adi dije ləi ki me be ti ki Jorijaləm. ¹⁴ Ningə, ki ne kin, re ki

təgi ki ingə rə ki boy je ti lə njé kijə ne məsi kadi kare je, kadi uwə dije ki isi əli səi ta, də-de.» ¹⁵ Nə Bəbe əl-e ə nə: «Aw, tadə dingəm kin e ne ra kilə ki m-kəte kadi əl ta ləm nə gin dije ti ki duniya ti, ki nə ngar je ti, ki nə *Isirayəl je ti. ¹⁶ Mi wa m-a m-əje kə je pəti ki a tē dəe ti ki mbata ləm.» ¹⁷ Ananiyasi aw, ur kəy ində jine dəe ti, ningə əl-e ə nə: «NGokom Sol, e Bəbe ə ilə-m, e Jəju ka ki tē ingəi də rəbi ti ki isi re-n ka kin ə ilə-m kadi m-adi o lo. Ningə kadi NDil Luwə rəsi tə.» ¹⁸ Ta naa ti nə, ne je ki toi tə ngəy kanji je be tēi kəm Sol ti tosi, adi təl oo lo gogi, ningə i taa adi rai-e batəm. ¹⁹ Go ti, uso ne ba, təl ingə təgi ne gogi. Sol təl isi ki njé ndo je lə Jəju ki me be ti ki Damasi ngan ndə je jə bəy.

Sol ndo ta lə Luwə Damasi ti

²⁰ Ta naa ti nə, Sol aw ilə mbə me kəy kaw-naa je ti lə *Jipi je ə nə: «Jəju e NGon Luwə.» ²¹ Dije pəti ki ooi də ta kin ta Sol ti, ndəji-de ngay adi əli əi nə: «E kam əl ə e nje kadi kə dije ki Jorijaləm ti ki njé ba tə kin a? Re ne a un girə mba kadi uwə-de, də-de aw səde rə ki boy je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je əl bitə a?» ²² Nə Sol uwə rəne ngə adi kəme e kəte me kadi-me ti lie. Jipi je ki Damasi ti gəri lo ta ki kadi əli-e əl, loki təji-de kadi Jəju e Kirisi.

²³ Ra ndə je go ti ba, Jipi je əji-naa ta mba kadi n-təli-e ²⁴ Nə ta kəji ləde tē mbi Sol ti. NGəmi ta rəbi kada je kondə je mba kadi n-təli-e. ²⁵ Be ə, me kondə ti madi, njé ndo je lə Sol, uni-e me kare ti, tui-e adi osi gidi ndogi bər ti.

Sol me be ti ki Jorijaləm

²⁶ Go ti, Sol aw tē me be ti ki Jorijaləm ba, sangi kadi n-ində rəne naa ti ki njé ndo je, nə pəti bəli-e,

tadə dəw ki taa mee kadi e nje ndo ki rəjeti goto. ²⁷ Be ə, Barnabasi un-e me jine ti, aw sie rə njé kaw kilə je ti, ər-de go kingə ki Jəju ingə Sol də rəbi ti, ki koo ki oo Jəju əl-e ta, ki ta ki əl ki taga wangi Damasi ti me tə Jəju ti. ²⁸ Də gangi loe ti noo, Sol aw səde je, təl səde je naa ti me be ti ki Jorijaləm. Əl ta ki kadi-me me tə Babe ti. ²⁹ Əl ta ki *Jipi je ki njé kəl ta Girəki, naji-naa səde ta ti. Nə sangi rəbi kadi n-təli-e. ³⁰ Loki ngakəje je ooi tae ningə, ər-e awi sie Səjare ti. Ningə adi-e aw me be ti ki Tarsi.

³¹ *NJé kaw-naa je pəti ki dənangi Jude ti ki tae ba, ki dənangi Galile ti, ki dənangi *Samsari ti, isi ki Lapiya. Ingəi təgi, njiyəi me bəl Babe ti, taa kərde j ki də ti də ti ki takul təgi lə NDil Luwə tə.

Piyər aji dīngəm ki təe nə Ene

³² Təki Piyər a njiyə-n ki lo je pəti oo-n dije lə Luwə, ndə kare aw tē rə njé ti ki me be ti ki Lida. ³³ Lo kin ti, ingə dīngəm kare ki təe nə Ene, ki to də tirə moy ti ra bəl jijoo. Tadə rəe oy. ³⁴ Piyər əl-e ə nə: «Ene, Jəju Kirisi adi rə nga, j taa, ikaw ne toi.» Ningə Ene j taa ta naa ti noo. ³⁵ Dije pəti ki me be ti ki Lida ki Sarq ooi-e, ba adi mede Babe.

Piyər ndəl Dorkasi lo koy ti

³⁶ Dəne madi e dan njé ndo je ti ki me be bo ti ki Jope noo, təe nə Tabita. Tə kin ki ta Girəki nə Dorkasi. E dəne ki njé ra kilə je ki maji maji ngay, taa e nje ra ki njé ndoo je ki ne ki me jine ti tə. ³⁷ Moy ra-e dəkagiloe ti kin adi oy. Loki ndogi-e man ningə, awi iləi-e me kəy ti ki kare taa. ³⁸ Be ki Lida e bəsi ki Jope. Be ə, loki njé ndo je ooi kadi Piyər e me be ti ki Lida noo ningə, iləi dīngəm je joo rəe ti kadi re kalangi ingə-de. ³⁹ Piyər j taa aw səde.

Loki re tee rəde ti ningə, ərī-e awi sie me kəy ti ki taa. NJé ngaw koy je pəti iləi-naa gəi dəe ki nɔ, ningə təji kibi je ki dangi dangi ki koji ta naa ti ki Dorkasi oji dəkagilo ti ki isi-n səde ki dəne taa bəy. ⁴⁰ Piyər adi dije pəti tee taga, ɓa əsi məkəsine nangi əl ta ki Luwə, ningə tu rəne ki rə nin ti əl ə nə: «Tabita j taa.» Loki tee kəmne oo Piyər ningə, ndu rəne, j isi taa. ⁴¹ Piyər ilə jine un-e-n ki taa, ɓa, ɓa dije lə Luwə ki njé ngaw koy je, əji-de Tabita ki dəe taa. ⁴² Poy ne kin sane ki dənangi ki Jope ba pəti, adi dije ngay adi mede Bəbe. ⁴³ Piyər ra ndə asi tati me ɓe ti ki Jope, me kəy ti lə nje kər gidi ngirə ki təe nə Simɔ.

10

Kərnəy ki e dəw ki Rom ti oo ne me ndil

¹ Dingəm madi isi me ɓe ti ki Səjare nɔɔ, təe nə Kərnəy. E ki boy də buti asigar je ti ki ɓu kare, ki ɓari-e «buti ki Itali ti». ² E dəw ki nje ra ne ki go ndu Luwə ti, taa, naa ti ki dije pəti ki me kəy ti lie, əi njé kəsi dəde nangi nɔ Luwə ti tə. Ra maji ki njé ndoo je ngay, taa əl ta ki Luwə taa taa tə. ³ NDə kare, ki kadi ki mitə ki lo səlɔ, oo malayka lə Luwə me ne koo me ndil ti ur me kəy ti lie, ningə ɓar-e ə nə: «Kərnəy.» ⁴ Kərnəy ur kəmne dəe ti ki ɓəl, ningə əl-e ə nə: «E ri ə Bəbe?» NGA ə malayka əl-e ə nə: «Kəl ta ki Luwə ləi ki maji ki isi ra ki njé ndoo je kin tee rə Luwə ti, ə Luwə ga dəi ti. ⁵ Ningə ki ngəsine kin, ilə dingəm je me ɓe ti ki Jope adi ɓari Simɔ ki ɓari-e nə Piyər ade re. ⁶ Isi me kəy ti lə Simɔ ki nje kər gidi ngirə ki kəy lie e kadi bati. ⁷ Loki malayka ki əl-e ta kin əti ningə, Kərnəy ɓa ngan njé kilə je ləne joo ki nje rə ləne kare ki nje ɓəl Luwə mbɔ njé ki əi naa ti sie

ki dəkagilo je pəti adi-de rəi. ⁸ Rəi adi ər-de go ne je pəti ki ra ne adi-de ooi ningə, ilə-de adi awi Jope ti.»

Piyər oo ne me ndil ti me be ti ki Jope

⁹ Lo ti go ti, loki əi də rəbə isi awi, indəi də be bo bəsi ningə, Piyər al də kəy ti ki taa, ki kadi ki dan be ti mba kəl ta ki Bəbe. ¹⁰ Bo ra-e adi ge kuso ne. Ningə loki isi rai ne kuso mba kadi uso ba, oo ne me ndil ti. ¹¹ OO ta dərə a tagira, ningə oo ne madi ki to tə ta kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sə be ə j ki taa isi re ki nangi. ¹² Me ne ti ka kin, da je ki dangi dangi əi titi: da je ki njade e sə je, ki njé kagi nangi je, ki yəl je. ¹³ Ningə, ndu ta madi tē əl-e ə nə: «Piyər, j taa itəl uso.» ¹⁴ Nə Piyər ə nə: «Jagi Bəbe, mi m-uso ne ki ne ki majal əde, ə se ne ki to nje nja kare al*.» ¹⁵ NDU ta təl re əl Piyər kəl ki kə joo bəy ə nə: «Ne ki Luwə təl-e ki kay njay ti, kadi j o-e tə e ne ki to nje al.» ¹⁶ Ne kin ra ne be nja mitə, ningə ta naa ti noq təli ndəri-e ki dərə ti gogi. ¹⁷ Piyər gər me ne ki oo me ndil ti kin al, adi isi dəji rəne ta də ti, ningə yə dīgəm je ki Kərnəy ilə-de ki a sangi kəy lə Simo rəi ai ta kəy ti. ¹⁸ Ba dəji ta ki ndude ki boy ə nə: «E me kəy kin ə Simo ki bəri-e nə Piyər isi ti ti a?» ¹⁹ Piyər isi mər ta də ne ti ki oo me ndil ti kin ba bəy ningə, NDil Luwə əl-e ə nə: «O dīgəm je mitə a sangi-ni. ²⁰ J taa, ur nangi, ə aw səde ki kanji kadi mei təsi, tadə e mi ə m-ilə-de.» ²¹ Piyər re rə dīgəm je ti ka kin əl-de ə nə: «E mi ə mi dəw ki isi isangi-e, ə se e ri ə isi isangi-mi wa?» ²² Əli-e əi nə: «E Kərnəy ki e ki boy də buti asigar je ti ki bu, ki e dəw ki dana, taa e nje bəl Luwə tə kin ə ilə-je. E dəw ki *Jipi je pəti əli ta lie maji. Malayka lə Luwə re tē ki də ta rəe ti

* 10:14 Ləbətiki 11.1-47; Ejəkəl 4.14

əl-e kadi ilə goi ti kadi ire me kəy ti lie kadi oo dɔ ta ki tai ti.» ²³ Piyər aw səde ra-de mba, adi-de lo toi. Lok i lo ti go ti ningə, j̄ taa aw səde. NGakoje je madi ki me ɓe ti ki Jope dani-e. ²⁴ Lo ti ki rangi ningə t̄ɛɛi Səjare ti. Kərnəy ɓar nojine je ki madine je isi nginən-de kəte. ²⁵ Lok i Piyər ur me kəy ti ningə, Kərnəy j̄ taa tilə kəme, ɓa osi nanga njae ti, ilə dəne nangi. ²⁶ Nə Piyər əl-e ə nə: «J̄ taa, tadɔ mi ka mi dəw tɔ.» Ningə ɔsi sɔle un-e-n ki taa. ²⁷ Wali-naa taa urii ki kəy ningə, Piyər oo kosi dije ngay kawinaa isi. ²⁸ Lo kin ti Piyər əl-de ə nə: «Səi je, igəri maji tək i ndu-kun ləje ɔgi kadi dəw ki e Jipi ində rəne naa ti ki dəw ki e Jipi al, ə se kadi ur me kəy ti lie. Nə Luwə əl-m kadi m-o dəw madi tə n̄ɛ ki majal, ə se n̄ɛ ki to n̄ɛ al. ²⁹ E mbata kin ə, m-mbati-n ɓa ləsi al, m-re ki kanji kəl ta madi ki rangi. Ningə tək i ibari-mi, m-dəji səsi kadi m-o se e ri ə iləi gom ti wa?» ³⁰ Kərnəy ə nə: «Asi ndɔ sɔ ɓone, ki dɔ kadi ki tək i made wa kin be, adi e kadi ki mitə ki lo sɔlɔ, ə m-isi m-əl ta ki Luwə me kəy ti ləm, ningə d̄ingəm madi ki ilə kib i ki nda bal bal t̄ɛɛ a n̄ɔm ti, əl-m ə nə: ³¹ “Kərnəy, Luwə oo dɔ ta ki isi əl siɛ, taa ga dɔ maji ti ki isi ra ki njé ndoo je kin tɔ. ³² Ə kadi ilə dəw madi Jope ti, ibar Simɔ ki ɓari-e nə Piyər adi re. Isi me kəy ti lə Simɔ ki n̄ɛ ra kilə ngirə, ki isi kadi ba ti ɓasi.” ³³ Be ə, ta naa ti n̄ɔɔ par, m-ilə-de roi ti, ə yə ira maji adi ire tɔ kin. Ningə ki ngəsine kin, je pəti j-isi n̄ɔi ti ne kadi j-o dɔ ta je pəti ki Babe ində tai ti kadi əl-je.»

Piyər əl ta lə Luwə me kəy ti lə Kərnəy

³⁴ Lo kin ti, Piyər un ta tane ti əl ə nə: «Tə ki rɔjeti, m-gər kadi kər kəm dəw dana goto rɔ Luwə ti. ³⁵ Dəw ki ra ra, dan gin dije ti ki dangi dangi, ki e

nje bəl ndile, ki nje ra ne ki dana ba, uwe ki rone ti. ³⁶ Hə ki ta ləne ki rə ngan *Isirayəl je ti, ilə-n-de mbe lapiya ki takul Jəju Kirisi ki e Baəbe lə dije pəti. ³⁷ Təki igəri, e ne ki ilə ngirəne Galile ti, go batəm ti ki Jə ilə mbee ə ra ne dənangi Jude ti ba pəti. ³⁸ Igəri kadi ki Luwə adi Jəju ki Najarəti ti NDilne, ki təgi kin maji. Jəju aw ki lo lo, ra maji ki dije, taa aji dije pəti ki isi gin təgi ti lə su tə. Tadə Luwə e sie naa ti. ³⁹ Je ə je njé ma naji də ne je ti pəti ki ra dənangi ti lə *Jipi je ki Jorijaləm ti. Bəi-e kagi-dəsi ti, təli-e. ⁴⁰ Nə Luwə ade j lo koy ti ndə ki kə mətə lə ndə koye. Ade ta rəbi adi təji rone taga, ⁴¹ ki rə dije ti pəti al, nə ki rə njé ma naji je ti ki Luwə kəti-de kəte. Adi e je ki j-uso sie je, j-ay sie je, go tēē dan njé koy je ti✧. ⁴² Jəju un ndune adi-je kadi j-ilə mbe ki rə gin dije ti, ə kadi ji təji təkə e ne ə yə Luwə ində-ne tə nje gangi ta də njé kisi ki dəde taa ti ki njé koy je. ⁴³ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti pəti mai naji dəe ti əli əi nə: “Dəw ki ra ki ade mene ba, Luwə a iyə go majal je lie kə me təe ti✧.”» ⁴⁴ Loki Piyər isi əl ta je kin ba bəy ningə, NDil ki kay njay risi ki də dije ti ki isi ooi də ta lie. ⁴⁵ Ne kin əti bəl njé kadi mede Luwə ki əi Jipi je ki dani Piyər, loki ooi kadi Luwə buki NDilne də gin dije ti ki əi Jipi je al tə. ⁴⁶ Tadə ooi ndude isi əli ta ki ta be je ki dangi dangi iləi təji də Luwə ti. ⁴⁷ Ningə Piyər əl ə nə: «Kə təkə ingəi NDil Luwə tə je be tə kin, ne ki əgi-de də ra batəm goto.» ⁴⁸ Be ə Piyər un ndune adi rai-de batəm me tə Baəbe ti, ba go ti, dəji Piyər kadi isi səde ngan ndə je bəy taa kadi tə təl.

11

✧ 10:41 Lk 24.30, 42 ✧ 10:43 Ejay 53.5-6; Jərəmi 31.34

Jorijaləm ti, Piyər əji ne je ki rai ne

¹*NJé kaw kilə je ki ngako je ki isi Jude ti ooi kadi dije ki əi *Jipi je al ka oi ta lə Luwə tə. ²Loki Piyər aw Jorijaləm ti, njé kadi mede Luwə, ki əi njé kijə mətide je gaki-e ngay, ³əi nə: «Aw rə dije ti ki ijəi mətide al, aw uso səde ne!» ⁴Lo kin ti, Piyər ilə rəne ər-de go ne je ki rai ne ki goe goe adi-de ooi.

⁵Piyər əl ə nə: «Mi me be bo ti ki Jope, ningə loki m-isi m-əl ta ki Luwə, m-o ne me ndil ti. E ne madi ki to tə ta kibi ki tati ki dəw uwə sile je ki sə be ə j dərə ti, risi biti re nəm ti. ⁶M-ur kəm ki də ta kibi ti ka kin m-isi m-go, ningə m-o da je ki njade e sə, ki njé kagi nangi, ki da je ki wale ki yəl je ki njé nal kadi rə ti. ⁷Ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: “Piyər, j taa, itəl uso.” ⁸Ə m-əl m-ə nə: “Jagi Bəbe, ne ki to nje ədi tam nja kare al.” ⁹Kə joo, ndu ta təl tē dərə ti bəy əl-m ə nə: “Ne ki Luwə təl-e ki kay njay ti bə, kadi o-e tə ne ki to nje al.” ¹⁰Ne kin ra ne be asi nja mitə, ningə təli tuyi-e dərə ti. ¹¹Ningə ta naa ti nō, dīgəm je mitə ki iləi-de me be ki Səjare ti, ki rəm ti rəi ay ta kəy ti ki m-isi ti. ¹²NDil əl-m kadi m-aw səde bi m-mbati al. E be ə dīgəm je ki mehe kam dani-mi, ə j-ur-n me kəy ti lə Kərnəy. ¹³Kərnəy əji-je go rəbi ki n-oo-n malayka ki tē ki rəne ti, me kəy ti ləne, əl ə nə: “Ilə dəw madi me be ti ki Jope kadi əl Simo ki bari-e Piyər kadi re. ¹⁴A əli ne je ki a ra səi kadi ingə kaji naa ti ki njé ki me kəy ti ləi.” ¹⁵Loki m-a m-əl ta ba bəy ningə, NDil Luwə risi re dəde ti təkəi ndə ki re-n dəje ti lo kilə ngire ti ka kin be. ¹⁶Ra adi mem ole də ta ti lə Bəbe ki ə nə: “Ja ra batəm me man ti, nə səi je, a rai səsi batəm me NDil Luwə ti☆.”

17 Ə se, təkı Luwə adi-n-de kadi-kare ki kare wa təkı adi-n-je, j-əi ki j-adi meje Babe Jəju Kirisi kin, kadi mi m-ndor Luwə wa?» 18 Loki ooi də ta kin ningə, angalde osi nangı adi iləi təji də Luwə ti əi nə: «Gin dije ki duniya ti ka Luwə adi-de kaji ki go rəbi kiyə go majal kə tə.»

Kində gin njé kaw-naa je me be ti ki Atıyosi

19 Kində kəm-ndoo ki tēē də Etiyən ti ra adi njé ndo je sanəi-naa[☆], awi bitı tēēi me be ti ki Pənəsi, ki Sipir, ki Atıyosi. Loki awi, əli ta lə Luwə Jipi je par bi dəw ki rangı al. 20 MBəde ti noo, dije ki na je ki əi gin koji ti ki Sipir, ki Sirən ki awi Atıyosi ti, əli ta ki maji lə Baje Jəju gin dije ki əi *Jipi je al ki bari-de Girəki je tə. 21 Təgi Babe e səde naa ti adi dije ngay təli ki rə Babe ti adi-e mede. 22 Poy ne je ki ra ne kin tēē rə njé kaw-naa je ti ki isi Jorijaləm, adi iləi Barnabasi adi-e aw Atıyosi ti. 23 Loki aw tēē rəde ti, ə oo me-maji lə Luwə ki ra kilə ningə, rəe nəl-e ngay adi osi ginde pəti ki ta lə Luwə kadi ai də njade me kində rə naa ti ki Babe. 24 Barnabasi e dəw ki dana, NDil Luwə rose, taa aw ki kadi-me tə, adi kosi dije ngay rəi ki rə Babe ti. 25 Barnabasi aw me be ti ki Tarsi mba kadi sangı Sol. 26 Loki inge ningə, aw sie Atıyosi ti, rai bal kare titi. Kawı-naa ki njé kaw-naa je, ndoi ta lə Luwə kosi dije ngay. E me be ti ki Atıyosi ə yə dije iləi ngırə bar njé ndo je ti, dije lə Kirisi (kirətiyē je). 27 Dəkagiloe ti noo, njé kəl ta je ki ta Luwə ti jı Jorijaləm awi bitı ki Atıyosi. 28 E ki kare dande ti, təe nə Agabusı[☆], j taa ningə əl ta ki takul NDil təkı 60 ki bo ngay a o dənangı ti ki tae ba. Ningə ne ka kin ra ne dəkagilo ti lə nje kəbe ki bo ki bari-e nə

☆ 11:19 8.1-4 ☆ 11:28 21.10

Kilodi tɔ. ²⁹ *NJé ndo je uni ndude kadi n-iləi ki ne ki jide ti, nā nā ki go tɔge ti kadi n-dii ngakode je ki isi Jude ti. ³⁰ Adi ne maji je ləde ka kin Barnabasi əi ki Sol adi awi adi ngatɔgi je.

12

Kində kəm-ndoo ki ra njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti

¹ Dəkakiloə ti wa kin ə ngar *Erodi ilə ngirə kadi kɔ njé kaw-naa je ki nā je ti. ² Təl Jaki ki ngokɔ Ja ki kiyə kasigar. ³ Nə Loki oo kadi nəl *Jipi je ngay, ningə təl adi uwəi Piyər bəy. E dəkakilo ra pəti mapa ki kanji əm☆. ⁴ Loki uwe ile dangay ti ningə, adi njé rɔ je sɔ sɔ nja sɔ ngəmi-e. Ra be kadi tə n-teɛ sie taga nɔ kosi je ti go pəti paki ti. ⁵ Piyər to dangay ti, nə njé kaw-naa je iyəi ta kəl ta ki Luwə al ki mbata lie.

⁶ Me kondəe ti ki kadi re lo ti ə, Erodi teɛ sie nɔ kosi je ti ka kin ningə, Piyər to bi mbɔ asigar je, dɔɔ-e ki kulə gindi joo. Ningə njé ngəm lo je, ai ta kəy ti, a ngəmi ta kəy dangay tɔ. ⁷ Lo kin ti, malayka lə Bəbe kare teɛ pati, adi kunje taa lo me kəy dangay ti, lo ki Piyər to ti. Malayka ində Piyər kade ti ndəl-e-n ə nə: «I taa kalangi!» Ba kulə gindi je ki jie ti teɛi tosi. ⁸ Malayka əl-e ə nə: «Idɔɔ nda ki bədi ti, ə itilə sa njay ti.» Ningə Piyər ra təkəi əl-e-n. Malayka əl-e bəy ə nə: «Ilə kibi ləi rəi ti ə un gom.» ⁹ Piyər teɛ goe ti, nə gər təkəi e malayka ə re teɛ sie təkəi rɔjeti, al. OO təkəi e ne ki oo me ndil ti. ¹⁰ Loki indəi nje ngəm lo ki dɔ kəte, ki ki kɔ joo dəi ningə, rəi teɛi ta ta rəbi gindi ti ki aw ki be bo ti, ta rəbi wa teɛ dərɔne ba nɔde ti, adi teɛi taga awi dɔ rəbi ti. Loki teɛi dɔ rəbi ti ningə,

☆ 12:3 Teɛ ki taga 12.1-27

ta naa ti n̄ōo, malayka iyē ə aw. ¹¹ Loki angale re rəe ti ningə əl ə nə: «M-o ay njay ngata tək̄i e Bəbe ə ilə ki malayka ləne adi re tēē səm ji Erodi ti, ki ta ne je ti ki majal pət̄i ki kosi Jip̄i je ɔ̄ji kad̄i rai səm.» ¹² Loki ga ta be ningə, ilə dəne aw ɓe lə Mari ki k̄ō J̄a ki ɓari-e nə Marki. Dije ngay kaw̄i-naa me kəy ti n̄ōo isi əli ta ki Luwə. ¹³ Loki ində ta kəy ningə, ngon nje kilə ki dəne ki t̄e nə Rodi ɔ̄ti re kad̄i n-oo. ¹⁴ Gər ndu Piyər adi ta rəbi ka tēē al par ə, rəe nəl-e ngay adi təl ki nḡodi aw əl-de ə nə Piyər a ta kəy ti n̄ōo. ¹⁵ Əli-e əi nə: «l nje kone.» Nə a d̄o ndune ti tək̄i e ta ki r̄ōjeti. NGa ə t̄ali əli əi nə: «E malayka lie.» ¹⁶ Loe ti kin, Piyər a ta kində ta kəy ti par par. Ə loki r̄ai tēēi ta kəy ningə, e Piyər ə wa, adi gəri lo ta ki kad̄i əli al. ¹⁷ Əl-de ta ki jine kad̄i əli ta al, ningə ɔ̄r-de go tēē ki Bəbe tēē sie dangay ti adi gəri. Go ti, əl-de ə nə: «Awi əli Jak̄i ki ndəgi ngak̄oje je adi ooi.» Ningə tēē aw lo ki ranḡi ti.

¹⁸ Loki lo ti ningə, d̄o asigar je isi dana al. Dəji-naa se ri dana ə Piyər təl wa? ¹⁹ NGar Erodi sange ngay nə inge al. Go ti, dəji ta asigar je, ɓa un ndune kad̄i t̄ali-de k̄o. Piyər iyə d̄onangi Jude ə j̄ aw Səjare ti, aw isi titi nu.

Koy lə ngar Erodi

²⁰ *Erodi aw ki ta ki dije ki T̄ir ti, ki Sid̄o. Ə dije ki T̄ir ki Sid̄o indəi ndude naa ti r̄ai ingəi-e. Loki ndogi me Bilasitusi ki nje koo go ta lə ngar Erodi taai ningə, dəji kad̄i lap̄iya to dande ti. Kad̄i lap̄iya to mbata n̄e maji je ki d̄onangi ti ləde nḡire e me ɓe ti lə ngar Erodi. ²¹ Loki tēē me nd̄o ti ki ɔ̄ji ningə, Erodi ilə kib̄i k̄ōɓe ləne r̄one ti, isi d̄o kimbər ngar ti ləne, əl kosi dije ta kongi kongi. ²² Kosi dije iləi t̄oji d̄e ti əi

nə: «E ndu luwə madi bi e ndu dəw al.» ²³ Loe ti noo malayka lə Babe inde oje mbata adi kəsi-gon Luwə al. Go ti, kode je indai rəe yəngi yəngi adi oy. ²⁴ Nə ta lə Luwə taa lo aw ki kəte kəte, adi kər njé ndo je re ki də made ti. ²⁵ Loki Barnabasi əi ki Sol təli kon kilə ləde ki awi ki mba kadi rai ningə, iyəi be bo ki Jorijaləm ə awi. Uni Jə ki bari-e Marki naa ti səde ə təli awi me be ti ki Atiyosi gogi.

13

NJé kaw-naa je indai Barnabasi əi ki Sol ta dangi mbata kilə lə Babe

¹ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti ki njé ndo ne je lə Luwə isi dan njé kaw-naa je ti ki Atiyosi ti noo. Adi e: Barnabasi ki Simo ki bari-e Nijər, ki Lisiyusi ki be lie e Sirən ti, ki Manaye ki oti-de naa ti ki *Erodi ki isi də dənangi ti ki Galile[☆], ki Sol tə. ² NDə kare be əsi məkəsidi nangi nō Luwə ti ə əli ta sie ki kəgi rə ne kuso tə. Ningə NDil ki kay njay əl-de nə: «Kadi əri Barnabasi əi ki Sol indai-de ta dangi mbata kilə ki m-bar-de kadi rai.» ³ NGata ə, loki ogi rəde ne kuso ə əli ta ki Luwə ningə, indai jide dəde ti ə iyəi-de adi awi, ⁴ təkə NDil ki kay njay əl-n-de. E be ə, Barnabasi əi ki Sol awi me be ti ki Sələsi. Ningə ai noo gangi awi Sipir ti. ⁵ Loki ki tēēi Salamın ti ningə, əli ta lə Luwə me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. Jə Marki e kadide ti tə nje ra səde tə. ⁶ Loki indai də dər je ki be ti ki Sipir ti gangi ningə, awi tēēi me be ti ki Paposi. Loe ti noo, ingəi Jipi kare be ki təe nə Bar-Jəju ki e nje ra mbəli, ki ə nə ne nje kəl ta ki ta Luwə ti. ⁷ İsi naa ti ki dəw ki boy ki təe nə Sərjıyusi Polusi

☆ 13:1 Erodi Atipasi Lk 3.1

ki e nje ne gər. Sərjıyusi Polusi bar Barnabasi əi ki Sol əji-de adi gəri təkı n-aw ki bo koo ta lə Luwə tade ti. ⁸ Nə Elimasi ki kər gin təe nə nje mbəli tə-de rə. Ge kadi dəw ki boy kın adi mene Kırısı al. ⁹ Be ə, Sol ki bari-e Pol NDıl Luwə rose adi ur kəmne ki dəe ti, ¹⁰ əl-e ə nə: «İ ngon lə su, tə dəw ki kədi kəm dije rosi mei. İ nje kəsi ta ne ra je ki dana pəti. A iyə go rəbi ndor ta lə Luwə al a?» ¹¹ Ki basine kın, Bəbe a indəi əji, kəmi a oo lo al, ningə a o kəm kadi al bitı dəkagilo madi. Ningə ta naa ti noq par ə kəme ndul kururu adi oo lo al, a mam lo. Səngi dəw ki kadi ər-e ta rəbi. ¹² Loki dəw ki boy oo ne ki ra ne kın ningə, adi mene, mbata ne ndo ki də Bəbe ti ki adi-e, əte bəl ngay.

Pol əl ta Lə Luwə me be ti ki Atıyosi ki Pisidi ti

¹³ Pol əi ki madine je ali me bato ti me be ti ki Paposi, awi me be ti ki Pərji ki Pampili ti, ningə Jə Marki[☆] iyə-de ə təl aw Jorijaləm ti gogi. ¹⁴ Loki əti me be ti ki Pərji ningə, awi tēēi me be ti ki Atıyosi ki Pisidi ti, awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki ndə taa kəə, isi nangi. ¹⁵ Loki njé tidə makitibi je, tidəi makitibi ndu-kun ki makitibi lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti ningə, ki boy je ki njé ngəm kəy kaw-naa iləi əli-de əi nə: «NGakoje je, kın ə awi ki ta kadi əli dije, ə kadi əli.» ¹⁶ Ə Pol j taa, yəki jine tade ti kadi isi kekeke, ningə əl-de ə nə: «Səi *Isirayəl je ki dije ki njé bəl Luwə, kadi oi də ta ləm. ¹⁷ Luwə ləje, j-əi kosi Isirayəl je, kəti bawje je, ningə ra səde adi oji naa ki kəte kəte, loki isi me be ti ki Ejipi ti. Ɔr-de tēē səde ki taga ki takul təge ki ngay. ¹⁸ Asi bəl dəsə ki adi-de ne

☆ 13:13 Jə Marki: 12.12, 25; 13.5

usoi dilə lo ti[☆]. ¹⁹ Loki tə ko gin dije siri ki dənangi ti ki Kana nōde ti ningə, təl ki dənangi ka kin adi-de tə ne nduwə[☆]. ²⁰ Ne je pəti ki ra ne kin, a ra bal asi bu sə ki dəmi. Go ti ningə, adi-de njé gangi ta je biti tēē-n də nje kəl ta ki ta Luwə ti Samiyəl. ²¹ Ningə, dəji ngar adi Luwə adi-de Sawul ki ngon lə Kisi, ki e gin ka ti lə Bənjame, adi o be dəde ti bal dəsə. ²² Loki or-e kə ningə, ində *Dabidi ngar ti toe ti. Dabidi ki ma naji lie ə nə: “M-ingə Dabidi ki e ngon lə Jəse, ki e dəw ki go me ndigi ti ləm. A təl kon ne je pəti ki mem ndigi[☆].” ²³ E gin ka ti lie ə, Luwə adi Jəju ki nje kaji Isirayəl tēē ti, ki go kun mindi ti lie. ²⁴ Kəte nō re Jəju ti, Ja ilə mbē kadi dije təri ndude, ningə kadi rai batəm. Flə mbē kin ki rə kosi Isirayəl je ti ba pəti. ²⁵ Loki Ja aw kadi təl ta kilə ləne ningə, əl ə nə: “Mi dəw ki isi igai ta dəe ti kin al. Nə e a re gom ti nōo ki kilə sa ki njae ti ka mi m-asi tuti al[☆].”

²⁶ «NGakom je ki gin ka ti lə *Abirakam, ki njé bəl Luwə ki dansi ti, e j-əi je ə Luwə ilə ki ta kaji kin rəje ti. ²⁷ Dije ki njé kisi Jorijaləm ti əi ki ki boy je ləde gəri dəw ki e Jəju kin al, taa gəri me ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti, ki isi tidəi ki ndə taa kəə je pəti kin al tə. Be ə loki gangi ta də Jəju ti, təli ta ta je ki njé kəl ta ki ta Luwə ti ndangi. ²⁸ Ingəi ne madi kare ki asi kadi təli-e-n al, nə dəji *Pilati kadi təl-e par. ²⁹ Loki təli kon ne je pəti ki ndangi me makitibi ti oji dəe ningə, adi risi-e də kagi-dəsi ti nangi, ilə me be nin

---

☆ **13:18** 17-18: Tēē ki taga 1.7; 12.51; Kor Isirayəl je 14.34; Dətarənom 1.31 ☆ **13:19** Dətarənom 7.1; Jojuwe 14.1 ☆ **13:22** 21-22: 1 Samiyəl 8.5, 19; 10.21; 13.14; 16.12 ☆ **13:25** Ja 1.20, 27; Mt 3.11; Mk 1.7; Lk 3.16

ti☆. ³⁰ Nə Luwə ade ɟi dan njé koy je ti. ³¹ Asi ndə ngay ki tɛɛ ki rə dije ti ki ɟi sie dɔnangi Galile ti nu, ə rəi sie biiti Jorijaləm ti, əi je kin ə əi njé ma naji lie ki nɔ kosi dije ti☆. ³² Je ka j-isi j-ilə səsi mbe Poy Ta ki Maji kin tɔ. Poy Ta ki Maji ki e ta kun mindi ki Luwə un mindine dɔ ti adi bawje je. ³³ Luwə təl ta kun mindi kin ki rɔje ti j-əi ngande je ki go rəbi tɛɛ ki adi Jəju tɛɛ lo koy ti təkɪ ndangi me makitibi pa je ti əi nə:

“ɟi NGonm,
Ki m-oji bone☆.”

³⁴ «Luwə ade ɟi lo koy ti bi ade ndum me be ti al, təkɪ əl-n ə nə:

“M-a m-adi səsi ne,
Ki m-un mindim dɔ ti m-adi Dabidi,
Ki e ne ki asi kadi indəi mesi dɔ ti☆.”

³⁵ «E mbata kin ə, əl-n me makitibi ti lo madi ti bəy ə nə: “A iyə dəw ləi ki ay njay kadi ndum al☆.” ³⁶ Nə Dabidi, loki ra kilə dəkagilo ti ləne ki go kɔji ta ra ti lə Luwə ningə, oy adi dibi-e gədi kae je ti, ningə ndum me be ti. ³⁷ Nə e ki Luwə ade ɟi lo koy ti ndum me be ti al.

³⁸ «Kadi igəri maji ngakom je, təkɪ e ki takule ə isi oi dɔ Poy Ta ki Maji ki ɔji dɔ kiyə go majal kɔ, ki kər ta dɔ ti ki asi kadi ingəi me ndu-kun lə *Moji ti al.

³⁹ E ki takule tɔ ə, re dəw ki adi mene ningə, a ingə ta ki kər dɔ ti. ⁴⁰ MBata kin ə, kadi oi go rəsi maji nə tə ta ki njé kəl ta ki ta Luwə ti əli kin tae təl dəsi ti:

⁴¹ *NJé kəl ta je ki ta Luwə ti əli əi nə:

“Səi njé kɔji rəsi,

☆ **13:29** 28-29: Mt 27.22-23, 57-61; Mk 15.13-14, 42-47; Lk 23.21-23, 50-56; Jə 19.15, 38, 42 ☆ **13:31** 1.3 ☆ **13:33** Pa je 2.7 ☆ **13:34** Ejay 55.3 ☆ **13:35** Pa je 16.10

Kadi oi go rəsi maji,
 A oi ne ki a əti səsi bəl bitı kadi a gotoi kə.
 Tado dəkagılo ti ləsi, m-a m-ra ne madi.
 Ne ki re dəw ər səsi poye ka, a adi mesi də ti al☆.”»

⁴² Loki Pol əi ki Barnabasi isi teeı taga ningə, dəji-
 de kadi ndə taa kəə ki gogi ə kadi təli rəi ndoi-de ta
 kin bəy. ⁴³ Loki kosi njé kaw-naa je sanəi-naa ningə,
 Jipi je ki dije ki təli Jipi je, dani Pol əi ki Barnabasi,
 a wali-naa ta səde. Ningə Pol əi ki Barnabasi iləi
 dıngəm mede ti kadi uwəi rəde ba me me-maji ti lə
 Luwə kin.

*Pol əi ki Barnabasi yəti rəde ki rə gın dije ti ki əi Jipi
 je ti*

⁴⁴ *NDə taa kəə ti ki gogi ningə, kosi dije ngay ki
 me be bo ti kawı-naa ki naa ti kadi n-ooi də ta lə
 Bəbe. ⁴⁵ Loki *Jipi je ooi kosi dije ningə, ni ra-de
 adi taji Pol, ə əli ta je ki mal də ta ti lie. ⁴⁶ Pol əi ki
 Barnabasi əli-de ki me ki tı kati əi nə: «E səi je ə kadi
 j-ilə səsi mbə ta kin kəte, nə təkı imbatı ə oi təkı səi
 je asi ta kaji ki bitı kin al, je j-a jı təl jı yəti rəje ki rə
 gın dije ti ki əi Jipi je al ti. ⁴⁷ Tado Bəbe ləje un ndune
 adi-je ə nə:

“M-ındə-i kadi jı kunji ki mbata gın dije ki dənangi
 ti,
 Ki mbata kadi aw ki ta kaji bitı ki dəbəy dənangi
 ti☆.”»

⁴⁸ Loki gın dije ki əi Jipi je al ooi də ta kin ningə,
 rai rənəl ngay də ti, adi iləi təji də ta ti lə Bəbe, adi
 dije pəti ki Luwə kəti-de ki mbata kaji ki bitı ki nə ti,
 adi mede. ⁴⁹ Ta lə Bəbe sane ki dənangi ki Atiyosi
 ti ki tae ba. ⁵⁰ Nə Jipi je suləi dəne je ki əi dəne je ki

njé tɔba ki me ɓe ti, ki njé kɔsi məkəsɪde nangɪ nɔ Luwə ti, ki dije ki boy ki me ɓe ti adi indəi kəm Pol əi ki Barnabasi ndoo, ningə tibəi-de me ɓe ti ləde kɔ. ⁵¹ Pol əi ki Barnabasi indəi bu ki njade ti ki dɔ ɓe ti ləde ningə, ɔti awi me ɓe ti ki Ikoniyom☆. ⁵² Ki rɔ njé ndo je ti lə Jəju ɓa, rɔde nəl-de ngay, taa NDil Luwə ka rosi mede tɔ.

14

Pol əi ki Barnabasi me ɓe ti ki Ikoniyom

¹ Lokɪ Pol əi ki Barnabasi awi Ikoniyom ti, awi me kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki Ikoniyom ti tɔ. Awi əli dije ta lə Luwə kəl ki ra adi dije ngay ki əi Jipi je ki njé ki əi Girəki je adi mede Luwə. ² Nə Jipi je madi ki njé me nga, indəi ta ki majal me dije ti ki əi Jipi je al, sulai-de dɔ ngakoje je ti. ³ Be ka, Pol əi ki Barnabasi isi Ikoniyom ti ndo bay bay. Əli ta lə Luwə ki me ki ti kati, indəi tɔgɪde dɔ ʔaɓe ti ki ma naji dɔ me-maji ti lie ki isi iləi mbɛe, adi-de tɔgɪ adi rai ne kɔji je ki ne je ki əti ɓəl. ⁴ Lo kin ti, dije ki me ɓe bo ti gangi naa lo joo, njé ki madi je əi go Jipi je ti, njé ki nungɪ əi go njé kaw kilə je ti tɔ. ⁵ NJé ki əi Jipi je al, ki njé ki əi Jipi je, ki ki bo je ləde indəi dɔ rɔde dana kadi n-adi kɔ Pol əi ki Barnabasi, kadi n-tiləi-de ki mbal n-təli-de. ⁶ Nə Pol əi ki Barnabasi ooi ta kin, adi ayɪ-naa awi ɓɔyɔi rɔde ɓe bo je ti ki Likawoni, ki Lisitir, ki Dərbi, ki ngan lo je ki gidi ti. ⁷ Lo je ti kin ka, iləi mbɛ Poy Ta ki Maji titi tɔ.

Pol əi ki Barnabasi me ɓe ti ki Lisitir

⁸ Me ɓe ti ki Lisitir, dingəm kare ki njae oy ta gine ti isi nɔɔ. Njae oy lo koje ti nu, adi njiyə nja kare al.

☆ 13:51 Mk 6.11

9 Ə ndə kare, ur mbine isi oo-n ta ki Pol a əl. Ba, Pol uwə kəmne ki dəe ti oo-e-n ba ningə, oo kadi aw ki kadi-me ki kadi ingə-n kaji. 10 Lo kin ti, Pol əl-e ta ki təgine ə nə: «İ, a taa də njai ti!» Ba Dingəm ibə nangi j a taa, a njiyə.

11 Lo ki kosi dije ooi ne ki Pol ra kin ningə, uni ndude ki taa, əli ta ki ta likawoni əi nə: «Yo je təli rəde dije ti, rəi uri nangi danje ti.» 12 Be ə, bari Barnabasi «Jəsi», ə bari Pol «Ərməsi» tə, mbata Pol ə e nje kəl ta. 13 Nje kijə ne məsi kadi-kare lə Jəsi, ki isi ta lo ti taga gidi be bo ti, re ki baw mangi je ki təy ne je ki ndole rəde ti. Re səde, ningə, ndude e naa ti ki kosi je, kadi n-iləi məsi n-adi Pol əi ki Barnabasi. 14 Nə loki, njé kaw kilə je, Pol əi ki Barnabasi ooi poy ta kin, gangi kibi rəde ti, ba ayi-naa ki rə kosi je ti, uni ndude ki taa, əli-de əi nə: 15 «Madije je, ra ban ə a rai ne be ə? Je ka je dije tə səi be tə, ningə, re j-ilə səsi mbə Poy Ta ki Maji ningə, e mba kadi iyəi kagi yo je ki ndade goto ki isi rai-de, ə kadi itəli rəsi go Luwə ti ki nje kisi kəm ba, Luwə ki nje ra dərə ki dənangi ki ne je pəti ki me ti». 16 Dəkagilo je ti ki man kəte, Luwə iyə dije pəti adi uni rəbi ki mede ndigi. 17 Be wa kin ka iyə ta təji me-maji ləne, al. Hə ki man ndi dərə ti adi səsi je, adi səsi dəkagilo ki maji adi ingəi kandi ne je, adi səsi ne kuso ki to mbar je, adi rənəl rosi mesi je.» 18 Ta je wa ki əli kin ka, ngə səde ngay kadi əgi kosi je kilə məsi nangi kadi-de.

19 Lo kin ti, *Jipi je ki ii Atiyosi ki Pisidi ti, ki Ikoniyom, rəi, suləi kosi dije ka kin, buki-de gode ti, adi tələi Pol ki mbal kadi n-təli-e, bə ndəri-e, awi sie, iləi-e gidi be ti, ooi ə nə oy. 20 Nə loki njé ndo je

☆ 14:15 Təe ki taga 20.11; Pa je 146.6

kawi-naa ki dœ ti, i taa, təl aw me 6e bo ti gogi. Ba lo ti ki go ti, əi ki Barnabasi awi ki Dərbi ti.

Pol əi ki Barnabasi təli gogi ki Aṭiyosi ti ki Siri

²¹ Loki Pol əi ki Barnabasi iləi mbe Poy Ta ki Maji Dərbi ti, dije ngay təli njé ndo je lə Kirisi. Ba əi je, təli uni dɔ njade, tɛɛi Lisitir, ki Ikoniyom, ki Aṭiyosi ki Pisidi ti. ²² Fləi dɪngəm me njé ndo je ti, adi-de ta kɔji kadi uwəi tɔgide ba me kadi-me ti ləde. Ba, ai dɔ ti nɔɔ əli-de ə nə: «E ki kɔ ki ngay ə j-a j-o-n kɔ6e lə Luwə.» ²³ Pol əi ki Barnabasi indəi njé kər nɔɔ njé kaw-naa je dɔ njé kaw-naa je ti pəti ki tɛɛi dande ti. Ɔgi rəde ne kuso, əli ta ki Luwə, 6a go ti, iyəi-de ji Babe ti ki uni mede adi-e. ²⁴ Ii nɔɔ, indəi me 6e ki Pisidi gangi, awi tɛɛi Pampili ti*. ²⁵ Fləi mbe Poy ta lə Luwə me 6e ti ki Pərji, 6a awi tɛɛi ta ba ti ki Atali. ²⁶ Lo kin ti nɔɔ, uni bato ki kaw Aṭiyosi ti. Aṭiyosi ki e 6e ki ndɔ ki njé kər nɔ njé kaw-naa je ki me ti, iyəi-de ji Luwə ti. Iyəi-de ji Luwə ti kadi me-maji lie e dəde ti mbata kilə ki ii lo ra-e ti kin. ²⁷ Loki tɛɛi Aṭiyosi ti, kawi njé kaw-naa je, əli-de ne je pəti ki Luwə un-de ra-n. Ɔji-de tɛɛ ki Luwə tɛɛ ta rəbi kadi-me adi dije ki əi *Jipi je al. ²⁸ Isi ki njé ndo je dəkagilo ngay Aṭiyosi ti.

15

Kingə-naa ki Jorjaləm dɔ ta kijə mətɪ ti

¹ Dije ki nə je ii Jude ti rəi Aṭiyosi ti, ndoi ngakoje je ne əi nə: «Kin ə re adi ijəi mətisi ki go ndu ti lə *Moji al ə, a ingəi kaji al*.» ² Ne ndo kin re ki ta kasi-naa al, ki gaki-naa ki bo ngay mbɔ njé ndo-e ti je ki Pol əi ki Barnabasi. Lo kin ti nɔɔ be, uni

* 14:24 13.14 * 15:1 Ləbətiki 12.3

tade kadi Pol əi ki Barnabasi, naa ti ki ngakoje je madi, awi Jorijaləm ti ingəi njé kaw kilə je ki ki boy je lə njé kaw-naa je mbata ta kin. ³ *NJé kaw-naa je ki Atiyosi adi-de ne ki kadi ra səde də rəbi mba ti. Uni rəbi, tɛɛi Pənəsi ti əi ki *Safari, ɔri dije gin ne je ki goe goe, go rəbi ki dije ki əi *Jipi je al təli adii mede Kirisi. Ta kin adi rənəl ngakɔ je pəti. ⁴ Loki rəi tɛɛi Jorijaləm ti, njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki ngatɔgi je lə njé kaw-naa je uwəi-de ki rəde ti. Pol əi ki Barnabasi əli poy ne ki Luwə ra səde adi-de ooi. ⁵ Nə dije ki nə je, ki adi mede dan *Parisi je ti uni ta əli əi nə: «Maji kadi dije ki əi Jipi je al, adi-de ijəi mətide ə ngəmi go ndu-kun je lə Moji bəy tə taa.» ⁶ Lo kin ti, njé kaw kilə je ki ngatɔgi je lə njé kaw-naa je kawinaa mba kadi indəi manji ta kin. ⁷ Loki naji-naa ta adi dande ngal ba, Piyər ɔsi nangi j taa əl-de ə nə: «NGakom je, təkɪ igərii, e mari nu ə Luwə mbəti-m dansi ti mba kadi m-ilə mbə Poy ta ki Maji rə dije ti ki əi Jipi je al, kadi ooi ə adi mede. ⁸ Luwə ki gər me dije, ma naji ləde maji ki go rəbi NDil Luwə ki adi-de təkɪ adi-n-je be tɔ☆. ⁹ Əi je ə je tə, Luwə ɔr kəm dəw dana al, mbata e ki takul kadi-me ləde ə Luwə adi ngəmede ay-n njay. ¹⁰ Ningə ki basine kin, mba ri ə isi sangi ta Luwə ki ne kində ki ɔy mindi njé kadi-me je ti ə? Ne ki je wa ə se bawje je ka j-awi ki tɔgi kadi j-otii al. ¹¹ Ne ki j-adi meje də ti ə to kin: E ki takul me-maji lə Bəbə Jəju ə yə j-ingəi kaji, j-əi ki j-əi Jipi je, kae ti ləde əi Jipi je al ka kin tə.»

¹² Ba, dije pəti uti tade, uri mbide kadi ooi də ta lə Barnabasi əi ki Pol ki a əli-de ɔji də poy ne kəji je ki ne je ki əti bəl je ki Luwə rade ki takul Pol əi ki

---

☆ 15:8 7-8: 10.44; 11.15

Barnabasi dan dije ti ki əi Jipi je al. ¹³ Loki iləi ta nangi ningə, Jaki un ta əl ə nə: «NGakom je, uri mbisi oi ta ləm basine✧. ¹⁴ Simo j̄ taa əl-je ne, adi j-oi rəbi ki lo kilə ngire ti wa nu, Luwə ində-n kəmne go ti maji, kadi ər dije ki n̄a je dan dije ti ki əi Jipi je al, ində-de dangi tə dije ləne. ¹⁵ Ta je lə njé kəl ta je ki ta Luwə ti awi go-naa ti lo kare ba ki ta kin. Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə:

¹⁶ “Go ne je ti kin, m-a m-re kadi m-ra 6e lə *Dabidi ki budi kin rangi.

M-a m-ra e ki sigi gogi, m-a m-ra toe ti gogi tə,
M-a m-ində taa gogi.

¹⁷ MBa kadi ndəgi dije sangi Bəbe,
Adi e gin dije pəti ki uni təm dode ti.
Bəbe əl ta kin be.

¹⁸ Bəbe ki nje t̄ēē ki gin ne ki ində d̄ēē naa ti mari nu
adi dije gəri✧.”

¹⁹ «E mbata kin ə, mi m-o maji ngay kadi j-iləi kagi n̄o dije ti ki əi Jipi je al ki adi mede Luwə kin, al. ²⁰ Adi ji ndangi makitibi par j-adi-de kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, kadi sangi-naa lo kaya ti al, kadi usoi da ne ki dəw tu minde al, kadi usoi məsi da al t̄o✧. ²¹ NGa ningə, ilə ngire mari nu ba bit̄i 6one, dije ki njé ndo madide je ndu-kun lə Moji əi me 6e bo je ti kare kare, nim ndo kare kare ki e ndo taa k̄ə̄ə̄ lə Jipi je, dije a tidəi ndu-kun kin me kəy kaw-naa je ti t̄o.»

Makitibi mba kilə-n kadi njé kaw-naa je ki Atiyosi

²² Be ə, ngat̄ogi je lə njé kaw-naa je, ki njé kaw kilə je, ki njé kaw-naa je, ndigi kadi n-mbət̄i dije ki n̄a je

✧ 15:13 12.17 ✧ 15:18 16-18: Amosi 9.11-12 ✧ 15:20 T̄ēē ki taga 34.15-16; Ləbətiki 17.10-16; Ləbətiki 18.6-23

dande ti kadi uni tode dani Pol əi ki Barnabasi awi səde Aṭiyosi ti. MBəti Judi ki bari-e nə Barsabasi əi ki Silasi. Əi joo pu, ngakođe je taai mede maji. ²³ Ta ki ndangi Makitibi ti adi-de ə to kin:

«Je njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je, ji ndangi makitibi kin j-adi səi ngakoje je ki isi 6e bo Aṭiyosi ti ki dənangi je ki Siri ti ki Silisi ki səi gin koji lə Jipi je al, ji ra səsi lapiya. ²⁴ J-o poy dije madi ii danje ti ne awi rəsi ti tuji mesi, təli səsi gogi ki ta je ləde, ningə e je 6a j-ilə-de al. ²⁵ Be ə, j-o maji kadi j-ində taje naa ti kare ba, ji mbəti dije j-ilə-de ki rəsi ti, naa ti ki Barnabasi əi ki Pol ki əi njé ndigi je ləje. ²⁶ Əi ki iləi rəde kə mbata tə Babe ləje Jəju Kirisi. ²⁷ E kin ə, j-ilə-n Judi əi ki Silasi. Dije ki joo kin a əli səsi ne je kin ki tade. ²⁸ MBata NDil Luwə nim, je wa nim, j-un nduje kadi dəw ində ne ki rangi gidi ne ti ki e ne ki ndae to ti kin, dəsi ti ki təgi al ngata. ²⁹ Ningə ne ki kadi irai ə to kin: kadi usoi da ki dəw ilə kadi-kare ti adi yo je al, usoi məsi da al, usoi da ki dəw tu minde al, isai-naa lo kaya ti al. Pəti itoi be ningə, a rai ne ki maji. Itaa lapiya ləje, je ki je ngakosi je.»

³⁰ Iyəi njé ki mbəti-de ka kin adi awi Aṭiyosi ti. Loki awi tēēi Aṭiyosi ti, kawi njé kadi-me je ki naa ti, ə iləi makitibi ka kin jide ti. ³¹ Loki tidəi makitibi ka kin ningə, rəde nəl-de ngay tadə ingəi ta je ki adi-de təgi me ti. ³² Tək Judi əi ki Silasi wa əi njé kəl ta ki ta Luwə ti, uni dəkagilo ngay iləi dīgəm me ngako je ti, mbisi njade me kadi-me ti. ³³ Isi səde dəkagilo ndəy 6a, ngako je uwəi jide, indəi-de ta rəbi ti kadi awi ki lapiya, təli ki rə njé kilə-de je ti gogi. ³⁴ [Nə Silasi oo maji ngay kadi n-isi Aṭiyosi ti.]

³⁵ Pol əi ki Barnabasi isi Atiyosi ti, naa ti ki ndəgi dije ki rangi, ndoi dije ne, iləi-de mbə Poy Ta ki Maji lə Bəbe.

Pol əi ki Barnabasi iyəi-naa

³⁶ NDəy go ti, Pol əl Barnabasi ə nə: «Adi ji təl j-un də njaje me be bo je ti pəti ki j-əl ta lə Bəbe titi kin, ə ji go ngakoje je j-o se təli toi ban wa?» ³⁷ Lo kin ti, Barnabasi ndigi kadi Ja Marki aw səde. ³⁸ Nə Pol oo kadi e loe ti al kadi Ja Marki ki ndə ki iyə-de Pampili ti, bi aw səde lo kaw kilə ti al kin, kadi aw səde bone bəy☆. ³⁹ Mīndi kasi-naa al ki bo ngay to dande ti adi iyəi-naa noo be. Barnabasi un Ja Marki, ə uni bato ki aw ki Sipir ti. ⁴⁰ NGa Pol ə un Silasi ə awi. NGakoje je iyəi-de ji Bəbe ti. ⁴¹ Pol je njiyəi dənangi Siri ti ki dənangi Silisi ti iləi dīngəm me njé kaw-naa je ti ki lo lo.

16

Pol ingə Timote

¹ Pol re tē Dərbi ti, go ti aw Lisitir ti. Lo kin ti ə, ingə nje ndo kare ki təe nə Timote. Kəe e nje kadi-me ki e Jipi, ə bawe e Girəki tə☆. ² NGakoje je ki Lisitir ki Ikoniyom əli ta lie maji ngay. ³ Adi Pol ndigi kuwe jine ti kaw sie. Be ə, aw sie ijə məte, mbata *Jipi je ki rai be lo je ti kin, gəri-e bəti kadi bawe e Girəki. ⁴ Be bo je pəti ki tēi ti, əji ngakoje je ndu-kun je ki njé kaw kilə je ki ngatəgi je lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti uni. Ba əli-de kadi rai go ndu je ti ka kin. ⁵ *NJé kaw-naa je ingəi təgi me kadi-me ti ləde, ningə kərde j də made ti ki ndəe ndəe.

☆ 15:38 13.13 ☆ 16:1 14.8, 21

Pol aw Masəduwan ti

⁶ NDil Luwə əgi-de kilə mbe Poy Ta ki Maji ngan be je ti ki Aji. Adi ɔti noo, indəi dənangi Piriiji ki dənangi Galasi mani. ⁷ Loki rəi teei basi ki Misi, sangi rəbi kadi n-awi Bitini ti, nə NDil Jəju əgi-de rəbi. ⁸ Be ə, indəi dənangi ki Misi gangi, awi teei ta ba ti ki Tirowasi. ⁹ Loe ti kin ə, kondə ba, Pol oo dəw kare ki Masəduwan ti me ndil ti re a dəe ti. Dəw ka kin əl Pol ə ə nə: «NJai ba, ire Masəduwan ti ira səje.» ¹⁰ Go ne koo me ndil ti lə Pol, ta naa ti noo, ji sangi rəbi kadi j-aw Masəduwan ti, mbata ji gər maji təkəi Luwə ə wa ə bar-je kadi j-aw j-ilə mbe Poy Ta ki Maji titi. ¹¹ J-al bato Tirowasi ti noo, ba j-ɔsi ji tee də dər Samotirasi ti. Lo ti ki go ti ningə, ji tee Nəyapolisi ti. ¹² J-j loe ti noo, j-aw Pilipi ti, ki e be bo ki dəsəy ki dənangi ti ki Masəduwan, ki e gin koḡbe ti ki Rom. J-isi noo, ji ra ngan ndə je asi tati. ¹³ Ningə ndə ta kəə ti lə *Jipi je, ji tee gidi be bo ti taga, kadi j-aw kadi mbo ti. J-aw ti mbata ji gir kadi j-a j-ingə lo kəl ta ki Luwə titi. Loki j-aw ningə, j-isi nangi rə dəne je ti ki kawī-naa loe ti, j-əl-de ta. ¹⁴ Dan dəne je ti ka kin, e ki kare isi noo, təe nə Lidi. E dəne ki be bo ti ki Tiyatir. E nje labi ta kibi ki kər pir pir. Ningə e dəw ki nje bəl Luwə tə. Isi oo ta, ba Babe tee ngamee, adi ində mbine maji go ta je ti ki Pol isi əl. ¹⁵ Ra batəm naa ti ki njé ki me kəy ti ləne. Ba bar-je kadi j-aw be ləne ə nə: «Kin ə re oi-mi kadi mi nje kadi mem Babe ba, irəi isi be ləm.» A də ta ti kin ngə, kadi ji ndigi gone ti.

Uwəi Pol əi ki Silasi dangay ti Pilipi ti

¹⁶ NDə kare j-isi j-aw ki lo kəl ta ti ki Luwə ba, dəne ki nje ra kilə me kəy ti kare re ingə-je. Dəne kin aw

ki ndil ndo, adi lo ki ində gara ba, ingə-n ne ngay adi bane je. ¹⁷ Un goje ki Pol je ba, əl ta ki ndune ki boy ə nə: «Dije ki ai kam əi bəə je lə Luwə ki e də ne je ti pəti. Rəi a ɔji səsi rəbi kaji.» ¹⁸ Dəne ra ne kin be ndəne bay bay goje ti. Be ə, ta təl tae ti, wongi ra Pol dəe ti, adi təl tane əl ndil ki isi me dəne ti ka kin ə nə: «Me tə Jəju Kirisi ti, m-əli kadi iteə kə me ti.» Ningə ta naa ti noo, ndil teə kə me dəne ti.

¹⁹ Loki bae je ooi kadi ne kingə ne ləde ka, ində ngangine ba, uwəi Pol əi ki Silasi awi səde ta mbalo ti, nə njé koəbe je ti. ²⁰ Awi səde nə njé gangi ta je ti əli-de əi nə: «Dije ki oi-de kam əi *Jipi je, ə rəi ki ndu ki majal me be bo ti ləje. ²¹ Rəi ki ne jibəl be je ki, je ki je Rom je, səbi dəje al, kadi tə ji taa, ji ran kilə.» ²² Kosi dije ij, buki-naa də Pol ti əi ki Silasi. Ba, njé gangi ta je, adi ngij kibi rəde ti, tindəi-de ki gəl. ²³ Loki indəi-de maji ba, awi buki-de dangay ti, ningə əli nje ngəm dangay je kadi ngəm-de maji. ²⁴ Loki nje ngəm dangay je ingə ndu kin be ba, aw səde kəy dangay ti ki duni nu, taa ilə kangila njade ti.

²⁵ Kondə dan lo ti, Pol əi ki Silasi ij isi əli ta ki Luwə, osi pa iləi təji də Luwə, ə ndəgi dangay je ooi ndude. ²⁶ Ningə, ki kəm ki kində jipi, dənangi yəki ki təgine ngay. Yəki yəki ki ra adi ngirə kəy dangay ka j baki baki. Ba ki ta naa ti noo, ta kəy je teəi nim, kulə gindi ki dəi dangay je pəti ka tuti nim tə. ²⁷ Lo kin ti noo, nje ngəm dangay je j də bi ti. Loki j də bi ti ə oo ta kəy je a tagira, oo ə nə dangay je ayi-naa wa, adi ər kiyə ləne kadi tə n-təl-n rəne kə. ²⁸ Ə Pol Un ndune ki taa ngay əl-e ə nə: «ftuji rəi al, nə j-a ne pəti.» ²⁹ Lo kin ti, nje ngəm dangay je dəji por, ba nagı rəne ur kəy, osi nə Pol ti ki Silasi ki dadi. ³⁰ Go

ti, adi-de teei taga, ningə dəji-de ə nə: «Bam je, e ri ə kadi m-ra ə m-a m-ingə-n kaji ə?» ³¹ Ə əli-e ə nə: «Adi mei Bađe Jəju, ə a ingə kaji səi ki njé ki me kəy ti ləi.» ³² Lo kin ti, iləi-e mbe ta lə Bađe, naa ti ki njé ki me kəy ti lie. ³³ Dan kondə ti wa kin noo, nje ngəm dangay je aw ki Pol əi ki Silasi, togı do je ləde, ba kalangi ba go ti, adi rai-e batəm naa ti ki dije ki me kəy ti ləne. ³⁴ Go ti, təl aw səde me kəy ti ləne, adi-de ne kuso usoi, rai rənəl me kəy ti mbata kadi ki adi mede Luwə.

³⁵ Lokı lo ti ningə, njé gangı ta je iləi paja je ləde ki rə nje ngəm dangay je ti əi nə: «iyə dije kin adi awi.» ³⁶ Ə nje ngəm dangay je re əl Pol ta kin ə nə: «NJé gangı ta je əi nə kadi m-iyə səsi madi awi, ə nə iteei awi lo ləsi ki lapıya.» ³⁷ Nə Pol əl paja je ə nə: «Je dije ki Rom ti tə[☆], ə adi dije indəi je ta kəm kosi je ti, ki kanji gangı ta də je ti. Ə go ti, buki je dangay ti be par tə. Ningə basıne, iyəi-je taa lo ngəy ti be par a? A e be all! Adi əi je wa rəi ki rəde iyəi-je taa!» ³⁸ Ə paja je təli ki ta kin awi rə njé gangı ta je ti, adi bəl ra njé gangı ta je ngay. Bəl ra-de, lokı ooi kadi Pol je əi dije ki Rom ti. ³⁹ Be ə, ii, rəi rəde ti, dəji-de mesəl, ba iyəi-de kadi awi, ə dəji-de kadi teei me be bo ti kin kə ngata. ⁴⁰ Lokı Pol əi ki Silasi teei dangay ti ba, awi be lə Lidi. Awi ooi ngakoje je ki njé kadi-me je, iləi dingəm mede ti ba awi.

17

Pol əi ki Silasi me be ti ki Təsaloniki

¹ Pol əi ki Silasi indəi Ampipolisi ki Apoloni gangı, ba awi teei Təsaloniki ti. Ningə Təsaloniki ti, *Jipi je

☆ 16:37 22.25-29; 23.27

awi ki lo kaw-naa ləde nōō. ² Be ə, Pol aw ti, təkɪ isi ra-n ki lo je pəti. Asi ndə taa kəə mitə go-naa ti, Pol naji-naa ta ti ki Jipi je də ta je ti ki me makitibi ti lə Luwə. ³ Ɔr-de gin ta je, təji-de adi gəri təkɪ, makitibi lə Luwə əl kadi Kirisi a oy, ɓa go ti, a təsi ndəl dan njé koy je ti. Ningə, Pol əl-de təkɪ e darə Jəju wa ki n-isi n-əl-de ta lie kin ə e Kirisi. ⁴ Jipi je ki nə je, ta kin ra kilə rəde ti, adi indəi rəde naa ti ki Pol əl ki Silasi. Kosi Girəki je, ki dəne je ngay ki əi dəne je ki njé təba je ka indəi rəde naa ti səde tə. ⁵ Ə lo kin ti, jangi ra Jipi je, adi kawɪ dije ki a iləi lo ki go rəbi kare, adi əsi də dije naa ti, rai ndu ki me ɓe. Awi tɛɛi me kəy ti lə Jasə, sangi Pol əi ki Silasi kadi n-uwəi-de, n-awi səde taga, nō kosi je ti. ⁶ Nə loki ingəi-de al, uwəi Jasə əi ki njé kadi-me je ki madi je, awi səde nō njé gangi ta je ti. Ba əli ta ki ndude ki boy əi nə: «Dije ki tuji dənangi ki tae ba ka, rəi tɛɛi ne. ⁷ Rəi ə, Jasə uwə-de rəne ti ɓe ləne. Dije kin pəti, nɛ rade e nɛ ra ki əsi ta ndu-kun je lə NJe kəbe ki bo Səjar. Əi əli təkɪ ngar madi ki rangi e nōō təe nə Jəju.» ⁸ Ta kin adi wongɪ kosi je ki njé gangi ta je, ⁹ adi uwəi Jasə ki ndəgi njé kadi-me je adi ugəi la ɓəy taa iyəi-de taa.

Pol əi ki Silasi me ɓe ti ki Bəre

¹⁰ Loki lo ə nə n-gəi par ə, njé kadi-me je adi Pol əi ki Silasi awi Bəre ti. Lo ki rəi tɛɛi Bəre ti ɓa, awi kəy kaw-naa ti lə *Jipi je. ¹¹ Jipi je ki Bəre ti, awi ki mər ta ki maji ngay itə njé ki Təsaloniki ti. Taai ta lə Luwə ki me ki maji ngay. NDəri gin ta lə Luwə ki ndə je pəti, kadi n-ooi se ta je ki Pol je əli-de kin e ta ki rəjeti wa. ¹² Be ə, ngay je dande ti adi mede, taa dan Girəki je ti, dəne je ki njé təba, ki dingəm je ngay adi mede tə.

13 Nə loki Jipi je ki Təsaloniki ti, ooi kadi Pol isi ilə mbe ta lə Luwə Bəre ti noo ningə, təli awi gode ti bəy, awi sulai kosi je adi rai ndu. 14 Lo kin ti, njé kadi-me je sangi rəbi kalangi ba adi Pol aw ki kadi ba bo ti. NGa ningə, Silasi əi ki Timote ə nayi-naa Bəre ti. 15 NJé ki dani Pol, dani-e biti, awi tēei sie Atən ti. NGata ba, loki isi təli, Pol adi-de ndune kadi Silasi əi ki Timote rai law ingəi-ne.

Pol me be ti ki Atən

16 Loka Pol isi ngəm Silasi əi ki Timote, angale tuji mbata yo je ki dije isi rai-de, rəsi me be bo kin. 17 Pol naji-naa ta ti ki *Jipi je, ki dije ki təli Jipi je, me kəy kaw-naa ti lə Jipi je, taa ki ndo je pəti, ta mbalo ti, ki dije ki ingə-de. 18 NJé ne gər je ki bari-de Əpikir je ki Isitoyisi je ka naji-naa ta ti səde tə. Ə njé ki madi je əli əi nə: «Nje ta je kam ta ri ə a əl ə?» Ningə njé ki nungi əli əi nə: «To tə ne ki e nje kəl ta ki do yo je ti ki mba be ə am.» Əli be mbata ooi kadi Pol isi ilə mbe Poy Ta ki Maji lə Jəju nim, isi ilə mbe kje lo koy ti nim. 19 Be ə, uwai Pol, awi sie rə njé gangi ta je ti, ba əli-e əi nə: «To kadi əl-je ta do ne ndo ti ki sigi ki isi indo kin adi ji gər a? 20 MBata isi əl-je ta je ki mbije oo nja kare al, ə kadi ər gine maji adi j-o.» 21 Ningə ne kare ki sobi gər, dije ki Atən ti pəti, ki mba je ki isi dande ti, dokagilo ləde ki ngay e mba kəl-n ta je, koo-n ta je ki mba.

22 Lo kin ti, Pol j a taa, dan njé gangi ta je ti, ba un ta əl ə nə: «Sai dije ki Atən ti, m-o kadi sai dije ki, pole yo ləsi əti bəl ki dum. Ipolai yo me ne je ti pəti. 23 Tado, loki m-njiyə me be ti, m-o ne je ki isi əsi məkəsiso nangi node ti. M-o lo gugi yo madi wa bəy ki indai ne do ti əi nə e lo lə “yo ki igəri-e al,” ningə

e e ki isi osi məkəsisisi nangi nqe ti ki kanji gər-e ka kin ə m-isi m-ilə səsi mbə ta lie. ²⁴ E Luwə ki nje ra dərə ki dənangi ki ne je pəti ki me ti, e ki e Ba dərə ki dənangi. E nje kisi me kəy ti ki dəw ra ki jine al. ²⁵ Taa aw ki ndoo kadi dəw ra kilə madi ade al tə, tadə e ə e nje kadi dəw isi kəm ba nim, nje kadi dəw kəə ki ne je pəti nim tə[☆]. ²⁶ Ki dəw ki kare ba be ə ində-n dije pəti adi taai dənangi. Ində dəkagilo adide nim, ində gangi lo kiside nim tə. ²⁷ Luwə ində ne je kin be mba kadi dije sangi-e-n. Dəmajjə ə a ingəi-e me mam lo ti ləde. Ki rəjeti, Luwə e say al ki dəw ki ra danje ti. ²⁸ Tadə kisi ki də taa ləje e me jie ti. E ə e nje kadi j-ədi rəje, ki nje kadi j-isi kəm. E mbata kin ə njé gosi ta je ləsi ki madi je əli əi nə: “Je ka je ngane je tə.” ²⁹ Ə re je ngan Luwə je 6a, səbi kadi j-o Luwə kadi e dəw ki to tə yo ər je, ki yo la je ki dije lei-de, ə se yo mbal je ki dije təli-de ki gosi ki dode ti kin be al. ³⁰ Luwə iyə go ne ki dije rai kəte də day ti, dəkagilo ti ki gəri-e al 6əy kin kə, nə ki ne kin, Luwə dəji dije pəti, ki lo je pəti, kadi iyəi rəbi ne rade je ki majal kə. ³¹ Tadə ər ndə kare ində noo kadi tə a gangi-n ta də dije ki dənangi ti ne pəti ki rəbi ki dana. A gangi ta kin ki rəbi lə dəw kare ki kəte mbata kilə kin, ə təje ki taga adi dije pəti gəri-e ki rəbi kje dan njé koy je ti.»

³² Loki Pol əl ta ki lo koy ti, ə osi mbide ti ningə, njé ki madi je ibəi-e kogii, ə njé ki nungəi əli əi nə: «J-a j-o ta ləi kin ndə ki rangi ti.» ³³ E be ə, Pol tēē-n dande ti, aw. ³⁴ Nə be ka, ki madi je dande ti nayj-naa go Pol ti, adi mede Jəju Kirisi. Dande ti kin, Dənisi ki e ki kare dan njé gangi ta je ti e səde noo, taa dənə ki

☆ 17:25 24-25: 7.48; 1 NGar je 8.27; Ejay 42.5

bari-e nə Damarisi ki ndəgi dije ki rangi ka əi səde nōq tə.

18

Pol me be ti ki Koreti

¹ Loki Pol i Atən ti ningə, aw Koreti ti. ² Lo kin ti nōq, ingə Jipi kare ki təe nə Akilasi, ki gine e Po, ii Itali ki nene Pirisil rai ngəsiine bəy. Rəi mbata nje kəbe ki bo ki Rom ti ki təe nə Kilodi un ndune kadi *Jipi je pəti tēi Rom ti kə. Pol aw ingə Akilasi je nōq, ³ ningə təki kilə ki kadi rai ingəi ne e kilə ki kare ba, adi e kilə koji kibi ra kəy, Pol isi səde, adi rai kilə kin naa ti. ⁴ *NDə taa kəə je pəti, Pol un ta, əl me kəy kaw-naa ti lə Jipi je. Əl ki kuje ki sangi kadi Jipi je ki Girəki taai tə ta ki rəjeti.

⁵ Nə loki Silasi əi ki Timote ii Masəduwan ti rai ingəi-e✧, Pol un dəkagilo ləne pəti mba kəl-n ta lə Luwə. Təji Jipi je kadi gəri təki Jəju e Kirisi. ⁶ Nə Jipi je taji-e rə, taji-e, adi Pol jəngi bu kibi ləne tade ti, ə əl-de ə nə: «Ta məsisi e dəsi ti! mi m-goto me ti. Ningə ki basine kin, dije ki əi Jipi je al ə m-a m-aw ki rəde ti ngata.» ⁷ Be ə, Pol i nōq, aw be lə Titusi Jusitusi, ki e dəw kare ki nje kaw nō Luwə ti, ki kəy lie ndunəinaa ki kəy kaw-naa lə Jipi je. ⁸ Kirisipusi, ki e ki boy də kəy kaw-naa ti lə Jipi je əi ki dije ki me kəy ti ləne ba pəti, adi mede Bəbe. Taa dije ki Koreti ti ngay, ki ooi ta lə Pol ka adi mede tə, adi rai-de batəm.

⁹ NDə kare kondə, Bəbe əl Pol ta me ni ti ə nə: «fəbəl al, əl ta ki nōi ti, gi uti tai al. ¹⁰ Tadə mi səi naa ti, dəw madi kare ki a ilə jine kadi ədi təki majal goto. Dije ki əi dije ləm əi ngay me be bo ti kin ne.» ¹¹ Be ə Pol

---

✧ 18:5 17.15

isi-n Koreti ti bal kare ki nay mehe, ndo-n dije ta lə Luwə.

Pol a nq Galiyo ti

¹² Dəkakilo ti ki Galiyo e-n nje koḡe ki Akay, *Jipi je dəoi ta naa ti də Pol ti, adi awi sie nq njé gangi ta je ti, ¹³ əi nə: «Dəw kam isi aw ki dije kadi əsi dode nangi nq Luwə ti, ki go ndu-kun ti al.» ¹⁴ Pol ra kadi tə n-əl ta ningə, Galiyo un ta tane ti kəte əl Jipi je ə nə: «Kin ə re e ta lə ne təl, ə se ta lə majal madi ki ngə ngay ə to be ə, re m-a m-o ta ləsi, səi Jipi je. ¹⁵ Nə taki e ta ki naji-naa ti ki oji də ta je, ki tə je, ki ndu-kun je ləsi ki səbi dəsi kin ba, ai dansi ti nqo. Mi m-a m-gangi ta ki be kin al.» ¹⁶ Ba tuwə-de lo gangi ta ti kə. ¹⁷ Ə loe ti nqo, dije pəti uwəi Sositən ki e ki boy də kəy kaw-naa ti lə Jipi je, indəi-e, nə usi Galiyo ne kare dode ti al.

Pol təl aw Atiyosi ti

¹⁸ Pol təl isi Koreti ti nqo dəkakilo asi ta ti bəy. Ba go ti, iyə njé kadi-me je, ə un bato ki kaw ki Siri ti, naa ti ki Pirişil əi ki Akilasi. Pol adi ngisəi də Sakire ti, mbata un mindine adi Luwə[☆]. ¹⁹ Awi teəi Epəji ti, Pol iyə Pirişil əi ki Akilasi ə aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, naji-naa ta ti səde. ²⁰ Jipi je kin dəji Pol kadi isi səde ngan ndo je bəy, nə Pol ndigi al. ²¹ Ba əl-de ə nə: «NDə ki rangi, ə Luwə ndigi ə, m-a m-təl tə m-re rəsi ti bəy,» ningə iyə-de ə aw. ²² Ba un bato Epəji ti, aw Səjare ti. Lokı teə Səjare ti, aw uwə ji njé kaw-naa je, ba un rəbi aw Atiyosi ti. ²³ Pol ra ngan ndo je nqo, ba təl ilə dəne gogi. Aw teə Galasi ti ki Pirişil ti, adi təgi njé ndo je pəti.

☆ **18:18** Kər Isirayəl je 6.5-18

Apolosi me be ti ki Epəji ki me be ti ki Koreti

²⁴ Jipi kare ki tœ nə Apolosi, ki e dəw ki gine e Aləgijandiri ti re Epəji ti. E dəw ki ɓal ta to tae ti, taa gər ta lə Luwə maji tɔ. ²⁵ NDoi-e rəbi ta lə Bəbe, adi ilə mbe ta lə Jəju ki rənəl ki ngay, ndo dije ne ki dɔ Jəju ti ki go rəbe ti. Nə ke ə, gər batəm lə Jə par. ²⁶ Hlə rəne, əl ta lə Luwə kəy kaw-naa ti lə *Jipi je ki me ki ti kati. Nə loki Pirišil əi ki Akilası ooi-e lo kəl ta ti, ɓari-e rɔde ti, ɔji-e go rəbi lə Luwə ay njay, adi-e gər. ²⁷ Go ti, ndigi kaw Akay ti, ə ngakoje je ndigi dɔ ti sie, adi rai makitibi adi njé ndo je ki Akay ti kadi uwəi-e rɔde maji. Loki aw teɛ Akay ti, ki go me-maji ti lə Luwə, ra ki njé ki adi mede Luwə ngay. ²⁸ Tado dum dɔ Jipi je ki tɔgi ta ləne taga wangi ta kəm dije ti. Tɔji ki ta lə Luwə jine ti təki Jəju e Kirisi.

19*Pol e me be ti ki Epəji*

¹ Dəkagilo ti ki Apolosi e-n Koreti ti, Pol ində dənangi ki mbal je əi ti ki dənangi Aji ti gangi, ɓa re teɛ Epəji ti. Ingə njé ndo je lə Jəju ki nə je ti nɔɔ. Adi dəji-de ə nə: ² «Loki adi mesi Jəju kin, ingəi NDil Luwə a?» Ə təli iləi-e ti əi nə: «Jagi, ko ka j-o kəte kadi NDil Luwə e nɔɔ al.» ³ Pol təl dəji-de ɓəy ə nə: «Batəm ki ban ə ingəi ə?» Ə əli-e əi nə: «J-ingə batəm lə Jə Batisi.» ⁴ Be ə, əl-de ə nə: «Oyo, Jə ra batəm *Isirayəl je mba kadi təri ndude dɔ majal je ti ləde. Ə təl əl-de ɓəy kadi tə adi mede dəw ki a re gone ti nɔɔ, adi dəwe kin e Jəju.» ⁵ Loki ooi ta je kin ningə, adi rai-de batəm me tɔ Bəbe Jəju ti. ⁶ Be ə, Pol ində jine dɔde ti, ə NDil Luwə risi dɔde ti. Ningə iləi ngirə

✧ 19:4 Mt 3.11; Mk 1.4, 7-8

kadi əli ta ki ndon ta je ki dangi dangi nim, taa əli ta ki ta Luwə ti nim tə. ⁷ Dingəm je pəti ki ai lo ne je ti kin asi dəgi gide e joo. ⁸ Go ti, asi nay mitə go-naa ti, Pol tē ə aw kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, əl-de ta ki kanji bəl. Flə mbe kəbe lə Luwə, əl-de ki go rəbe, kadi ooi tə ta ki rəjeti mba kadi taai ta kin tə. ⁹ Nə Jipi je ki nə je dande ti rai me nga, adi mbati kadi adi mede. Əli ta kidii ne ndo lə Pol ki əji go rəbi ta lə Bəbe kin ta kəm kosi dije ti. Be ə, Pol iyə-de ə əti aw ki njé ndo je me kəy ndo ne ti ki təe nə Tiranusi. Ningə ki ndo je kare kare pəti, ndo-de ne. ¹⁰ Ne ndo kin, Pol ra kilə asi bəl joo. Be ə, ra adi Jipi ki dije ki ə Jipi je al ki isi dənangi Aji ti, ooi ta lə Bəbe. ¹¹ Luwə ra ne kəji je ki əti bəl ki takul Pol. ¹² Adi, dije əyi ta kibi ki kare je ki ta kibi leji je ki jie ədi, awi ədi njé moy je adi ingəi rə nga nim, ndil je ki majal ka iyəi-de nim tə.

¹³ Jipi je ki nə je ki njé njiyə ki go be je, kadi n-tuwəi ndil je ki majal, əi je ka gei kadi n-bai tə Bəbe Jəju də dije ti ki əi gin təgi ti lə ndil je ki majal tə. Adi əli əi nə: «Me tə Jəju ti ki Pol isi ilə mbe ta lie, m-dəji səsi kadi itēgi kə.» ¹⁴ Dije ki njé ra ne be ka kin, əi siri. Əi ngan lə Jipi kare ki təe nə Səba. E ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je. ¹⁵ NDil ki majal təl ilə-de ti ə nə: «M-gər Jəju, taa m-gər dəw ki e Pol tə, nə səi, səi nə je ə?» ¹⁶ Lo kin ti, dəw ki ndil je majal isi me ti ka kin i ur dəde ti uwə-de təsəsə. Ningə ində-de kində ki dəw oo go madine al, adi tēgi me kəy ti ki kəy ki rəde kare, ki kibi ki gangi rəde ti bati bati ki məsi. ¹⁷ Dije pəti ki be bo Epəji ti, ki Jipi je, naa ti ki dije ki əi Jipi je al, gəri go ne ki ra ne kin maji. Əi pəti bəl ra-de, adi əsi gon Bəbe Jəju. ¹⁸ Dije ngay ki əi njé kadi-me je rəi təri ndude, ə əli kilə rade je ki majal

ki taga nō dije ti. ¹⁹ NJé ki nā je dan njé ra mbəli je ti, rəi ki makitibi ra mbəli je ləde, kaw i ki dō-naa ti ə iləi por ta kəm dije ti. Gati makitibi je ləde kin asi silə dibi kuti mi nja dibi kare☆. ²⁰ E be ə, ki takul tōgi lə Bəbe, ta lə Luwə sane lo je ti ki kəte kəte ki tōgine tō. ²¹ Go ne je ti kin, NDil Luwə əsi Pol adi un ndune kadi n-aw be bo Jorijaləm ti. Dō rəbi kawē ti, ində dōnangi Masəduwan ki Akay gangi. Ningə Pol əl ə nā: «Re m-aw m-tēē be bo Jorijaləm ti bə, maji kadi m-aw m-o dōnangi Rom tō.» ²² Pol ilə ki njé ra sie kilə je joo, Timote əi ki Erasī adi-de awi dōnangi Masəduwan ti. Ningə e wa, isi dōnangi Aji ti ba njaba bəy.

Nə je ki rai ne Epəji ti

²³ Dəkagiloe ti kin, ta kasi-naa al ki bo ngay j dō rəbi ta ti lə Bəbe me be ti ki Epəji. ²⁴ Dəw kare ki tōe nə Dəmetirusi, e kōdi ki nje ra ningə kasi je. E nje ra ngan kəy yo ki dāne ki a bari-e nə Artəmsi. Kilə kin ra adi e soti ki njé kilə je lie ngay. ²⁵ Be ə, Dəmetirusi kaw kōdi je ki dije pəti ki isi ki dōde taa ki takul kilə kin naa ti, ə əl-de ə nā: «Madim je, igəri kadi e ki takul kilə kin ə, j-isi j-ingəi ne maji. ²⁶ Səi je oi ki kəmsi taa ki mbisi tō, kadi e Epəji ti ne par al, nə dōnangi Aji ti ba pəti, ə dingəm ki tōe nə Pol kam təl dō kosi dije basi. E əl-de ə nā: “Kagi yo je ki dije rai ki jide əi Luwə al.” ²⁷ E kilə je ki j-isi rai kin par ə dije a ooi tō ne ki kare al, ne kəy lə yo ki dāne ki bo ki e Artəmsi kin ka, dije a ooi-e ne madi ti al tō. Lo kadi dije a əli ə nā: “Artəmsi e yo ki dāne ki bo,” goto. Artəmsi ki dije ki dōnangi Aji ti ki ndəgi dōnangi ba pəti əsi gone kin.» ²⁸ Lok i kōdi je ooi ta je kin ningə, wong i

---

☆ 19:19 Mk 6.37

rade ngay, adi iləi ngirə kadi əli ta ki ndude ki boy əi nə: «Artəmisilə Epəji je, e ki bo.» ²⁹ Kalangi ba go ti ningə, lo singə sokito ki ta tate ba me be bo ti. Dije ndəri Gayusi əi ki Arisitarki, dije ki Masəduwan ti, ki əi madi mba lə Pol je kəmdə ti, ə ngədi təl-n-de ki ta mbalo ti. ³⁰ Pol ndigi mba kadi n-təji rəne kosi dije, nə njé ndo je əgi-e. ³¹ Ningə basa madi Pol je madi ki əi dije ki bo ki dənangi Aji ti, iləi kilə rəe ti, əli-e kadi aw ta mbalo ti al. ³² Ta mbalo ti, nə ki to ay njay də dije ti goto. Ta je ki isi tēē ta dije ti əi ta je ki dangi dangi. Ningə dije ngay dan madide je ti gəri gin nə ki kawinaa al. ³³ Dije ki nə je dan kosi dije ti əri gin nə ki ra nə kin adi Aləgijandır ki *Jipi je indəi-e tə nje kun dəde kin ade oo. Aləgijandır ilə jine taa, dəji-n dije mba kadi ai kekeke, tadə ge kəl ta, ər-n ta dəde ti. ³⁴ Loki gəri-e kadi e Jipi ningə, əi je pəti iləi bilə ki ndude ki bo asi ngirə kadi joo je be əi nə: «Artəmisilə Epəji je, e ki bo.» ³⁵ Ta təl ta ti ningə, nje ndo ndu-kun ki me be bo ti, re ra adi lo to jijiji, bəy taa əl-de ə nə: «Səi dije ki Epəji ti, nə ə gər kadi be ki Epəji ti, e nje ngəm kəy lə Artəmisilə ki e yo ki dənə ki e ki bo kin al ə, ə se nə ə gər kadi e nje ngəm mbal ki e bana kəme ki j dərə ti osi kin al ə?» ³⁶ E kin e nə ki dum maji. Maji kadi uwəi angalsi indəi nangi, ə iməri ta taa irai nə. ³⁷ Səi je ə əri dije kam irəi səde ne, nga, nə madi ki majal ki rai əsi ta kəy kin goto, taa əli ta ki mal də yo ti ləje ki dənə Artəmisilə al tə. ³⁸ Re Dəmetirusi əi ki dije ki njé ra kilə je ləne, ai ki ta ki dəw madi ningə, ndə gangi ta je to nōō, ə maji kadi awi ooi njé gangi ta je. ³⁹ Re nə madi ki rangi to nōō kadi idəji ə, ndə ki kadi njé kində manji ta je kin ki go rəbe ti to nōō. ⁴⁰ Nə je ki rai nə bəne kin,

asi kadi dije iləi ta dəje ti tə njé kal də ndu je, tado ta madi ki j-a j-əli ə j-a j-ərii ta də je ti, ki əji go kaw-naa lə dije ki bone kin goto. Be ə, go ta je ti ki nje ndo ndu-kun əl, tuwə dije adi sanəi-naa.

20

Pol aw dənangi Masəduwan ti

¹ Loki wongi lə dije yogiro ningə, Pol ilə bar njé ndo je, ilə dīngəm mede ti bəy taa rade lapiya ə ətī aw Masəduwan ti. ² Pol ingə dəkagilo je ngay ilə-n dīngəm me njé kadi-me je ti loki isi ində dənangi ka kin gangi. Ningə gangi ki kəte noq aw Girəki ti. ³ Pol isi ti noq nay mitə. Dəkagilo ti ki kadi un bato ki kaw ki dənangi Siri ti ningə, gər kadi *Jipi je ləi tade nangi kadi n-rai sie ne ki majal. Be ə, təl un rəbi ki Masəduwan ti. ⁴ MBQ dije ti ki dani-e a ingə Sopatər ki ngon lə Pirusi ki Bəre ti nim, Arisitarki əi ki Səgodusi ki əi dije ki Təsaloniki ti nim, Gayusi ki Dərbi ti nim, Timote nim, taa Tisiki əi ki Tiropim ki əi dije ki dənangi Aji ti nim tə. ⁵ Dije kin ətī kəte noje ti, awi nginəi-je Tirowasi ti. ⁶ Je ba, go ndo je ti lə mapa ki ra ki kanji əm, ə j-al me bato ti me be ti ki Pilipi j-isi j-aw. J-aw, ji ra ndo mi rəbə, ba j-aw j-ingə madije je Tirowasi ti, ji ra ndo siri.

Pol me be ti ki Tirowasi

⁷ NDə dimasi, ji kaw-naa mba kuso mapa, Pol a aw lo ti ti, adi əl ta ki njé ndo je. Be ə, əl ta ratata dan lo dəe ti. ⁸ Ji kaw-naa me kəy ti ki e də made ti taa. Ningə me kəy ti ka kin, lambi je ngay əi ti noq. ⁹ Loki Pol isi əl ta adi ngal, Basa kare ki təe nə Etikusi isi pənətir ti, to bi maki, adi bi un-e, j kəy ti ki kə mitə də made ti, tēə osi. Loki dije əi nə n-uni-e ba, basa

oy. ¹⁰ Pol ur nangi, dəbi rəne dəe ti ə un-e jine ti 6a əl-de ə nə: «Kadi mesi gangi man al nə to kəm bəy!»
¹¹ Go ti, Pol təl al aw ta gogi, gangi mapa uso. Un ta ki tane ti gogi biti ta gin lo ti, 6a ɔti aw. ¹² NGa ningə, dije ɔri basa awi sie 6e kəm, adi dije pəti mede osi nangi.

Pol i Trowasi ti aw Mile

¹³ Je j-aw kəte ki bato me 6e ti ki Asosi. Me 6ee ti kin ə, j-a j-un Pol naa ti səje. Tado ki go kəji ta ti lie, ge kadi n-un rəbi ki njane. ¹⁴ Loki re ingə-je Asosi ti, j-un-e me bato ti naa ti səje ə j-aw Mitilən ti. ¹⁵ Lo ti go ti ningə, j-ɔti noo, ji re ji tɛɛ ta lo ti ki Kiyoy. NDɔ ki go ti ningə, ji tɛɛ Samosi. NDɔ ki kə sə bəy taa ji tɛɛ Mile ti. ¹⁶ Pol ndigi kadi n-a lo ka ti Epəji ti al nə pane taa dəkagilo də dəne ti dənangi Aji ti. Ge mba kadi n-aw kalangi kadi re to-n ban wa ka, ndɔ Patakoti osi dəne ti Jorijaləm.

Pol əl ta ngatəgi je me 6e ti ki Mile

¹⁷ Loki Pol e me 6e ti ki Mile 6a, ilə 6ar ngatəgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti. ¹⁸ Loki rəi tɛɛi rəe ti ningə, əl-de ə nə: «İgəri rəbi pa njiyəm dəkagilo je pəti ki mi-n səsi naa ti, ilə ngire dɔ ndɔ ki dəsəy ti ki m-re-n dənangi Aji ti. ¹⁹ M-ra kilə 6əə lə Babe ki dɔ ki səl ləm ləm, me man nɔ ti ki me ne na je ti ki m-ingə ki rəbi je ki dangi dangi ki go rəbi kilə ta nangi ki j rɔ *Jipi je ti ki madi. ²⁰ Səi igəri 6əti, m-6əyɔ səsi dɔ ne madi kare al. M-ilə səsi mbe Poy Ta ki Maji ta m-ndo səsi ne je pəti ki a ra səsi maji tɔ, taga dan kosi dije ti nim, me kəy je ti nim tɔ. ²¹ M-ilə mbe Jipi je nim, Girəki je nim kadi təli rəde go Luwə ti ə iyəi go rəbi ne rade je ki majal kin kə, taa kadi adi mede Babe ləje Jəju Kirisi tɔ. ²² Ki 6asine kin, NDil Luwə ində dəm ti, adi

m-isi m-aw Jorijaləm ti ki kanji kadi m-gər ne ki a ra-m nu. ²³ Ne ki m-gər, me be bo je ti kare kare ki m-tee ti, NDil Luwə adi-m m-gər təkı dangay je ki kə je isi nginəi-mi noo. ²⁴ Ki oji dəm, kisi ki də ta ləm e ne madi ta kəm ti al. Ne ge ləm e kadi m-aw ratata m-təl ta ngədi ləm, ə kadi m-ra kilə bəə ki m-ingə ji Bəbe ti kin maji. Adi e kilə kilə mbe Poy Ta ki Maji ki oji də me-maji lə Luwə. ²⁵ Ningə basine, m-gər kadi səi pəti ki m-njiyə dansi ti ə m-ilə səsi mbe Poy Ta ki Maji ki oji də kəbe lə Luwə kin, a oi kəm gogi al ratata ngata. ²⁶ E be ə, m-əl ta ləm taga ay njay bone, ta məsisi səi pəti goto dəm ti. ²⁷ Tadə kəji ta ra je lə Luwə pəti, m-ilə mbe də ti madi oi. Ne ki m-bəyə dəe rəsi ti goto. ²⁸ Indəi kəm-kədi də rəsi ti səi je wa, taa də ne kul je ti ki NDil Luwə adi səsi kadi ingəmi-de kin tə. Maji kadi indəi kəmsi go njé kaw-naa je ti lə Luwə ki ndogi-de ki məsine, tə njé ngəm ne kul je ki maji. ²⁹ M-gər kadi loki m-a m-goto dansi ti, dije madi ki a toi tə jagim je ki njé me ndul, a rai uri dansi ti ə a rai njé kaw-naa je majal. ³⁰ Ningə mbəsi ti wa ka, dije madi a təli njé rugi ta ki rəjeti mba kadi təli njé kaw-naa madi je njé ndo je ti ləde. ³¹ Maji kadi isi dəgi ti, adi mesi ole də ti, təkı me bal ti ki mitə ki m-ra dansi ti, kondə ki kada, kare kare pəti, m-iyə ta kilə dıngəm mesi ti al, ki man no kəm ti. ³² Ningə ngəsine, m-ilə səsi ji Luwə ti, taa m-ndəji səsi ki ta lie ki go me-maji ti lie tə. Ta kin aw ki təgi mba kadi adi itəgii me kadi-me ti, taa Luwə a adi səsi ne maji je pəti ki isi ngəm mbata ti lə dije pəti ki əi yəe je tə. ³³ Lo ki mi dansi ti, m-ra kəm-nda la, ə se ə se kibi lə dəw madi dansi ti al. ³⁴ Səi je wa igəri bəti, kadi ki oji də kisi ki də taa ləm, ə se ki yə

mađi-kiləm je, m-ra kilə ki jim mi wa. ³⁵ M-ɔji səsi ki lo je pəti, ə se ki dəkagilo je pəti kađi irai kilə be mba kađi indəi kəmsi go njé ndoo je ti. Ningə maji kađi mesi ole dɔ ta ti ki Bəbe Jəju wa əl ki tane ə nə: “Maji-kur e ngay dɔ ji ti ki adi itə ji ki taa.”» ³⁶ Go ta je ti ki Pol əl kin ningə, ɔsi məkəsine nangi, ɓa əl ta ki Luwə ki mbata ti ləde pəti. ³⁷ Ba go ti, əi pəti, ɓuki-naa ki nɔ ti, tosi mindi Pol ti uwəi-e, orəi-e ki rɔde ti. ³⁸ Ta lie ki əl-de ə nə: «A oi kəm gogi al, ngata» kin ɔr tɔgide ngay. Ningə dani-e biti awi sie ta bato ti.

21

Kaw Pol ki Jorijaləm ti

¹ Go kiyə-naa ti ki ngatɔgi je lə njé kaw-naa je ki Epəji ti, j-al me bato ti, ə j-aw njururu dɔ dər ti ki tɔe nə Kosi. Lo ti go ti ningə, ji tɛɛ me ɓe bo ti ki Rodi. J-ɔti Rodi ti ɓa j-aw ɓe bo ti ki Patara. ² J-ingə bato ki isi aw Pənəsi ti adi j-al me ti j-aw sie. ³ Loki j-o dɔ dər Sipir ki kəmje be ningə, j-iyɛ ki dɔ ji gəl je ti ə j-ɔr taa ki dɔnangi Siri ti. J-aw j-ur nangi Tir. Lo kin ti nɔɔ ki a ɔri nɛ je ki me bato ti nangi. ⁴ J-ingə njé ndo je me ɓe ti ka kin nɔɔ, adi j-isi səde asi ndo siri. *NJé ndo je ka kin, NDil Luwə ɔsi-de adi əli Pol kađi aw Jorijaləm ti al. ⁵ Nə loki dəkagilo ləje asi ningə, j-ji taa, j-un ta rəbi ləje. NJé ndo je pəti, ki nede je, ki ngande je dani je biti tɛɛi səje gidi ɓe bo ti. Loe ti nɔɔ, j-ɔsi məkəsije nangi ta ba ti, j-əl ta ki Luwə. ⁶ Go ti, loki j-əl-naa ta je ki dɔbəy ti ki kađi j-iyə-n-naa ɓa, j-al me bato ti ə əi je təli ki ɓe je ləde tɔ. ⁷ J-ində ngangi kaw mba ləje ki bato, lo ki j-ji Tir ti ji re ji tɛɛ Toləmayisi ti. Me ɓe bo ti kin nɔɔ, j-uwə ji ngakoje je, ɓa j-isi səde ndo kare. ⁸ Lo ti dɔ ti ningə, ji re ji tɛɛ

Səjare ti. J-aw me kəy ti lə Pilipi ki e nje kilə mbə Poy Ta ki Maji, ki e mbə dije ti ki siri ki njé kində kənde go ne maji je ti lə njé kaw-naa je ki Jorijaləm ti[☆]. J-isi rəe ti noo. ⁹ Me kəy ti lie, ngan dəne je sə ki gəri dɪngəm al bəy, ki əi njé kəl ta je ki ta Luwə ti isi səm ti noo. ¹⁰ J-isi me kəy ti lə Pilipi ka kin ji ra ndə ngay nga bə kadi nje kəl ta ki ta Luwə ti ki təe nə Agabusi j Jude ti re ingə je noo[☆]. ¹¹ Nje kəl ta ki ta Luwə ti ka kin un nda də bədi lə Pol də-n jine je ki njane je, ningə əl ə nə: «NDil Luwə əl ə nə, me be bo ti ki Jorijaləm, ki bo je lə *Jipi je a dəi bə nje nda də bədi kin be. Ningə a iləi-e ji dije ti ki əi Jipi je al.» ¹² Loki j-o ta kin ningə je ki ngakoje je ki Səjare ti j-uwə nja Pol, ji dəje kadi aw Jorijaləm ti al. ¹³ Nə Pol ilə-je ti ə nə: «Oti kadi inoɪ adi mem gangi man. Mi Pol mi bəsi kadi dije təi-mi par al, nə re oji də koy ka, mi bəsi kadi m-oy ki mbata tə Bəbe Jəju Jorijaləm ti.» ¹⁴ Loki j-o kadi Pol yəti ndune go ta je ti ki j-əl-e, al, je ka ji təl ji ta kəə tə, ə ji təl ji dəji kadi Luwə ra ndigi ləne par. ¹⁵ Go ndə je ti ki ban wa ki ji ra dənangi Səjare ti, ji ra go rəje ə j-əti j-aw Jorijaləm ti. ¹⁶ NJé ndo je ki madi ki Səjare ti awi səje naa ti Jorijaləm ti. Loki ji tē Jorijaləm ti ningə dani je me kəy ti ki dəw madi ki təe nə Minasə, adi j-isi ti. E dəw ki Sipir ti. E ki kare mbə njé ndo je ti ki dəsəy. ¹⁷ Loki ji re ji tē Jorijaləm ti, ngakoje je uwəi-je rəde ti ki rənəl ki əti bəl. ¹⁸ Lo ti də ti, Pol aw səje me kəy ti lə Jaki. Lo kin ti ə, j-ingə ngatəgi je lə njé kaw-naa je pəti, titi noo. ¹⁹ Go kuwə ji ti ki Pol uwə jide ningə, ər-de poy ne je ki Luwə ra ki mbata gin dije ki əi Jipi je al, ki takul kilə lie kin, bəre bəre adi-de ooi. ²⁰ Go

☆ 21:8 6.5; 8.5 ☆ 21:10 11.28

ne je ti ki Pol ər-de poye kin ningə, iləi tɔji dɔ Luwə ti, ɓa əli Pol əi nə: «NGokɔje, ində kəmi o, Jipi je dibi bay bay ə adi mede Jəju, nə pəti uwəi go ndu-kun lə *Moji nga. ²¹ Ningə ki ɓasine kin ooi ta dɔi ti təkɪ isi indo Jipi pəti ki isi tə mba je dɔnangɪ je ti ki rangɪ kadi iyəi go ndu-kun je lə Moji kɔ nim, əl-de kadi ijəi mətɪ ngande je al nim, taa ne jibəl ɓe je lə Jipi je ka kadi uni goe al nim tɔ. ²² Adɪ jɪ giri dɔ ne ti ki kadi jɪ rai, tadɔ a ooi poyi kadi ire ka par am! ²³ Be ə, maji kadi ɪra ne je ki j-a j-əli kam. J-aw ki dije sɔ mbɔ je ti ne ki uni mindide kadi n-indəi rɔde ta dangɪ mbata lə Luwə. ²⁴ Maji kadi ər dije kin goi ti, ə ɪra səde ne jibəl ɓe kay rɔ dɔ majal ti, ə igə dɔde mba kadi ngisəi dɔde✧. Ningə dije pəti a gəri kadi poy ta je pəti ki ooi ɔji dɔi e ta je ki ngom. Tadɔ jɪ wa ki dɔi, itəl rɔi go ndo kun je ti lə Moji. ²⁵ Ki ɔji dɔ dije ki əi Jipi je al ki adi mede, ndu-kun je ki jɪ ndangɪ j-ilə-n j-adi-de, e kadi usoi da ki dəw gugɪ-n yo al nim, kadi usoi məsi al nim, da ki dəw tu minde al nim, taa kadi sangɪ-naa ki go lo kaya ti ka goto dande ti tɔ✧.» ²⁶ E be ə, lo ti go ti ningə, Pol aw ki dije ki sɔ ka kin, ay rɔne səde, ɓa goto ur natɪ kəy ti lə Luwə, ɔji ndɔ ki gin kay rɔ ləde a gangɪ-n, ə kadi dəw ki ra dande ti a re-n ki kadi-kare, kadi adi Luwə.

Dije uwəi Pol

²⁷ Loki nay ɓasi kadi gin ndɔ ki siri gangɪ, *Jipi je madi ki jɪ dɔnangɪ Aji ti, ooi Pol kəy kaw-naa ti, suləi kosi dije dɔe ti ə osi sie uwəi-e, ²⁸ ningə əli ta ki ndude ki bo əi nə: «Səi dije ki *Isirayəl, ɪrəi ɔsi gin je! Dəw kam ə, e nje ndo dije ki lo je pəti kadi ɔsi

✧ 21:24 18.18 ✧ 21:25 15.20

ta dije ləje nim, ndu-kun je ləje nim taa kəy kaw-naa kin nim to. Ningə ki rangi bəy, re ur ki dije ki ijəi mətide al nati kəy ti lə Luwə mba kadi təl-n lo ki ay njay kin, lo ki to nje ti.» ²⁹ Əli ta kin be, mbata kəte ooi Tiropim, dəw ki bə bo Epəji ti sie me bə bo Jorijaləm ti. Adi giri kadi re ur sie kəy kaw-naa ti. ³⁰ Dije awi pır pır də-naa ti me bə bo ti ki Jorijaləm ti ba pəti. Ningə dije tēi ki lo njə njə isi rəl bur bur. Rəi uwəi Pol tēi sie kəy kaw-naa ti taga. Ningə taji naa ti nōō uwəi ta kəy je uti. ³¹ Dije sangi kadi n-təli Pol. Ningə kəte bəy taa kadi təli-e, poy ta osi mbi ki bo ki də asigar je ti ki Rom ti təkə bə bo Jorijaləm ba pəti a ki njane taa. ³² Taji naa ti nōō par ə, j taa əy asigar je ki ki bo je ki də bəti asigar je ti ki bu, ə əy ngədi ki rə kosi dije ti. Lokə kosi dije ka kin ooi ki bo ki də asigar je ti ki asigar je ningə, taai kəə ta kində Pol ti. ³³ Lokə re tē rə kosi dije ti, ki bo ki də asigar je ti ka kin əti bəsi ki rə Pol ti, un ndune adi uwəi-e, ə adi dəi-e ki kulə gindi joo. Ningə təl dəji ta ə nə: «Nə e dīgəm kam ə? Ə ri ə ra ə?» ³⁴ Ningə tur ta to dangi dangi dan kosi dije ti, ta ləde un go-naa al. Adi lo kadi ki bo ki də asigar je ti ka kin oo ta ki rəjeti goto. Be ə un ndune kadi awi ki Pol me ndogi bər ti ki ngal, lo kisi asigar je ti ³⁵ Lokə Pol re tē rigi lo njiyə je ti kin ningə, loe goto adi asigar je uni-e, tadə kosi dije bətirəi-e ki wongi ngay. ³⁶ Kosi dije ki isi njiyəi goe ti bur bur əli ki ndude ki boy əi nə: «Adi ji təl-e!»

Pol əl ta ngakone Jipi je

³⁷ Kəte bəy taa kadi asigar je awi sie me ndogi bər ti ki ngal ki lo kisiide ti, Pol dəji ta ki bo ki də asigar je ti ə nə: «A adi-m ta rəbi kadi m-əl-n ta kare a?»

Ningə ki bo ki də asigar je ti ka kin dəje ə nə: «İgər kəl ta Girəki bəti a? ³⁸ M-gər al adi m-əji m-ə nə j dəw ki Ejipi ti ki ndə ki me ndə je ti ki gogi ne kin, sulə dije adi rai wongi, ə ər-de asi dije dibi sə ki bundungi je jide ti, ə ur-n wale kin.» ³⁹ Ə Pol ə nə: «Jagi, mi Jipi ki be bo ti ki Tarsi ki dənangi Silisi ti, mi dəw ki me be bo ti ki tə ba, ə njai ba iyə-m adi-m m-əl dije kin ta.» ⁴⁰ Be ə, ki bo ki də asigar je ti ade ta rəbi. Pol j a taa də rigi lo njiyə ti, əy jine dəji-n kosi dije kadi uri mbide. Lokı lo to jijiji ningə, əl-de ta ki ta ebirə.

22

¹ Pol əl ə nə: «NGakom je ki bawm je, uri mbisi maji kadi ooi ta ki m-aw tə m-əl səi basine kadi m-naji-n ta dəm ti kin.» ² Lokı ooi kadi Pol əl-de ta ki ta Ebirə ningə, təli adi lo to jijiji wa bəy kadi n-ooi ta lie. ³ Be ə Pol əl-de ə nə: «Mi Jipi ki oji-mi Tarsi ti, ki dənangi Silisi ti. Nə oti-mi Jorijaləm ti ne. Gamaliyal[☆] ə e nje ndo-m ndu-kun lə kaje je kadi m-gər kərə kərə. Kəte m-tingə bil mbata lə Luwə təkı ai basine kin be tə. ⁴ M-adi kə dije ki njé kun go ne ndo ki m-isi m-ndo kin kadi ki asi ta koyde. M-uwə-de, dəne je ki dıngəm je, m-tə-de m-tılə-de dangay ti. ⁵ Ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ngatəgi je pəti asi kadi a mai naji ləm də ta ti kin. Əi je wa ə m-taa makitibi jide ti je be kadi m-aw m-uwə-n ngakə je ki Damasi ti ki njé kun go ne ndo kin. M-uwə-de kadi m-re səde Jorijaləm ti ne m-əuki-de dangay ti[☆]. ⁶ Lokı mi də rəbi ti, m-re bəsi ki Damasi ti, ningə ki kadi ki e bəsi ki jam də be ba, ta naa ti noo par ə, kunji ki bo ngay j dərə ti re unji gə dəm. ⁷ M-osi

☆ 22:3 5.34 ☆ 22:5 4-5: 8.3; 9.1-2

ki ta kəm nangi, ningə m-o ndu ta madi əl-m ə nə: “Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kə be ə?” ⁸ Ə m-ile ti m-ə nə: “I nā ə Babe?” Ningə təl əl-m ə nə: “E mi Jəju ki Najarəti ti ki isi adi-m kə.” ⁹ NJé ki əi səm ooi kunji ka kin maji, nə ooi ndu dəw ki isi əl-m ta al. ¹⁰ Lo kin ti, m-dəje m-ə nə: “Babe, e ri ə kadi m-ra ə?” NGata ə Babe əl-m ə nə: “I taa aw Damasi ti nqo, ə a əli-ni ne je pəti ki kadi ira.” ¹¹ Kunji ki əti bəl ngay ka kin ra adi kəmm oo lo al, adi dije ki əi səm ndəri-mi tə ndr ə awi səm Damasi ti. ¹² Ningə Damasi ti, dingəm kare ki bari-e nə Ananiyasi isi nqo. E dəw ki nje ra go ndu-kun ti, adi Jipi je pəti ki Damasi ti ndigi ta lie ngay. ¹³ E ə aw rəm ti əl-m ə nə: “NGokom Sol, kadi kəmi oo lo.” Ningə ta naa ti nqo par ə kəmm oo lo adi m-o-e. ¹⁴ Ba əl-m ə nə: “Luwə lə kaje je mbəti kəte nu mba kadi igər ndigi lie, ə kadi o nje ka dana, taa kadi o ta ki tae ti tə. ¹⁵ Tadə a j nje ma naji lie də ne je ti ki o ki kəmi nim, o ki mbii nim, ki rə dije ti pəti. ¹⁶ Ningə ki basine kin, ne ki nay kadi dəw ra goto ngata. Ə I taa, iəa tə Luwə, ə ira batəm, adi majal je ləi e ki togi kə.”»

Pol əl ta də kilə ti ki ingə

¹⁷ «Loki m-təl m-re Jorijaləm ti, m-isi m-əl ta ki Luwə gin kəy ti lie ningə, m-o ne me ndil ti. ¹⁸ M-o Babe əl-m ə nə: “I taa law kadi iteē kə Jorijaləm ti, tadə a taai naji ləi ki a ma dəm ti al.” ¹⁹ Lo kin ti, m-əl-e m-ə nə: “Babe, dije kin gəri maji kadi e mi ə kəte mi nje kaw ki lo kaw-naa je lə *Jipi je, m-uwə njé ki adi-ni mede, m-tində-de je, m-tilə-de dangay ti je. ²⁰ Taa loki ndə ki isi təli nje ma naji ləi Etiyən kin ka, mi loe ti nqo tə. Adi ndum e naa ti ki njé təl-

e je, mi wa m-isi ta kibi je ti ləde m-ngəm☆.” 21 Nə Babe əl-m ə nə: “Aw, tado m-a m-ilə-i say rə dije ti ki əi Jipi je al.”»

Pol əl təkə ne dəw ki Rom ti

22 Loki uri mbide ooi ta lə Pol bīti teeji də ta ti kin 6a, uni ndude ki taa əli əi nə: «Dəw ki be kin e dəw ki kadi goto kə dənangi ti. E dəw ki kadi isi ki dōne taa al.» 23 Uri kəl ningə, təri kibi je ləde tiləi kə, ə kəi bu sanəi ki taa. 24 Lo kin ti, nje kun də asigar je un ndune kadi awi ki Pol me ndogi bər ti ki ngal kadi dəji-e ta ki ndəy kadi əl ne ki ra ne ə adi dije isi iləi bilə dəe ti kin. 25 Nə, loki dōi Pol kadi indəi-e 6a, Pol əl ki bo lə asigar je kare ki a nōo ə nə: «Adi awi ki tōgi kadi indəii dəw ki Rom ti ki ta ka dəw gangi dəe ti al wa☆?» 26 Loki ki bo lə asigar je oo ta kin ningə, aw əl ki bo ki dəde ti ə nə: «Ira ne ki aw tə ra kin al, dəw kam e dəw ki Rom ti.» 27 Lo kin ti, ki bo ki də asigar je ti re rə Pol ti dəje ə nə: «Əl-m adi m-o, j dəw ki Rom ti a?» Ə Pol əl-e ə nə: «Oyo, mi dəw ki Rom ti.» 28 Ə ki bo ki də asigar je ti əl Pol ə nə: «Mi m-adi la ngay 6əy taa kadi m-təl-n dəw ki Rom ti.» Nə Pol əl-e ə nə: «Yəm mi, ojii-mi tə koji.» 29 Par ə, ta naa ti nōo, dije ki kəte kadi indəi Pol, dəji-e-n ta ka kin təri rəde gogi. Ki bo ki də asigar je ti wa ka 6əl ra-e tə, loki oo kadi Pol e dəw ki Rom ti, ə n-adi dōi-e ki kulə gindi.

Pol a nō njé gangi ta je ti lə Jipi je

30 Ki bo ki də asigar je ti sangi kadi n-gər ne wa ki *Jipi je səki Pol kin ay njay. Be ə, lo ti də ti ningə, adi tuti Pol, 6a adi ndune kadi ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki njé gangi ta je lə Jipi je kawī-naa, 6a aw ki Pol nōde ti.

☆ 22:20 7.58; 8.1 ☆ 22:25 16.37

23

¹ Pol gō njé gangi ta je lə Jipi je ba, 6a əl-de ə nə: «NGakom je, mem uwə-m ki ta ndəy al, dō ka-m nō Luwə ti bitī 6one.» ² Ningə ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki 6ari-e nə Ananiyasi adi ndune dije ki ai kadi Pol ti kadi indəi tae. ³ Ə Pol əl-e ə nə: «E i ə Luwə a indəi, i bər ki kōy pō gidi ti kadi nda kare. İsi ne kadi igangi ta dōm ti ki go ndu-kun ti, ningə itəl al dō ndu-kun, adi ndui kadi indəi-mi 6əy.» ⁴ NJé ki ai kadi Pol ti 6asi əli-e əi nə: «İtaji ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je lə Luwə a?» ⁵ Pol əl-de ə nə: «NGakom je, m-gər kadi e ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je lə Luwə al. Tado ndangi me makitibi ti lə Luwə əi nə: “A əl ta ki majal dō ngar ti lə dije ləi al*.”» ⁶ Loki Pol gər kadi dije ki kawī-naa kin, njé ki nā je əi *Sadusi je, ə njé ki nungi əi *Parisi je ningə, un ndune ki taa dan njé gangi ta je ti ə nə: «NGakom je, mi Parisi, nje koji-m e Parisi*. Ningə e ki mbata kində ki m-ində mem dō ki lo koy ti lə njé koy je kin ə rəi səm lo gangi ta ti.» ⁷ Loki Pol əl ta kin 6a, ta ki naji-naa ti i dan Parisi je ti ki Sadusi je, adi dije gangi-naa. ⁸ Tado Sadusi je əli əi nə dije a ii lo koy ti al, taa malayka je, ki ndil je ka gotoi tō. Nə Parisi je əli təkī ne je kin toi nōq*. ⁹ Lo singə sokito, ə njé ndangi ndu-kun je ki me 6uti ti lə Parisi je ii taa əli ta ki tōgide əli əi nə: «Je j-o ne madi kare ki majal rō dīngəm ti kin al. Dōmaji ə e ndil ə se malayka wa ə əl-e ta.» ¹⁰ Loki ta kasi-naa al aw ki kəte kəte, ki bo lə asigar je 6əl kadi dije kin ii ribəi Pol. Be ə, un ndune adi asigar je kadi rəi 6ri Pol awi sie me ndogī bər ti ki ngal gogī. ¹¹ Kondō go ti 6a, 6a6e tēē əy rō Pol ti

☆ 23:5 Tēē ki taga 22.27 ☆ 23:6 26.5; Plp 3.5 ☆ 23:8 Mt 22.23; Mk 12.18; Lk 20.27

əl-e ə nə: «Uwə tɔgi ba. Təki ɪma-n naji ləm Jorijaləm ti, maji kadi ɪma naji kin Rom ti tɔ.»

Dije dɔɔi ta naa ti kadi n-tɔli Pol

¹² Lokɪ lo ti, *Jipi je uni mindide kadi n-usoi ne al nɪm, n-ayɪ-naa man al nɪm, bitɪ kadi n-tɔli Pol bəy taa. ¹³ NJé ki dɔɔi ta naa ti kin ali dɔ kuti sɔ kare. ¹⁴ Nɪngə awi əli ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ngatɔgi je əi nə: «J-un mindije ki ngə ngay kadi j-uso ne al nɪm, j-ay man al nɪm, bitɪ kadi ji tɔl Pol bəy taa.» ¹⁵ Nɪngə ki basine kin, səi je kadi ndusi e naa ti ki njé gangi ta je, ə kadi awi ɪngəi ki bo lə asigar je, əli-e təki ɪgei kadi re ki Pol nɔsi ti kadi ɪndəi manji ta lie maje maje oi. NGA ə, lokɪ Pol a re ba, tɛɛ rɔsi ti al bəy ə je j-a ji tɔl-e. ¹⁶ NGon lə konan Pol kare oo ta kin, adi aw go Pol ti me ndogɪ bər ti ki ngal əl-e. ¹⁷ Be ə, Pol bər nje kun dɔ bɔti asigar je ki bu kare əl-e ə nə: «Aw ki ngon kin rɔ ki bo ti lə asigar je. Aw ki ta kare nɔɔ kadi əl-e.» ¹⁸ Nje kun dɔ asigar je ki bu aw ki ngon ka kin rɔ ki bo ti ə əl-e ə nə: «Dangay ki bari-e Pol ə bər-m, ə nə m-re ki ngon kin rɔi ti, təki aw ki ta kare nɔɔ kadi əli.» ¹⁹ Ki bo lə asigar je, uwə ngon ka kin jine ti, ɔr-e aw sie dam kare, ba dəje ə nə: «Ta ri ə aw-n kadi əl-m ə?» ²⁰ NGon ka kin əl-e ə nə: «Jipi je dɔɔi ta naa ti kadi n-dəji-ni kadi itɛɛ ki Pol lo ti ti, nɔ njé gangi ta je ti ləde, təki gei kadi n-ɪndəi manji ta lie maje maje n-ooi. ²¹ Nə maji kadi o ta ləde al. Tadɔ dije ki itəi kuti sɔ kare a toi rəbə kadi uwəi-e. Uni mindide ki ngə ngay be kadi n-usoi ne al nɪm, n-ayɪ-naa man al nɪm, bitɪ kadi n-tɔli-e bəy taa. Ki basine kin, isi dɔ njade ti, isi ngɪnəi ndu ləi par.» ²² Ki bo lə asigar je, ndəji ngon ki basa ka kin kadi əl ta kin kəte adi

dəw ki rangi oo al, 6a iye adi aw. ²³ Go ti, ki bo lə asigar je, 6a njé kun də asigar je ki bu əi joo əl-de ə nə: «Əsi nja asigar je bu joo naa ti, njé sində je də siri, ə njé ningə je bu joo tə. Ba isi də njasi ti kadi kadi ki kuti joo gide kare 6a, uni ta rəbi ki kaw ki Səjare ti. ²⁴ İndəi də sində je naa ti adi Pol tə. Ə kadi awi iteəi sie rə nje kəbe ti, Pəlisi ki kanji kadi ne madi ra-e.» ²⁵ Ki bo lə asigar je ndangi makitibi kin be adi nje kəbe ə nə: ²⁶ «Mi Kilodi Lisiyasi ə m-ndangi makitibi kin m-adi ki bo ləm, nje kəbe Pəlisi. Ne ki dəsəy, m-uwə jii! ²⁷ Ningə dıngəm kin, Jipi je uwəi-e kadi re a təli-e, ə loki m-o kadi e dəw ki Rom ti, m-aw ki asigar je m-taa-e-n jide ti. ²⁸ M-sangi kadi m-gər ne wa ki ra ə Jipi je səki-e-n, adi m-aw sie nə njé gangi ta je ti ləde əi Jipi je. ²⁹ Lo kin ti ə, m-o kadi səki-e əji də ndu-kun je ləde, nə ne madi kare ki majal ki ra ki asi kadi dəw təl-e-n ə se uwe-n dangay ti goto. ³⁰ Eli-mi kadi Jipi je isi sangi rəbi kadi n-təli-e, be ə, m-un-e law m-ilə sie m-adi. Ba m-əl-de kadi awi səki-e rəi ti nu.» ³¹ Asigar je rai təkı ki bo ləde əji-n-de, adi awi ki Pol kondə ratata teəi sie Atipatirisi ti. ³² Lo ti də ti, asigar je ki njé nja təli gogi lo kiside ti, ə iyəi njé sində je adi awi ki Pol. ³³ Lokı teəi Səjare ti, njé sində je adi makitibi nje kəbe, ə əji-e Pol tə. ³⁴ Nje kəbe tidə makitibi ka kin, 6a dəji Pol se e dəw ki dənangi ti ki ra wa? Ba oo kadi Pol e dəw ki Silisi ti. ³⁵ Ə əl Pol ə nə: «M-a m-o ta ki tai ti, ndə ki njé səki-je wa a rəi.» Ningə adi ndune kadi ngəmi Pol me kəy ngar ti lə *Erodi.

24

Jipi je İndəi ta də Pol ti

¹ NDə mi go ti, ki bo lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki bari-e nə Ananiyasi re Səjare ti. Dije ki dani-e rəi sie əi ngatəgi je taa nje naji ta də dije ti ki bari-e nə Tərtulusi tə. Ananiyasi ki dije ki goe ti kin awi səki Pol rə nje kəbe ti ki dənangi Səjare ti[☆]. ² Loki bari Pol ba, Tərtulusi ilə ngirə kində ta dəe ti noo nje kəbe ti ə nə: ³ «*̄* ki bo, Pəlisi, ki takuli, ki takul gosi kəbe lai, ki takul ne je ki itu ginde ki mba maji lə dije me be ə, j-isi-n ki lapiya. E kin e maji ki ji gər ki lo je pəti me ne je ti pəti. ⁴ Ningə, kadi j-indəi kə ti ngay al, ji dəji kadi ur mbi, ki go me-maji ti lai kadi o-n də ta ki j-a j-əli ta je kare joo. ⁵ J-o kadi dīgəm kam e nje tuji be. Re ki gangi-naa dan *Jipi je ti ki lo je pəti dənangi ti ne. E nje kun də buti lə dije ki Najarəti ti[☆]. ⁶ Aw biti kadi n-təl ki kəy lə Luwə lo ki to nje ti, ə j-uwe. [⁷ Ji ndigi kadi ji gangi ta dəe ti ki go ndu-kun ti ləje, nə nje kun də asigar je ki bari-e nə Lisiyasi, re ində təgi taa-e-n jije ti. ⁸ Ningə un ndune kadi njé kində ta dəe ti rəi nqi ti.] Kin ə idə-je ta ə, j wa a oo kadi ta je ki j-əli dəe ti kin e ta ki rəjeti.» ⁹ Jipi je indəi rəde naa ti ki Tərtulusi əi nə, ta je ki əl də Pol ti e ta ki rəjeti.

Pol un ta tane ti nq Pəlisi ti ki nje kəbe

¹⁰ NJé kəbe ra ne madi adi-n ta rəbi Pol kadi əl ta. Be ə, Pol un ta tane ti ə nə: «M-gər kadi asi bal ngay ə isi gangi ta me be ti ləje ne. Ningə, e ki go taa ki m-taa mei ə m-a m-naji-n ta dəm ti nqi ti. ¹¹ Asi kadi j wa isangi gine ə a igər maji. Kaw ki m-aw Jorijaləm ti m-əsi dəm nangi nq Luwə ti kin, man də ndə ki dəgi gide e joo al bəy. ¹² Ningə, loki m-aw kin, e gin kəy ti lə Luwə, ə se gin kəy kaw-naa ti lə *Jipi je, ə se

☆ 24:1 23.24 ☆ 24:5 Mt 2.23

lo madi ti ki rangi me be bo ti noo, dəw ki oo-je, j-isi ji naji-naa ta ti ki dəw madi, ə se oo-m m-isi m-sulə dije goto. ¹³ Taa dije wa ki ai ne kam, asi kadi oji ne madi kare do ta ti ki indəi dəm ti kin, kadi e ta ki rəjeti, al to. ¹⁴ Ningə, m-gər noi ti ne təki, m-isi m-ra kilə bəə lə Luwə lə bawm je. M-ra kilə kin ki go rəbi ki ai je ki indəi ta dəm ti kin, ooi kadi e go rəbi ki loe ti al. Mi m-o kadi ne je pəti ki ndu-kun lə *Moji əl tae, ki ne je pəti ki njé kəl ta je ki ta Luwə ti əli tae əi ne je ki rəjeti. ¹⁵ M-ində mem do ne ti kin rə Luwə ti. Ningə əi je ka, indəi mede do ti to. Pəti, j-ində meje ti kadi dije ki njé ra ne ki dana ki njé ra ne ki dana al, a j lo koy ti. ¹⁶ E mbata kin ə, m-ində təgi do rəm ti mba kadi angalm uwə-m ki ta no Luwə ti al nim, no dije ti al nim to. ¹⁷ Go bal je ti ki bay bay ki m-goto, m-re ki la kadi m-ra-n ki dije ləm, taa ki kadi-kare kadi m-adi Luwə to. ¹⁸ Lo kin ti, e Jipi je ki Aji ti, ə ingəi-mi m-a m-ra kuji ne ra je ki mba kay rə njay gin kəy ti lə Luwə. Loki ingəi-mi kin, dije uwəi-naa gidim ti al nim, taa dəw ra ne ki biriri al nim to✧. ¹⁹ NGa ningə, e Jipi je ki Aji ti ka kin ə re a rəi noi ti ne kadi tə indəi ta dəm ti, loki re awi səm ki ta madi. ²⁰ A re e be al to ningə, njé kində ta dəm ti ki ai ne ka kin, əli ta ne ki m-təl ə ooi tae, loki m-a-n no njé gangi ta ti lə Jipi je ka kin adi j-o. ²¹ Ta kare ki m-un dum taa nođe ti m-əl m-ə nə: “E ki mba kadi ki m-adi mem kadi njé koy je a j lo koy ti ə m-a-n noši ti lo gangi ta ti ne✧”, kin wa ə e ta ki kare ba ki ai do ti wa taa.»

²² Pəlisi ki gər rəbi lə Kirisi maji✧, or ndə kəte, ningə əl-de ə nə: «NDə ki Lisiyasi ki nje kun do asigar

✧ 24:18 17-18: 21.17-28 ✧ 24:21 23.6 ✧ 24:22 23.24

je re ə tə m-ındə manji ta ləsi kin bəy.» ²³ Ningə adi ndune adi ki bo lə asigar je ki bu, kare ki nje ngəm Pol kadi ngəm-e dangay ti. Nə ke ə kadi iyə Pol adi ilə rəne, taa kadi iyə ta rəbi adi dəw lie ki ra ki ge kadi n-ra sie ka, kadi ra sie tə.

Pol a nq Pəlisi ti əi ki nee Dirusił

²⁴ Asi ndə je go ti, Pəlisi təl rəi ki nene Dirusił ki e Jipi. Lok i rəi, ilə adi rəi ki Pol adi əl-e ta ki də kadi-me Jəju Kirisi ti. ²⁵ Nə lok i Pol əl ta tēē-n də ne ra ti ki dana, ki kuwə rə gin təgi ti, ki ta ki gangi ki a re ba, bəl ra Pəlisi adi əl Pol ə nə: «Asi ngata, ə aw tə ndə ki m-ingə dəkagilo ki rangi ə m-a m-bari bəy.» ²⁶ Ningə ga mene ti tək i Pol a adi-ne la wa, adi taa taa, ba Pol adi re wal sie ta. ²⁷ Bal man joo də Pol ti, ningə Pərsiyusi Pəsitusi or to Pəlisi. Pəlisi ndigi kadi n-ra ne ki nəl *Jipi je adi iyə Pol dangay ti ba.

25

Pol ndigi kadi n-aw nq nje kəbe ti ki bo ki Rom

¹ NDə mitə go ree dənangi ti ki kadi a o be də ti, Pəsitusi i Səjare ti aw Jorijaləm. ² Lo kin ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je ki ki bo je lə *Jipi je, rəi səki də Pol rəe ti. ³ Me səki ti, dəji Pəsitusi ki nq kəmde ti kadi ra səde ə ilə ki Pol Jorijaləm. Nə ki rəjeti ba, ındəi də ta naa ti kadi tə gangi Pol də rəbi ti təli-e. ⁴ Nq be, Pəsitusi əl-de ə nə: «Pol e dangay ti Səjare, taa mi wa ki dəm ka ndə ngay əl ə m-a m-təl kadi m-aw Səjare ti. ⁵ Ə nə, re dīgəm kin ra ne ki go ti əl nq ba, maji kadi ki bo je ləsi awi səm naa ti səki-e.»

⁶ Pəsitusi ra ndə ki asi Jijoo, a re ngay ə dəgi be par, ə təl aw Səjare ti gogi. Lok i təl re ə, lo ti ki rangi

go ti ningə, aw lo gangi ta ti, un ndune adi rəi ki Pol noe ti. ⁷ Loki Pol re, Jipi je ki i Jorijaləm ti iləi-naa gəi dəe, indəi ta je ki ngə ngə ngay dəe ti. Nə asi kadi oji ne je ki rojeti ki ay njay be də ti al. ⁸ Be ə, Pol naji ta dəne ti ə nə: «M-ra ne madi ki majal ki ndu-kun lə Jipi je al nim, ki kəy lə Luwə al nim, taa m-əsi-n ta Səjar al nim tə.» ⁹ Pəsitusi ki ndigi ra ne ki nəl Jipi je, əl Pol ə nə: «İndigi kadi aw Jorijaləm ti kadi gangi ta dəi ti də ta ti kin ta kəmm ti a?» ¹⁰ Ə Pol ə nə: «Jagi, e nə lo gangi ta ti lə nje kəbe ki bo Səjar ə ki m-a ti, ə e lo ki a gangi ta dəm ti titi. Təki i wa igər-n maji, ne madi kare ki majal ki m-ra ki Jipi je goto. ¹¹ Kin ə re m-ra ne ki dana al, ə se m-təl ne ki asi koym, ə m-a mbati koy al. A re ta je ki indəi dəm ti e ta je ki rojeti al ə, dəw ki a ilə-m jide ti goto. M-dəji kadi m-o Səjar.» ¹² Lo kin ti, Pəsitusi əli-naa ta ki njé kəji ta je ləne, 6a go ti əl Pol ə nə: «İdəji kadi o Səjar 6a, a aw nə Səjar ti.»

Pol a nə Agiripa ti əi ki Bərənisi

¹³ Asi ndə je go ti, ngar Agiripa əi ki konane Bərənisi rəi Səjare ti mba kuwə ji Pəsitusi. ¹⁴ Rai ndə je asi ta ti rəe ti nəə, adi Pəsitusi ində ta lə Pol nə ngar Agiripa ti əl-e ə nə: «Pəlisi iyə dingəm madi dangay ti nəə. ¹⁵ Adi loki m-aw Jorijaləm ti, ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, ki ki bo je lə *Jipi je rəi səki-e rəm ti, ə dəji-mi kadi m-gangi ta koy dəe ti. ¹⁶ Ə m-əl-de təki rəbi ra-e lə dije ki Rom ti e be al. Dəw ki Rom ti a ilə dəw ji njé səke je ti ki kanji kadi dəwe ingə ta rəbi naji-n ta dəne ti nə njé səke je ti al. ¹⁷ Be ə, rəi ne, ningə, m-ndigi kadi ndə je man kare al, adi lo ti ki rangi go ti par ə m-aw lo gangi ta ti m-adi rəi ki dingəm ka kin. ¹⁸ M-ga mem ti kadi ne

madi ki ngə ki ra to nɔ, nə loki njé səke je rai ningə, dəw oo lo ne madi ki ngə ki ra ki kadi indəi ta dæ ti be al. ¹⁹ E ta ki naji par ə naji-naa ti sæde ɔji dɔ rəbi ra Luwə ləde əi je wa nim, ɔji dɔ dəw madi ki tæ nə Jəju ki oy ə Pol ə nə isi kəm ba. ²⁰ Ta ləde kin, m-gər lo kuje ki kadi m-ra ti al, adi m-dəji Pol ə wa m-ə nə se ndigi kadi aw Jorijaləm ti kadi e ki gangi ta kin dæ ti wa. ²¹ Nə Pol ndigi kadi nje kɔbe ki bo ki Rom ti taa oo ta ləne. Be ə, m-un ndum kadi ngəmi-e dangay ti, biti kadi tə m-ilə sie madi nje kɔbe ki bo ki Rom ti, Səjar.» ²² Agiripa əl Pəsitusi ə nə: «M-ndigi ngay kadi m-o ta lə dingəm kin tə.» Ə Pəsitusi əl-e ə nə: «Lo ti ə a oo ta ki tæ ti.» ²³ Lo ti ki rangi, Agiripa əi ki Bərənisi rai ki dije ngay gode ti, urii lo gangi ta ti. Ki bo lə asigar je ki ki bo je ki me ɔe bo ti əi sæde. NGa ə, Pəsitusi un ndune adi rai ki Pol. ²⁴ Loki Pol re, Pəsitusi un ta əl ə nə: «I ngar Agiripa ki dije pəti ki isi ne, oi dəw kin. E ə kosi Jipi je ngay rai səki-e rəm ti ne je, ki Jorijaləm ti je. Loki səki-e, uni ndude ki taa əi nə e dəw ki səbi kadi goto kə. ²⁵ Ki rəm ti, mi m-o ne madi ki ngə ki ra ki asi koy al. Ningə, təkə e wa dəji kadi n-oo nje kɔbe ki bo ki Rom ti, m-un ndum kadi m-ade aw. ²⁶ M-gər ta wa ki kadi tə m-ndangi me makitibi ti m-adi nje kɔbe ki bo ki Rom ti ɔji dɔ ta lie kin al. E be ə, m-adi re nɔsi ti ne, ki bo tɔy, m-adi re nɔi ti i ngar Agiripa kadi tə go ta ti ki a idə-je ɔa, m-ingə ne ki kadi tə m-ndangi. ²⁷ Tado m-o kadi e ne ki go rəbe ti al kadi m-ilə ki dangay Rom ti, kanji kəl ta ki dije indəi dæ ti.»

26

Pol naji ta dɔ rəne ti nɔɔ Agiripa ti

1 Agiripa əl Pol ə nə: «Ta rəbi e ləi kadi inaji-n ta də rəi ti.» Lo kin ti, Pol un jine ki taa, ningə ta ki əl də rəne ti ə to kin: 2 «NGar Agiripa, rəm nəl-m ngay kadi m-ingə ta rəbi bone, m-əl-n ta də rəm ti əji-n də ta je pəti ki *Jipi je indəi dəm ti. 3 M-əl be tadə igər ne jibəl be je, ki ta ki naji je ləde pəti maji. Ningə, m-dəji kadi ilə mei nangi pə, kadi o-n ta ki m-a m-əli kin maji. 4 Jipi je pəti gəri ne ram je, lo kilə ngirə basam ti. Gəri maji tadə m-təgi dan dije ti ləm, Jorijaləm ti. 5 Gəri-mi mari ngay, ningə re ndigi ə, asi kadi a mai naje. Mai naje təkə ne ram je e ki go rəbi ra-e ti lə *Parisi je, ki e buti ki ngə ngay dan buti je ti ki njé ra ta lə Luwə ləje☆. 6 Ningə ki basine kin, rəi səm lo gangi ta ti, tadə m-ində mem maji də ne ti ki Luwə un ndune adi kaje je kadi n-a n-adi-de. 7 Gin koji ləje ki dəgi gide joo, indəi mede ti kadi kun-ndu kin a təl tane. Be ə, rai kilə lə Luwə ki təgide kondə ki kada. Ningə e ki mbata kində me də ti kin ə Jipi je indəi ta dəm ti, ngar! 8 Ra ban be ə səi Jipi je oi kadi e ta ki rəjeti al kadi Luwə a təsi njé koy je ndəl lo koy ti ə?

9 «Mi wa ki dəm, kəte m-o kadi e go ti ngay, kadi m-rə ki təgim, ki rəbi ki dangi dangi kadi dəw 6a tə Jəju ki Najarəti ti kin al. 10 Ningə e kin ə e kilə ram ki m-ra Jorijaləm ti. Be ə, ki təgi ki m-ingə ki rə ki bo je ti lə njé kijə ne məsi kadi-kare je, m-əuki-n njé kadi-me je ngay dangay ti. NGA ningə loki gangi ta koy dəde ti 6a, m-ndigi də ti. 11 Taa taa, m-aw ki lo kaw-naa je lə Jipi je pəti, m-adi-de kə. Ningə m-ində gu dəde ti kadi naji ta gər Kirisi. Mem tingə-m ngay dəde ti, adi m-aw bitə gode ti, ki də be je ki

---

☆ 26:5 23.6; Plp 3.5

rangi, m-adi-de kō[☆]. ¹² E goe ti kin ə, m-ii-n m-isi m-aw Damasi ti kadi m-uwə-de. Ki bo je lə njé kijə ne məsi kadi-kare je adi-mi tōgi je, adi-mi ndude je, kadi m-ra-n kilə kin. ¹³ NGar, loki mi dō rəbi ti, ki kadi ki jam dō ɓe ti, m-o kunjɪ madi ki unji itə kadi j dɔrɔ ti re gə dəm, je ki njé ki gom ti. ¹⁴ Ji tɛɛ j-osi nangɪ, ningə, m-o ndu dəw madi əl-m ta ki ndon ta Ebirə ə nə: “Sol, Sol, mbata ri ə isi adi-m kō be ə?” MBa ri ə uwə rɔi ngə tə mangɪ ki uwə rənə ngə ta kində ti lə ɓae be ə? E ne ki ndangɪ kare! ¹⁵ Lo kin ti m-dəje m-ə nə: “J naa ə Bəbe?” Ningə, Bəbe əl-m ə nə: “E mi Jəju ki isi adi-m kō.” ¹⁶ Ningə j a taa dō njai ti. Ne ki m-tɛɛ m-ingə-i ə to kin: M-kəti kadi itəl ɓəə kilə ləm, ningə kadi ima naji dō koo ti ki o-m kin je, dō koo ti ki a o-m ɓəy je. ¹⁷ M-a m-dəbi bagim dɔi ti ji Jipi je ti ki ji ndəgi dije ti ki m-a m-ilə-i ki rəde ti. ¹⁸ MBa kadi itɛɛ kənde, ɔr-de lo ki ndul ti, itɛɛ səde lo kunjɪ ti. Kadi ɔr-de kōbe ti lə su, ire səde kōbe ti lə Luwə, kadi Luwə iyə go majal je ləde kə, kadi ingəi lo dan dije ti ki Luwə ɔr ta dɔde ti me kadi-me Jəju ti. ¹⁹ Lo kin ti, NGar Agiripa, m-tə rə ne koo me ndil ti ki j dɔrɔ ti kin al. ²⁰ M-ilə mbɛ kadi-me Kirisi, ki mbɛ kiyə go ne ra je ki majal kə. M-ilə mbɛ kin ki rə dije ti ki Damasi, ki rə dije ti ki Jorijaləm, ki rə dije ti ki dənangɪ Jude ti ba pəti, ki ki rə dije ti ki əi Jipi je al. Ningə m-dəji-de kadi kilə ra-de tɔji təkɪ rɔjeti, iyəi go ne rade je ki majal kə. ²¹ E mbata kin ə, Jipi je uwəi-mi gin kəy ti lə Luwə kadi n-təli-mi. ²² Nə Luwə dəbi bagine dəm ti bitɪ ɓone, adi m-a ki dəm taa, m-isi ma naji ki dəm ti nɔɔ dije ti ki boy ki nɔ dije ti ki du. M-ilə mbɛ ne ki rangɪ al, nə e mbɛ ne ki

---

☆ 26:11 9-11: 8.3; 9.1-2; 22.4-5

njé kəl ta je ki ta Luwə ti je ki *Mojɪ je əli tae. ²³ Əli təkɪ Kiriɪsi a ingə kɔ, a e dəw ki dəsəy ki a j̄ taa dan njé koy je ti tɔ. Ningə a j̄ taa kadi ilə mbe kunji ki rɔ Jipi je ti ki ki rɔ dije ti ki əi Jipi je al.»

²⁴ Pol a ma naji ki dəne ti ba bəy ningə, Pəsitusi un ndune ki taa əl-e ə nə: «Pol, dɔi majal! Ne gər ləi ki ngay tujɪ dɔi kɔ.» ²⁵ Nə Pol əl-e ə nə: «Ki bo, dɔm majal al, ta je ki m-əl, e ta ki rɔjeti, ki kəme to. ²⁶ NGar Agiripa gər gin ne je kin maji, adi asi kadi m-ti rɔm kati m-əl-e ta. M-gər kadi ne ki dum-e goto, tadɔ e ne je ki rai ne lo bəyɔ ti al. ²⁷ NGar Agiripa, adi mei dɔ ta je ti ki njé kəl ta ki ta Luwə ti əli tae kin ə se adi al? M-gər kadi adi mei dɔ ta je ti kin.» ²⁸ Ningə NGar Agiripa əl Pol ə nə: «Nay ngay al par ə a iyəti angalm kadi m-təl nje kun go Kiriɪsi ə a am!» ²⁹ Pol ile ti ə nə: «Re e ki ngəsine ti, ə se ki bəy ti ka, m-dəji Luwə kadi ra be. Ningə kadi j̄ ki kari par al, nə kadi səi ki dije pəti ki isi ooi ndum ne kin, itəli itoi tə mi be tɔ. Ke ə kadi ai me ka dangay ti kin al.» ³⁰ Lo kin ti, NGar Agiripa je, ki nje kɔbe ki dɔnangi ti ki nɔ kin je, Bərənisi je, ki ndəgi dije pəti ki əi səde, ɔri rɔde gogi. ³¹ Loki isi ɔri rɔde gogi, əli-naa dande ti əi nə: «Dingəm kin ra ne madi kare ki asi kadi dəw təl-e-n ə se uwe-n dangay ti al.» ³² Ə ngar Agiripa əl Pəsitusi ə nə: «Dingəm kin, e dəji ki dəji kadi n-aw nɔ Səjar ti kin al ə asi kadi iyə taa.»

27

Kaw Pol Rom ti

¹ Loki uni ndude kadi j-aw ki bato ki Itali ti, iyəi Pol əi ki ndəgi dangay je ki rangi ji nje kun dɔ bəti asigar je ki bu ki bari-e nə Juliyusi, me bəti ti lə

Ogusiti kadi ngəm-de. ² J-al me bato ti ki Adırami ti, ki a un rəbi ki ay ngangı lo ki Aji ti. Lokı j-oti j-isi j-aw, Arisitarki ki Təsaloniki ki dənangi Masəduwan ti e səje naa ti. ³ Lo ti go ti, ji re ji tēē Sıdō. Lo kin ti noo, Juliyusi ki ində kəmne go Pol ti maji ngay, iyə ta rəbi ade kadi aw rə made je ti kadi rai sie. ⁴ Go ti, j-i j-ilə dəje, j-un kadi dər ki bari-e nə Sipir. Ji təl be, tadə nəl un-je ki gogi gogi. ⁵ J-aw j-ində ba bo bəsi kadi Silisi ti əi ki Pampili gangi. J-aw ji tēē Mira, dənangi ti ki Lisi. ⁶ Lo kin ti, nje kun də buti asigar je ki bu, ingə bato ki Aləgijandiri ti, ki isi aw Itali ti, ə adi j-al me ti.

⁷ Ji ra ndə ngay də ba ti. Bato ay ngədi ndəy ndəy ba be, ningə j-ingə kə ngay bəy taa ji tēē be bo ti ki Nidi. Nəl əgi-je kaw ki kəte, adi ji tēē ki rəbi ki gin dər ti ki Kirəti, kaw ki kadi Salmone ti. ⁸ Lo kəti kəte e lo təl naa. J-oti ndəy ndəy j-ində kadi lo bitı taa ji re ji tēē lo ti madi ki bari-e nə: «Ta ba ki Maji», bəsi kadi be bo ti ki bari-e nə Lase.

⁹ Kagi lo man ngay dəje ti. Dəkagilo kəgi rə ne kuso ki nay kul ti ka də tə[☆], adi kaw ki kəte lə bato ka təl re ngə ki asi koy dəw. ¹⁰ E mbata kin ə, Pol ndəji-de ə nə: «Kama je, m-o kadi kin ə re ji ndigi kadi j-uni ta mba ləje ki kəte ə, e mba ki ne je a tuji ti. Ningə e bato ki ne je ki me ti par ə a tuji al, darəje wa ka a tuji tə.» ¹¹ Nə nje kun də buti asigar je ki bu oo ta lə Pol al, oo ta lə njé kuwə ngandi bato je əi ki ki bo ki dəde ti yo. ¹² Ta ba kin maji kadi dəw isi titi dəkagilo kul ti al, adi dije ngay ndigi kadi n-awi tə re to ban wa ningə n-tēēi də dər ti ki Kirəti, ki bari-e Pənisi. Ta ba kin tu rəne ki lo kur kadi ti, j gin be ti bitı ki də be ti. E ə kadi n-isi ti kadi tə kagi lo kul gangi dəde ti titi.

☆ 27:9 Ləbətiki 16.29-34

13 Lo kin ti, ngon nəl madi ilə, i ki gin 6e ti be re, adi oi kadi ndigi ra ləde a təl tane maji. Be ə, ii taai tuti bato, ə iləi dəde ki kadi dər ti ki Kirəti ngəsi ngəsi isi awi. 14 Nə ndəy ba go ti par ə, nəl ki bo madi ki bari-e nə Ərakilo i ki də dər ti, re osi dəde ti. 15 Nəl un bato dəne ti. Lo kuwə bato nangi tae ti goto, j-iyə rəje ki jie ti adi aw səje ki nōo par. 16 J-aw ji tēē gin dər ti, ki bari-e nə Koda. Lo ka kin taa nəl dəje ti, adi j-ingə ta rəbi j-ində-n jije də ngon bato ti. 17 Loki njé ra kilə me bato ti uni-e indəi me bato ti ki bo 6a, doləi bato ki bo ka kin ki kilə 6indi 6indi. Ji 6əl kadi j-aw j-əsi dəje yangira ti ki Sirti, adi uni gindi ngə ki dəsi bato ti iləi-e də man ti, go bato ti. E be ə, nəl aw səje ki nōo. 18 Nəl rə səje ki təgine ngay, adi lo ti də ti, dum dəde ə, 6uki ne je madi ki me bato ti kə. 19 NDə ki kə mitə go ti, əyi ne ki rə bato ti ki jide 6uki kə. 20 NDə ngay, j-asi kadi j-o kadi al nim, j-asi kadi j-o mee je al nim. Nəl nay ki lo kilə ti ki təgine, adi dəw ki ində mene də tēē ti goto.

21 J-uso ne al kagi lo ngay, ə Pol i a taa dan dije ti, əl-de ə nə: «Kama je, kin ə re oi ta ləm ə j-isi Kirəti ti ba ə, ne je a tuji je, nay kə je be al. 22 Ningə ki 6asine kin, m-ilə dingəm mesi ti kadi uwəi təgisi ba, tadə dəw ki a tuji dansi ti goto. Ne ki a tuji, e bato ki gin je ti. 23 Luwə ləm ki m-isi m-ra kilə 6əə lie kin, malayka lie kare tēē həy ki rəm ti kondə ne əl-m ə nə: 24 “Pol, i6əl ne madi al. i6əl al tadə, səbi kadi a a nō Səjar ti. Ningə Luwə a aji dije pəti ki əi səi me bato ti adi.” 25 E be ə ngakom je, m-dəji səsi kadi iləi mesi nangi. Madi mem Luwə ləm kadi a tēē səje təkə əl-n. 26 Nə j-a ji təli taje majal də dər ti.»

27 Je me lo ki ndə ti ki kə dəgi gide sə, nə nəl un

je aw səje ki də ba bo ti ki bari-e Adiriyatiki. Loki ji teḡ dan lo ti, njé ra kilə me bato ti ooi kadi je bəsi ki dənangi. ²⁸ Loki iləi ne ki kadi dəw gər-n ku man ningə, ədi nangi asi tati ji dəw kuti joo. Loki awi ki kəte say ndəy ningə, iləi bəy ba, ədi nangi lo tati ji dəw ti dəgi gide mi. ²⁹ Bəli kadi j-aw j-əsi rəje mbal madi ti, adi buki gindi ki dəoi bato sə kə, ə isi nginəi kadi lo ti law. ³⁰ NJé ra kilə me bato je ti sangi rəbi kiyə bato kadi n-əyi-naa, adi uni ngon bato indəi də ba ti ningə, uni girə əi nə n-a n-awi kadi n-dəoi go kilə gindi ki dəoi nə bato ti. ³¹ Nə Pol əl nje kun də buti asigar je ki bu nim, asigar je wa nim ə nə: «Kin ə dije kin isi səje me bato ti ba al ə, dəw kare ka a teḡ dansi ti al.» ³² Be ə, asigar je gangi kulə ngon bato ka kin ə iyəi-e adi aw.

³³ Kəte bəy taa kadi lo ti, Pol ilə dīngəm me dije ti pəti ə nə: «Oi, ndə dəgi gide sə bone ki isi ingəmi, ki kanji kadi usoi ne. ³⁴ Ningə ki basine kin, m-dəji səsi kadi uni ne usoi, tadə e kin ə a ra səsi kadi tə iteḡi kaji ti. M-əl səsi təkəi ngon bisəi də dəw kare dansi ti a osi kə al.» ³⁵ Loki Pol əl-de ta ba ningə, un mapa ra oyo Luwə də ti ta kəm dije ti pəti bə uso. ³⁶ Lo kin ti nḡḡ nga ə, dije pəti uwəi rəde ngə usoi ne. ³⁷ Pəti, je dije bu joo ki də siri gide mehe me bato ti. ³⁸ Loki usoi ne dani maji bə, buki gəme kə kadi bato əle kəl.

³⁹ Loki lo ti, njé kuwə ngandi bato je gəri lo al. Nə ne ki ooi e sil ba ki aw təl ta ne də yangira ti par. Ə uni ndude kadi n-rai ndəy ndəy tə re to ban ə n-awi ki bato titi. ⁴⁰ Ningə tuti gindi je ki dəoi bato ti, buki ba, ə ai də ti nḡḡ tuti kilə ki dəoi ne ləl bato je tə. Go ti, əyi kibi ki nje kuwə nəl taa. Əyi taa kadi tə nəl sur bato aw sie ki də yangira ti ka kin. ⁴¹ Loki isi awi

6a, əsi bato dibi yangira ti ki tōgi man ki i yo je ne je re əsi naa ti adi a. Nō bato dibi yangira ti tuti tuti adi lo kadi əti kəte goto. Ningə goe ki gogi, man re ki tōgine ində tuji-n tō. ⁴² Asigar je adi ndude asinaa kadi tə n-təli dangay je nə tə ki madi dande ti i ur me man ti ay aw. ⁴³ Nə nje kun dō buti asigar je ki bu ndigi kaji Pol, adi əgi-de dō kadi rai ndigi ləde. Adi ndune kadi dije ki gəri kal man tosi me man ti kəte, awi ki dō yangira ti. ⁴⁴ Ningə kadi ndəge je isi dō kagi ti je, dō nusi bato ti je, uni gode. E be ə, dije pəti awi tēi dō yangira ti ki kanji kadi ne madi rade.

28

Pol me 6e ti ki Malti

¹ Go tēi ki ji tēi ta yo ti nga 6a j-o kadi tō dər ki je ti ka kin nə Malti. ² Dije ki isi dō dər ti ka kin uwəi-je ki rōde ti ki rənəl ki dəw oo gəe nja kare al. Rai por ki bo ngay adi j-a ta ti pəti, tadō ndi ədi adi kul o ngay. ³ Pol saa ngəngirə kadi n-6uki poro 6a, por ra adi li pi tēi ti naa jie ti. ⁴ Loki dije ki me 6e ti ooi li naa ji Pol ti ningə, əli-naa dande ti əi nə: «Ki rəjeti, dīgəm kin e nje təl dije. Be ə, tēi ta man ti aji ka, ta ki gangi lə Luwə ndigi kadi a ki dōne taa al.» ⁵ Nə Pol siyə li ile me por ti, ə ngon rəe ki ndəy ka to-e al. ⁶ Dije pəti nginəi kadi rō Pol ti ə se osi wati oy wa be. Nə loki nginəi pi ne madi ra-e al, əli əi nə: «Dəw kam e yo.» ⁷ Lo lə ki bo ki dō dər ti ka kin, ki təe nə Pibilusi, to kadi lo ti nōq ngəsi. Ə Pibilusi uwə-je ki rōne ti maji ngay, adi-je kəy ji to-n ndəje mitə. ⁸ Ningə baw Pibilusi to moy nangi: rəe tingə je, ndəgi məsi je. Ə Pol i taa aw ində jine dəe ti adi ingə rō nga. ⁹ Go ti, ndəgi njé moy je ki me 6e ti rəi ingəi Pol adi adi-de

rə nga tə. ¹⁰ Dije əsi gonje nōō be. NGa ningə, loki kagi lo asi kadi j-aw ngata ba, adi-je ne je ki j-aw ki ndooe kadi ra səje də rəbi mba ti.

Kaw Pol Rom ti

¹¹ Ji ra nay mitə nōō be bəy taa kadi j-ilə dəje ki bato ki j Aləgijandiri ti ki bari-e nə Kasitor nim, Polusi nim. Bato kin, kagi lo kul man dəe ti me be ti kin. ¹² Loki j-aw ji tēē Sirakusi, j-isi ti nōō ndə mitə. ¹³ Lo kin ti nōō, j-i j-un kadi ba, j-aw ji tēē Rəjiyo. Lo ti go ti, nəl ki j gin be ti ilə ngirə kulə, ə ji ra ndə joo ba ji tēē Pujol. ¹⁴ Me be ti kin ə j-ingə ngakoje je ki dəji-je adi ji ra ndə siri səde bəy taa j-aw. E be ə j-aw-n ki njaje kadi ji tēē-n Rom ti. ¹⁵ NGakoje je ki Rom ti ki ooi poyje, rəi tiləi kəmje biti lo suki ti ki Apiyusi ki e lo kəy kuso ne je ki mitə. Loki Pol oo-de, ra oyo Luwə, ə təl ingə təgi. ¹⁶ Go tēē je Rom ti, adi ta rəbi Pol kadi isi lo ləne ki asigar kare ki kadi ində kəmne goe ti.

Pol ma naji lə Jəju Kirisi Rom ti

¹⁷ NDə mitə go ti, Pol ba ki bo je lə *Jipi je kadi rəi ingəi-e. Loki kawinaa, Pol əl-de ə nə: «NGakom je, m-ra ne madi m-əsi-n ta dje ləje al nim, m-əsi-n ta ne jibəl be lə kaje je al nim tə. Nə Jipi je uwəi-mi Jorijaləm ti iləi-mi dangay ti ji Rom je ti. ¹⁸ Go ta ti ki Rom je dəji-mi, ingəi ne madi ki asi kadi dəw gangin ta koy dəm ti al, adi ndigi kadi iyəi-mi. ¹⁹ Nə Jipi je ədi al. Lo kin ti, e gu dəm ti kadi m-dəji ka nō Səjar ti, ki kanji kadi m-ində-n ta də dije ti ləm☆. ²⁰ E mbata kin ə, m-dəji kadi m-ingə səsi, m-əl səsi ta. Tadə e ki mbata ne kində me də ti lə *Isirayəl ə m-to-n dangay ti kin.» ²¹ Lo kin ti, Jipi je əli-e əi nə: «J-ingə makitibi

☆ 28:19 25.11

madı ki j Jude ti ki əl ta ki dıi ti al, taa ngako je je madı ki kadi rai əli-je ta je ki dıi ti ə se bari tıi majal ka goto tı. ²² Nə ji ndigi kadi əl-je ta ləi ki əji dı buti ki j me ti kin adi j-o. Tado ji gər kadi ki lo je pəti, dije ədi ta lə bu ti kin al.»

²³ Be ə, əji-naa ndı bə rai ngay ingəi Pol lo kise ti. Pol ilə-de mbə kəbe lə Luwə. A dı ndu-kun ti lə *Mojı ki nje kəl ta ki ta Luwə ti, ma-n najı lə Jəju. Taa sangı kadi n-buki-de gone ti əji dı tı Jəju tı. Əli-naa ta sı bıtı lo səl-de. ²⁴ Dije madı ooi kadi ta ki əl-de e ta ki rəjeti, nə njé ki nungı mbati kadi mede tı. ²⁵ Lo ki j sanəi-naa ki ndu kasi-naa al, Pol əl-de ə nə: «Ta ki NDil Luwə əl bawsi je ki ta nje kəl ta ki ta Luwə ti Ejay e ta ki rəjeti.

²⁶ NDil əl-e ə nə:

“Aw ingə dije kam ə əl-de ə nə:
A oi ta ki mbisi, nə a igəri me al;
A igoi lo ki kəmsi, nə a oi lo al.

²⁷ Tado ngamede ilə mii.

Bəyi mbide je, ndəmi kənde je,

MBa kadi kənde oo lo al nım, mbide oo ta al nım.

MBa kadi n-gəri ne kare al, nə tə n-ıı n-təli rəde gom ti adi m-ajı-de✧.»

²⁸ Pol təl ilə ti bəy ə nə: «Kadi igəri təki, ta kaji lə Luwə kin, ilə-n adi dije ki əi Jipi je al. Ningə əi je a uri mbide kadi ooi.» ²⁹ [Loki Pol əl ta kin ningə, Jipi je ıı taa, awi ki ta ki najı-naa dande ti.] ³⁰ Pol ra bal joo ta kasi-naa me kəy ti ki uwə. Ningə dije pəti ki rai rəe ti, uwə-de ki rəne ti. ³¹ Pol ilə mbə kəbe lə Luwə nım, ndı dije ta ki dı Bəbe Jəju Kirisi ti ki me ki kare ki kanji kadi ne madı əge dı nım tı.

✧ 28:27 26-27: Ejay 6.9-10

KĒLƏ-MĪNDĪ KĪ SĪĞĪ

New Testament in Bedjond (CD:bjv:Bedjond)

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bedjond

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Bedjond

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2021-11-01

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files
dated 29 Jan 2022
a4f34a03-c89e-55e0-bc3f-22f7829df823